Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

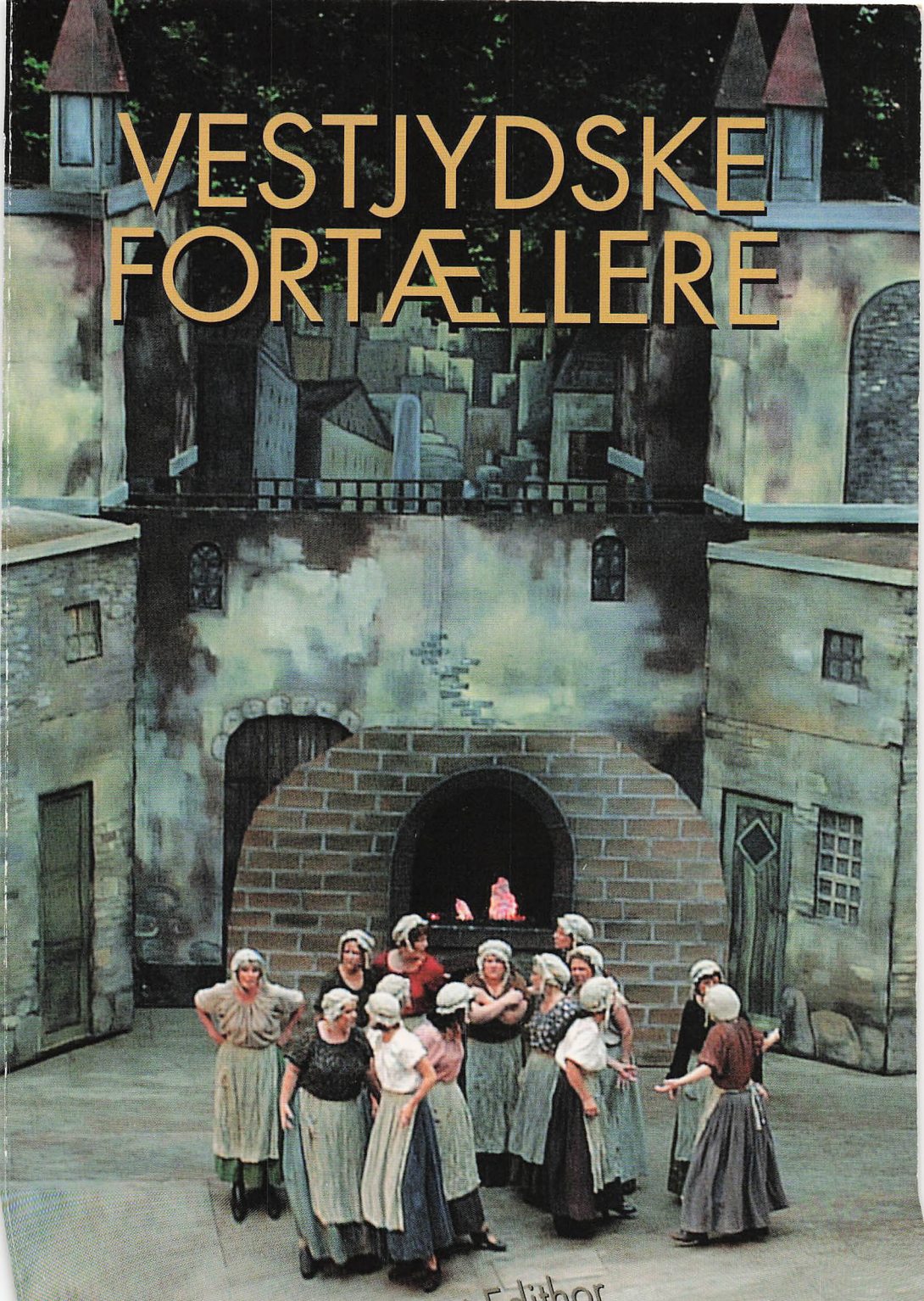

Forlaget Edithor

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

Vestjydske fortællere 2002

Redaktion: Thyge Clausen & Jørgen Thomsen

Omslag: Varde Sommerspil "Les Misérable" 2002
Foto: Fotosnedkeren

Sats og tryk: P. E. offset & reklame A/S

ISBN 87-984273-5-0

Forlaget Edithor
Tømrervej 9
6800 Varde
Tlf. 76 95 17 17

Indholdsfortegnelse

Forord 7

30 år for fru Thalia med og uden gebis 9
Robert Fast, Varde

Jeg har så meget at give endnu 23
Margot Bøving, Varde

Glimt fra elevtiden på Nørremarken
oktober 1934 til marts 1938 39
Henrik P. Nielsen, Oksbøl

Teatercafeen - mit barndomseventyr 51
Jenny Bergholt Kaas, Esbjerg

Ugens tilbud 57
Thyge Clausen, Varde

Kaptajn Kurt Carlsen 60
Jørgen Thomsen, Varde

Præst i "Eventyrets land" 65
Gunnar Bank Kodal, Esbjerg

Historien om et moderne eventyr 79
Pouel Erik Eriksen, Varde

Beretning om min barndom og skoletid 85
Andreas Gade, Alslev

7-kanten - et stærkt vanedannende teater 99
Ole F. Gudmundsen, Varde

Minder om Askov og højskolen 105
Helle Arnum Grell, Varde

Mit Blåvand - før verden gik af lave 121
Klemmen Koch, Varde

Mit barndomshjem i Egknud 128
Sv. Aage Møller, Varde

Han har set amt og verden efter 100.000 km. på cykel 137
Hans Sigfred Knudsen, Billum

Bellevue 143
Jørgen Thomsen, Varde

Forord

Også i år kan Vestjyder Fortæller sende en ny årgang ud til dens trofaste læsere, takket være en kreds af forfattere der ikke mindre end de forrige, vil glæde læserne med spændende og muntre fortællinger.

Beretningerne er vidt forskellige som bidragsyderne, og dog fortæller de i virkeligheden den samme historie: Ikke nostalgiske tilbageblik over de gode gamle dage, men den historie som skal fortælles: Historien om hvem vi er som vestjyder og danskere, vor fælles erindring, vor folkelige identitet.

Der tales meget om globalisering og EU - vi skal være europæere. Storartet. Men europæere er vi kun i kraft af at være danskere, for det danske er vor egen form for de værdier vi har fælles med andre, og som andre udtrykker gennem deres nationale traditioner.

I virkeligheden er Europa geografisk kun en halvø på Asien; det er vore værdier der gør det til en verdensdel...

Det er vigtigt at besinde sig på. Vigtigt at vestjyder fortæller historien.

30 år for fru Thalia med og uden gebis...

Muntre minder fra "Syvkanten"

Af Robert Fast, Varde

Lørdag formiddag. Sidder på min terrasse i solskinnet med kaffen og morgenavisen. En lille fuglekonge "tjatter" lystigt til mig fra hængeasken. Se ud over Varde by - byen, som har været rammen om mit 64-årige liv med glæder og sorger, og funderer over, hvordan pokker jeg skal starte dette indlæg om teater og gebis. Man har jo aldrig prøvet det før!

Teater? Tjah, hvorfor spiller man egentlig teater? Spørgsmålet er blevet mig stillet utallige gange og jeg kunne jo forfalde til de sædvanlige floskler som "det blev et kald" - "jeg kan slet ikke lade være" - og "når bifaldet bruser mod mig, føler jeg virkelig, at jeg har givet publikum det, de har betalt for, nemlig en oplevelse". Men samtidig med, at det naturligvis er en personlig tilfredsstillelse, har jeg - med fare for igen at blive kaldt en "krukke" - altid haft et underligt ambivalent forhold til det at spille teater.

Under prøveforløbet nærmest hader jeg mig selv, fordi jeg har meldt mig og synes, det er forbandet svært at lære udenad - når vi har opført stykket 2-3 gange, glæder jeg mig til det er færdigspillet, og når det endelig er slut, føler jeg en blanding af umådelig lettelse og en stor tomhed. Så er DET sagt! Og hvornår startede så denne teaterinteresse? Gebisset kommer jo nok ind - eller ud - ganske af sig selv.

I mit barndomshjem på Bøgevej drev min far et lille bogtrykkeri hvor jeg iøvrigt selv blev udlært som håndsætter og som jeg senere overtog. Her var der bestemt ingen teatertraditioner, men vi sang meget i hjemmet - d.v.s. ikke min mor og min noget ældre storebror

< *Robert Fast fra 7-kantens stykke "Mød mig på Cassiopeia"*
Foto: Fotosnedkeren

Harry, der kun ved meget specielle lejligheder oplod deres ikke ligefrem smukke stemmepragt!

Min far var mangeårigt medlem af Varde Sangforening - selv startede jeg der som 18-årig, og sang skiftevis fra 1. tenor til 2. bas, alt efter hvor og på hvilken stemme, der var een, der døde. Men det er en anden historie, som må gemmes til en anden gang - tilbage til teateret!

Mine første erindringer om teater - og film? Joh, en svag erindring om "Nøddebo præstegård" opført af et omrejsende teater på "Kaas´s" teatercafé" i Vestergade - "Hoppalong Casidy" til eftermiddagsforestillingerne i Bio (som dengang lå i Storegade) og Kino. Senere - da jeg vel var i puberteten - en pragtfuld russisk balletfilm "Ildfuglen", som gjorde et uudsletteligt indtryk på mig og gav mig i tusindvis af drømme om at blive den store balletstjerne. Min mor har tit spurgt mig, hvad pokker jeg lavede oppe på mit værelse - ved lyden af mine underlige kragehop! Jeg har glemt, hvilke underlige undskyldninger, jeg fandt frem!

Men så var der jo biograferne! Under min læretid (4 1/2 år) brugte jeg stort set næsten alt, hvad jeg tjente, på filmmagasiner og film. Og hvilket slaraffenland! Tænk, om lørdagen kunne man nå (hvis man altså havde råd og sad på siderække til 1 krone og ti øre) hele 4 forestillinger - kl. 16 - kl. 19 - kl. 21 - og så lige midnatsforestillingen kl. 23. Oh, hvilken fryd!

Men så var der jo også finanserne. Og det er her, gebisset kommer flyvende ind i min fortælling.

Da jeg var 14-15 år, pådrog jeg mig en alvorlig dobbeltsidig lungebetændelse, som gjorde mig sengeliggende i meget lang tid. Mine overtænder, som i forvejen ikke var særligt velholdte, da jeg afskyede tandlæger efter en hæslig oplevelse hos daværende tandlæge Koch, som ikke ligefrem var den store børnepædagog, var efter sygdommen fyldt med kæmpehuller. Når jeg gik til baller, proppede jeg hullerne ud med tyggegummi og viste under ingen omstændigheder mine tænder, når jeg lo, hvilket sikkert gav mig et underligt krampagtigt udtryk i ansigtet. Efter et par år med grimasserne gik jeg så den tunge gang til fru Hygeberg-Hansens tandklinik på Frisvadvej - en også temmelig "håndfast" kvinde - fik overmunden ryddet og købte et gebis på afbetaling - 20 kr. pr. måned! Hvor lang tid det tog at få dem betalt, husker jeg ikke, men de ER betalt!

Jeg har i grunden aldrig forstået, hvorfor dette at have gebis åbentbart stadig er en slags tabu. Noget, man helst ikke vil være ved. Da jeg mange år senere var med til at oprette børnehaven Østervang, skulle vi have en emneuge om tænder. Jeg havde jo den store fordel, at jeg kunne tage min overmund ud foran min gruppe, hvorefter mindst halvdelen råbte: "Sådan no'n har min far/mor også"! Så jeg må gå ud fra, at i al fald 50% i min aldersgruppe render rundt med hel- eller delproteser. Jamen for pokker, tænk hvis man ikke kunne få disse proteser? Et kønt syn med halvdelen af befolkningen rendende rundt med indsnerpet "hønse-bag"! Alligevel har jeg aldrig hørt nogen tale om gebistilpasningsproblemer. Og dem har de fleste, kan jeg godt skrive under på. Undertegnede inclusive!

Jeg får pludselig et billede fra min barndom flimrende ind på erindringskanalen:

Et ægtepar i mine forældres omgangskreds var på kaffebesøg. Manden, en lille vindtør - men lun - gnalling, tog sig et stort stykke af mors berømte choco-lagkage. Netop som jeg kiggede på ham, førte han et stort stykke op til munden - gebisset faldt ned og stykket forsvandt op bag gebisset. Jeg glemmer aldrig hans noget blandede "nydelses-udtryk", og han forsvandt skyndsomt ud på toilettet" Men have gebis - aldrig!

Nå - men vi må videre til "Duardret"!

Amatørscenen "Syvkanten" blev oprettet i 1970, og året efter vovede jeg mig derud og stod pludselig som svovlende SS-officer i Bertold Brechts "Det tredie riges frygt og elendighed"!

Hvordan jeg overhovedet vovede mig ind på scenen ved jeg ikke, både kroppen og gebisset rystede af nervøsitet.

Dengang havde vi jo hverken nogen særlige rekvisitter, tøj eller lyssætning - sådan som jeg husker det, kun nogle gamle borde og stole, noget "skrabsammen" af egne, arvede eller lejede kostumer, og lyssætningen nogle få projektører. Men spille teater, DET gjorde vi! Med liv og sjæl!

Til en amts-amatørteater-festival, jeg husker ikke hvor, skulle vi opføre stykket, og da "æ maler", Jens Peder Jensen, var sygemeldt, måtte jeg også springe ind i hans rolle som gammel arbejder ved et samlebånd, som blev inspiceret af et hold SS-officerer.

Og her kommer gebisset så flyvende ind igen - eller rettere sagt ud!

For at virke ældre og ikke ligne min SS-officer-rolle senere i stykket alt for meget, tog jeg gebisset ud og har endnu et tydeligt billede af min SS-kasket med gebisset hvilende på ude i kulissen! Da jeg tilmed skulle præsentere mig som "Zedelmeier" blev der almindelig moro i salen. Kære gebis-bærende læsere, prøv selv at tage tingesten ud af munden og sig navnet, så vil De forstå hvor komisk, det lyder!

De første mange år opførte vi adskillige absurde stykker under Søren K. Lauridsens instruktion. Flere af stykkerne kom aldrig til opførelse - dels på grund af tidsmangel - men hvor lærte vi meget af dem. Og hvor havde vi det sjovt!

I lang tid øvede vi på Samuel Beckets "Slutspil". Her indgår blandt andet to skraldespande, hvoraf pludselig et forældrepar dukker op og giver deres meninger (eller mangel på samme?) tilkende. Forældrene skulle spilles af Ragnhild Hansen og Ejvind Hansen, men hver gang de oplod deres uforfalskede vestjyske, brød vi simpelthen alle sammen af grin og opgav da også stykket tilsidst. Samme skæbne led Tjekhovs "Mågen", som vi dog opførte ved en såkaldt "åben prøve".

Senere opførte vi "Kartoteket", vel nok det mest absurde, vi har prøvet kræfter med på teatret. Handlingen - hvis der da VAR en - er kort fortalt: Hovedpersonen med sekretær opholder sig for det meste i en seng på scenen, hvorigennem der går en motorvej. Omkring dem foregår de mest usandsynlige ting, som jeg næsten ikke kan huske mere. Men hold da ferie, hvor vi diskuterede stykket, hvad de forskellige scener betød. Da vi blev købt af en husholdningsforening nede ved Esbjerg, tror jeg, var vi derfor ret spændte på, hvordan de ville reagere. Men ved kaffebordet bagefter var der den mest livlige diskussion om fortolkningen af stykket - så jeg vil fastholde, at det absurde teater virkelig rykker ved folks fastlåste meninger og giver anledning til mange frugtbare diskussioner. Desværre er det absurde en mangelvare idag - både på de etablerede teatre og i Syvkanten!

Som Ove Sprogø ganske rigtigt sagde efter en opførsel af "Elefantmanden" på Betty Nansen teatret, hvor der var halvfyldt: "Folk vil kun underholdes og mores idag - ingen vil have noget med hjem til eftertanke". Og så skal der jo også helst penge i kassen!

Senere opførte vi Svend Åge Madsens "Stikord" - ti billeder af en mands liv - som jeg vel nok regner for noget af det bedste, jeg har lavet. Selvkritikken fejler i hvert fald ikke noget, hvilket jeg ikke

synes, er nogen bagdel. Når jeg tænker tilbage på de roller, jeg har spillet, er der faktisk kun 5-6, hvor jeg virkelig har været tilfreds med min egen præstation. Det sidste absurde stykke, vi opførte, var vist "Automobilkirkegården" af Arrabel, hvor jeg spillede en trompetspillende kristusfigur, Emmanou, som "underholder" de fortabte på en automobilkirkegård. Til forestillingen havde man skåret nogle bilvrag igennem, som blev brugt til at illudere kirkegården.

Stykket endte med, at jeg blev arresteret af politiet, ført ud i et rum bag publikum, hvor jeg blev pisket halvt ihjel, og korsfæstet på en cykel blev jeg ført op ad en rampe til scenen, hvor jeg udåndede med blodet stående ud af munden! Samtidig hørte man et spædbarn blive slået ihjel i et af bilvragene. Bestemt ikke et stykke for sarte sjæle! Men selv idag nok stadig aktuelt, når man tænker på de forhold, andre folkeslag lever under.

Det kostede også en halv flaske "teaterblod" + et par blodkapsler hver aften. Men jeg elsker at dø på scenen - om ikke for andet, så skal man da ikke på scenen mere den aften!

Til optagelsesprøven til Mikis Theodorakis musical "Mine sange skal leve" blev jeg af Svendlund udtaget til at spille skurken Lambrou, og hørte for første gang Svendlund kalde mig "den eneste, der ligner en skurk i vestjylland". På det tidspunkt var jeg efterhånden træt af at blive sat i bås som "den onde", jeg ville så hellere bare være med i koret. Det endte dog med, at jeg fik rollen som Theodorakis himself, helten, hvilket jeg er ham evig taknemmelig for idag.

Forestillingen blev - vistnok for første gang - optaget på en video, som vi så ved afslutningsfesten. Jeg gik rent bogstaveligt grædende hjem, havde aldrig forestillet mig, at jeg i den grad kunne overspille, og det tog lang tid, før jeg igen meldte mig under Syvkantens faner. Da jeg nogle år senere blev spurgt, om jeg igen ville spille samme rolle ved genopsættelsen af stykket, var jeg meget i tvivl, men tænkte: "Hvad pokker, nu ved jeg, hvordan jeg IKKE skal spille rollen" og prøvede igen med et - efter egen mening - bedre resultat.

Senere fandt jeg dog - og med Svendlunds hjælp - tilbage i skurkerollen eller i al fald som eddike-sur gammel socialist i "Hjemmet" og så sent som sidste år som en usædvanlig kold og ond SS-officer i Svendlunds eget utroligt barske stykke "En dag i en by", hvor jeg er ansvarlig for den totale udslettelse af befolkningen i den lille franske by Oradour.

Et af de stykker Syvkanten opfører i indeværende sæson, er det ældgamle "Svend, Knud og Valdemar", hvor jeg også var med i udgaven anno 1978 i Søren K. Lauridsens instruktion. Jeg spillede teaterdirektøren Piper i det noget misserable omrejsende teater, hvor suffløren nok har den største rolle. Jeg husker specielt en scene, hvor jeg med hånden under panden kommer grublende ind på scenen og - meget teatralsk - siger:

"Alt kan jeg vinde" og - idet jeg løfter hænderne mod himlen: "Intet kan jeg tabe!"

Suffløren: "De taber noget".

Jeg: "De taber noget".

Suffløren: "Nej, DE taber noget".

Jeg: "Nej, De taber..." og så finder jeg ud af, at min kjortel er gledet op og mine bukser ned og afslører et par højrøde - men dog tækkelige underbukser. Og scenen ER fra den originale tekst!

Men i Syvkantens eget blad kunne jeg senere læse, at man fandt scenen noget "vovet". Ak ja, det var - gudskelov - dengang!

Suffløren rolle blev forøvrigt eminent spillet af nu afdøde urmager Conrad Jensen.

"Heksejagt" af Arthur Miller opførte vi i 1982 med skuespilleren John Schelde som instruktør. Her spillede jeg pastor Hale, præsten som sætter heksejagten igang, men i løbet af stykket indser, at han er gået for vidt, men ikke længere kan standse processen. Jeg havde en "Prins Valiant pagehårs-frisure" på, men da mine flyveører ikke rigtigt "passede" til denne paryk, måtte jeg hver aften tape dem fast til nakken. Da jeg samtidig, som stykket skred frem, fik mere og mere sort sminke under øjnene, var det noget af en oplevelse at tage parykken af efter forestillingen. Jeg lignede på det nærmeste Fanden selv - håret fladt - ingen ører - og kulsort under øjnene! Men gebisset holdt!

DET gjorde det til gengæld ikke, da vi opførte "Stamherren" på Esbjerg teater!

Under een af de sidste scener, hvor Ole Gudmundsen afslører, at han i virkeligheden er min illegitime søn og jeg skal til at protestere, røg gebisset let og elegant næsten ud i hovedet på ham - men jeg greb det lige så elegant i luften, smøkkede det ind i munden og fortsatte. Det gælder om ALTID at fortsætte - aldrig gå i stå. Men Ole måtte tage en mindre pause, da han var ved at knække sammen af grin! O

< *Robert Fast i sin glansrolle som kromand i Les Misérables.*
Foto: Privat

ve, O ve, min største skræk er, at de en skønne dag ender nede under 1. stolerække!

I "Til kamp mod dødbideriet" 1980 spillede jeg "den indre svinhund" - Fenrisulven - igen skurk! Vi er vel mindst 15 medvirkende og jeg husker, at vi i slutscenen skulle synge en sang med 14 vers. Da ingen af os kunne huske rækkefølgen i versene, sad suffløren, Ragnhild Hansen, hver aften i "kassen" med en kæmpeblok, hvor der på hvert enkelt blad stod begyndelsen til næste vers - så der lød en livlig papirknitren under hele sangen! I det hele taget er det med "at huske" - at lære udenad - efterhånden gået noget tilbage med alderen. "De små grå" vil ikke altid, som man selv vil.

Da vi spillede "Livsens ondskab" for nogle år siden, havde jeg allerede svært ved at lære den store rolle som Knagsted. Men det gik dog - med lodder og trisser - og en smule suffli!

Værre stod det til med konsul Meier. Bloch, som spillede rollen, var en pragtfuld skuespiller og som statur nærmest skabt til rollen. Men - som jeg - kneb det nogle gange i hans dødsscene - en temmelig lang scene, hvor jeg i rollen som Knagsted selvfølgelig heller ikke kunne dy mig for at drille ham lidt. En aften, han var gået istå efter et par replikker, og suffløren - stadig højere og højere - havde prøvet at få ham igang igen, rejste han sig op fra sit dødsleje og råbte ud over publikum: "Ja ja, jeg HAR hørt dig!" Et par andre gange måtte vi springe en hel del replikker over i samme scene - jeg bøjede mig da ind over ham og hvislede - i ly af mit store skæg - hans næstsidste replik: "Jeg dør, jeg dør!" - og SÅ døde han! Til hans undskyldning hørte han meget dårligt, men eminent - DET var han!

Senere spillede vi "Soldat Svejk" med Ole Gudmundsen i sin glansrolle. Jeg glemmer aldrig "latrinscenen", hvor vi tre soldaterkammerater sidder med bukserne nede på en pind og funderer over livet. Selv havde jeg en lang historie, som fyldte det meste af tre fulde sider - oh skræk - men selvfølgelig en lettelse, hvis man SKULLE gøre i bukserne - de var jo nede!

Kære læser, hvis De vil have en ny afmagringskur, som jeg selv har afprøvet: Spil John Silver på et træben i "Skatteøen"! Selv tabte jeg 4 kg på vistnok 14 forestillinger!

Træbenet var en underlig "konstruktion", som stadig står med en støvle naglet til nede i min kælder. Under støvlen er en stok på ca. 20

cm naglet fast, så det virkede, som om jeg havde en stylte under venstre fod, hvilket gav mig en noget vraltende gang - og når man samtidig skulle danse på "dyret" - kors, hvor jeg svedte! Men prøv det - det kan anbefales!

Når jeg nu sådan kigger tilbage på teaterårene, kan jeg jo godt se, at selv om vi har haft mange sjove oplevelser, har det ikke just været de morsomme roller, der har været i overtal. Naturligvis er det dejligt at få folk til at grine, men igrunden er det nok de mere seriøse roller, jeg har haft lyst til - at give folk noget med hjem til eftertanke! Og så fik jeg endda ikke nævnt Ibsens "Vildanden", hvor jeg spillede idealisten Gregers Werle, "Anne Franks dagbog" eller "Woyzek", instrueret af sommerspillets kommende instruktør, Helge Reinhardt, - alle dybt alvorlige stykker, som nok kan vække til eftertanke!

Et par enkelte kabaretter er det dog blevet til, "Drømme" i 1984, "Hul i ho'det" af Tom Lehrer i 1990 og sidste års kabaret på Smedeværkstedet "I dit korte liv" med musik af Kaj Norman Andersen.

Men så er der jo sommerspillene, som er et helt kapitel for sig selv, selv om det faktisk ikke er her, jeg har slået mine folder ret mange gange.

Det startede i 1979, hvor jeg gik til "Optawelses-prøw" på "Jomfrugaloppen" - undskyld "Champagnegaloppen" - Syvkantens 2. sommerspil. Og hvilken forskel på "Optawelses-prøw" dengang og bare 10 år senere! For slet ikke at tale om idag, hvor man jo kommer til "Audition/Casting" - lyder det ikke fint? Og bliver man udvalgt, må man igennem en ekstra "Audition", før man finder nåde til en rolle! Jo-jo, fint skal det være! Og så kommer man jo nu fra HELE landet!

Da jeg i 1979 stillede til prøve foregik det ved et klaver med en pianist, Svendlund og vistnok den uforlignelige Thomas "saml æ baller" Knudsen! Jeg blev spurgt, om jeg måske kunne synge eet vers af "Violer til mor" - hvilket jeg da godt kunne, hvis jeg fik teksten, og så fik jeg en lille rolle som værtshusholder Pingel i en enkelt scene. Det lykkedes mig åbenbart at lave en god figur ud af ham, da jeg mange år efter blev kaldt Pingel nede i byen. Dengang var det vel også mest den lokale befolkning, der gik til sommerspil - een aften turde vi næsten ikke gå ind på scenen, da der var over 500 tilskuere! Det var vi ikke vant til - dengang! Idag skal der jo helst være et par tusinde til hver forestilling, før man er tilfreds.

En aften fik jeg en "ekstra" scene tildelt, da hovedrollen, Lumbye, skulle spille violin. Han satte sig på et af vore vakkelvorne borde, som brast så glas og flasker knustes mod scenen. Så ind med Pingel og en fejekost og videre - Altid videre!

Da jeg på samme tid startede med at arbejde med handicappede i bo-fællesskaber med skiftende aften-, nat- og weekend-vagter, var det ikke svært at holde mig fra sommerspillene i mange år. Forøvrigt havde jeg sagt, at jeg først ville med igen, når man spillede noget mere moderne som f.eks. "Jesus Christ Superstar". Men der gik 10 år, før man vovede at trodse adskillige medlemmers mishag ved at lave "blasfemisk" teater om Jesus.

Så jeg meldte mig til "Optawelses-prøw" igen. Da jeg ikke kunne noder og gerne ville spille kong Herodes, lånte jeg en engelsk plade med musicalen, lærte sangen på engelsk (eller rettere skrev den af), og gik til prøve i Syvkanten.

Og hvilken forskel fra "Champagnegaloppen"! Jeg kom ind til et helt podie på 7-8 personer, skulle stå på et hvidt kryds på gulvet foran en mikrofon (TV-Syd var der), bralrede så af karsken bælg mit nummer ind i mikrofonen - og fik rollen!

Også det år var der et par regnfulde aftener, men da jeg kun skulle ind i mit tre minutters sang- og dansenummer siddende i en lyserød, hjerteformet spa og iført Nordeuropas mindste trusser (Jyllandspostens anm.), generede regnen mig nu ikke synderligt! Forøvrigt havde de været dyre nok - trusserne - Syvkanten måtte punge ud med to par a kr. 80,-!

Den sidste forestilling har man (meget mod instruktørens vilje) altid brugt at lave lidt "fis" på scenen. Således havde man kommet sulfo i min spa, så jeg blev kørt ind i et brus af skum, som jeg under sangen måtte sjaske tilside for overhovedet at få øje på publikum - og min barfodsdans derefter var nok en smule mindre entusiastisk, da jeg havde sæbe på fødderne. Men gebisset - DET blev, hvor det skulle.

Derefter gik der 12 år, før jeg igen gik til "Optawelses-prøw" - undskyld, NU hed det altså "audition" . Samme procedure, men dog kun een prøve. Jeg blev udtaget til rollen som Zeus i "Mød mig på Cassiopeia" og måtte sande, at "de små grå" var blevet endnu mindre i antal, og at det var blevet endnu sværere for mig at lære replikker og sange. Gudskelov var jeg gået på efterløn og havde således mere tid

til at terpe, så det gik endda, og gebisset skabte sig heller ikke. Jeg havde en fodsid kofte på, mit såkaldte "stjernestøv", frygtelig varm - og da vi havde hedebølge, sad jeg i mine pauser med parykken i nakken, skægget på brystet og skørterne oppe om livet - sikkert et ømt syn! En enkelt aften styrtregnede det dog, jeg blev gennemblødt og måtte den næste dag have "kjolen" tørret i en tumbler.

Da jeg den næste aften mødte op, måtte jeg meddele, at hvis det regnede een gang til, så stillede jeg altså i lårkort, så meget var den krøbet. Men vejret hold da - gudskelov!

Min værste scene i stykket var nok min "himmelfærd" med mine 9 muser. Og det selvom jeg ikke ligefrem lider af højdeskræk. Men ad to - efter egne mening - alenhøje stiger, som jeg måtte entre i mine omfangsrige gevandter og med lyn i hånd, nåede jeg op på taget af den store drejescene. derefter atter op ad 5 trin til en vacumstyret repos, som i samme øjeblik at tre mand lagde balustraderne over drejescenen ned - sendte mig yderligere et par meter op i vejret. Og der sad man så i røg og damp (som jeg iøvrigt selv skulle styre, alt efter hvor meget jeg løftede skørterne) og kunne skue ned over publikum! Puha! Gudskelov for mine muser, hvoraf een holdt mig i hånden, en anden mig på knæet, så jeg havde en fornemmelse af fast grund under fødderne. Men gebisset klaprede til tider!

Afslutningen - i alfald i større roller - kom så i år med kromanden Thenardier i "Les Misérables" - en helt igennem ond og ulækker skurk, som jeg nok efter egen mening gjorde mere morsom, end jeg egentlig havde villet det. Vel nok også det sværeste sommerspil, Syvkanten har bundet an med. Her måtte jeg igennem to "O'ditioner" - så hvad mon bli'r det næste?

Under prøveforløbet kom Berit Borg, koreografen, som jeg ellers holder frygtelig meget af, springende og fortalte, at jeg også skulle danse, mens jeg sang. Jeg ER ikke god til at kombinere ting, såsom at spille guitar og synge - men spille teater, synge og så danse samtidig - go'mor'n min bare! Hvor jeg dog hadede synes af dig, Berit! Mine "kombinationsevner" kunne da også ses flere aftener i form af underlige rejehop, som bestemt ikke passede til det øvrige ensembles. Men hvad pokker - publikum ved jo ikke, hvordan det virkeligt skal se ud!

Og min ækle, møjbeskidte paryk og hue er en hel historie for sig selv. Efter en times til- eller nærmere afklipning af en smuk paryk

hos vor parykmager i Esbjerg, gik jeg hjem, købte en stor tube Brylcreme, som jeg smurte ind i hue og paryk og dyppede dem så i cigaraske samlet sammen de sidste tre dage. Da jeg ikke syntes, det var nok, gik jeg i haven og simpelthen jokkede dem ned i jorden - og så blev de begge rigtig dejlige beskidte!

Og gebisset? Joh, det lå en time før hver forestilling og grinede tandløst til mig fra toiletbordet! Sort tandlak tager lang tid om at tørre på porcelænstænder - og måtte forøvrigt fjernes med terpentin! Og for en sikkerheds skyld tog jeg også et bindemiddel i dem, så jeg ikke kom til at slå et par publikummer ud på de første rækker, hvis de fløj ud!

Næste år? Helt ærligt, jeg ved det ikke. Der kommer et tidspunkt, hvor man må indse, at løbet ER kørt - i hvert fald med de store roller - så hellere holde mens tid er, i stedet for at blamere sig selv ved at skulle skubbes ind på scenen, hvor suffløren bliver flittigt brugt. Livet er jo ikke bare at spille teater. Og kald mig så bare en krukke! Men måske - bare sådan en lille 5-10 minutters rolle - og så lover jeg endda, at gebisset bliver siddende!

Til slut en lille fortælling om min debut som instruktør. Jeg er ofte blevet spurgt, om jeg ikke har lyst til at instruere - men ellers tak! Instruktørrollen er vel nok det mest utaknemmelige og tålmodskrævende job, der findes. Jeg kan sagtens forstå Svendlunds irettesættelser, som kan nå uanede højder! Manglende koncentration - manglende afbud til prøver - for megen tant og fjas under prøverne - kostumer og scene ikke færdige til tiden o.s.v. - jamen for pokker, tingene SKAL jo være færdige til premieren for at gå op i en højere enhed!

Selv blev jeg bedt om at instruere 14 udviklingshæmmede på værkstedet "Skovlunden", et beskyttet værksted. Gudskelov kendte jeg alle de medvirkende og vidste, hvor langt jeg kunne køre dem. Og hvilken oplevelse! Vi havde 5-6 dage til at opsætte en meget forkortet og omskrevet "Fyrtøjet" af H.C. Andersen.

Huset nærmest sydede af liv! Træværkstedet lavede de flotteste kulisser - systuen syede flotte kostumer - nogle lejede vi af Syvkanten og lånte et par store projektører + hundredvis af meter lilla velour til bagtæppet. Og hvilken fryd hver gang et kostume var færdigt og rolleindehaveren blev ført rundt i huset og præsenteret i sit flotte skrud.

Eva Lykke Olesen i sin aldeles flotte dybblå prinsesse-kjole (købt i Røde Kors og omsyet), med guldsko, Dolly Parton-paryk og prinsessekrone. Og Birgit i sin hofdamekjole, lilla med små røde roser påsyet, lyserød paryk og diadem. For slet ikke at tale om Jørgen Fabricius i sin flotte, lejede soldateruniform og Signe Højlund med lang, vortet næse som heksen! Og hvor de nød dét, at være i centrum! Føle sig som rigtige stjerner! Alle gik op i det med liv og sjæl - og bare processen i sig selv kan ikke betales med penge!

Samme dag vi havde premiere, var vi stykket igennem hele 4 gange, og hver gang troede jeg, at nu var det nok, nu begyndte de nok at blokere. Men nej, de holdt skansen og premieren forløb aldeles tilfredsstillende med 100 tilskuere. Naturligvis skete der kiks undervejs - men kiks, som kun kunne udløse en befriende latter. F.eks. scenen med soldaten, som sidder bag tremmerne og venter på at blive henrettet.

At instrurere H.C. Andersens "Fyrtøjet" i forkortet version med 14 udviklingshæmmede på værkstedet "Skovlunden" var en meget god oplevelse.

Jeg, som fortælleren: "Og der sad han så, uh,, hvor var der mørkt og væmmeligt og så længtes han så frygteligt efter den smukke prinsesse" - hvortil han højt og tydeligt replicerede: "Gu' gør jeg da ej"! Herligt! Og fremkaldelserne - rigtig mange i projektørlys - stjernedrys og blomsteroverrækkelser - de VILLE nærmest ikke ud af scenen!

En dejlig og varm oplevelse, som jeg håber at kunne gøre om næste år. Så er der noget ved at være instruktør!

Som afslutning et lille digt af Tove Ditlevsen, som har fulgt mig i alle årene, hvor jeg arbejdede sammen med de handicappede:

Mit hjerte elsker alle de umuligste børn,
de som ingen holder af og ingen kan forstå.
Lyvebørn og stjælebørn og løftebryderbørn,
de børn som alle voksne folk er meget vrede på.

Mit hjerte ynder ikke disse pyntehavebørn,
der står i bed og intet ved om synd og bittert savn.
De børn som voksne holder af og klipper pænt i form,
og som med ren samvittighed tør nævne Gud ved navn.

Den kender mest til kærlighed som aldrig mødte den.
Om dyden ved den lastefulde mer end nogen tror.
Mit hjerte hader pæne voksnes hækkeklippesaks.
Det er på vilde buske verdens sjældne blomster gror.

Robert Fast lægger masken.

Jeg har så meget at give endnu

Af praktiserende læge Margot Bøving

Nej Margot Bøving har ingen lyst til at stille træskoene ren arbejdsmæssigt endnu, som hun djærvt udtrykker det, dertil er arbejdet med mennesker og deres skrøbeligheder alt for spændende. Og skønt arbejdsdagen begynder kl. 7.00, har hun også glædet os og ikke mindst læserne med at levere denne recept på en god latter, mens vi følger hendes dag som, ja, faktisk huslæge.

Alle gode gange 3 - ja, gæt engang Thyge Clausen har været ude med riven igen - og det kan jeg ikke modstå. Egentlig er det jo også meget sjovt at delagtiggøre andre i de ting både alvorlige og sjove ting, som man har oplevet på godt og ondt. En anden lille ting gjorde også, at jeg fik lyst til at skrive igen, for jeg kom sådan til at grine, da en af mine dejlige patienter Betty Schmidt fra Ortenvej 88 år - cykelterroristen i Varde - sagde til mig sidste år: "Jeg køber i hvert fald ikke Vestjydske fortællere i år, hvis ikke du har skrevet i den". Så sagde jeg spagfærdigt, at jeg i det mindste var nævnt i Gas-Christians indlæg, men det var altså ikke nok.

Samme Betty er en utrolig dejlig dame, som jeg har kendt igennem alle årene, og selvom hun efterhånden er 88 år, er hun still going strong. Hun ligner en 60-årig, hun snakker som en 60-årig (der snakker rigtig meget). Hun har pæren i orden og hun cykler som en brækket arm. En gang fik hun humørlegatet i Varde, og det kan jeg ved gud godt forstå. Når hun kommer ind, er det altid med højt humør næsten uanset, hvor broget det ser ud. Min faste hilsen, når jeg kalder hende ind fra venteværelset er også "Gud lever du endnu, Betty?" og så griner vi. Jeg ville ønske, jeg selv kan holde fanen ligeså højt, når jeg kommer i den alder, men jeg er nu ikke sikker på, jeg vil cykle så meget som Betty.

Samme Betty mødte jeg også engang om lørdagen i Rema. En af de dage hvor jeg tænkte, at folk er altid vant til at se mig i cowboybukser, nu tager jeg dametøjet på. Jeg syntes selv, jeg var nydelig. Fin sort nederdel, camelfarvet jakke og fin ræv om halsen, I ved en af dem med hale, glasøjne, klør og det hele. Så stod Betty jo og knævrede ved indgangen til Rema, og da hun ser min ræv, hev hun den i halen, som om den var en klokkestreng, og der stod hun så med pynten i hånden. Der blev hun godt nok forfjamsket og begyndte at tale om, at hun havde forsikring og lignende, men jeg kunne berolige hende med, at den skide rævehale garanteret var slidt af derhjemme. Min yngste hund, et rigtigt dampbarn, elsker nemlig den ræv, når den hænger på stumtjeneren, og hvor blev Betty lettet. Så dappede jeg ellers haleløs rundt i Varde resten af formiddagen.

Det med cykler har jeg det ikke særlig godt med. Da jeg var barn, fik jeg et gammelt lig, jeg var 7 eller 8 år gammel. Jeg syntes bestemt ikke, det var særlig let at lære at cykle, men jeg var nok også utålmodig. Jeg startede fra laden, der var en lille gårdsplads, der skrånede lidt, og når jeg kom ned til stuehuset, så væltede jeg. Der gik nok et par timer, så fandt jeg ud af, at hvis jeg drejede hele tiden, så kunne jeg køre meget længere uden at vælte, men cirklen blev mindre og mindre, og til sidst lå jeg der med cyklen. Da jeg fik stillet min næste cykel i udsigt, var jeg vildt begejstret. Min mor havde også et gammelt lig, men den kunne "ovnlakeres", og den blev ovnlakeret i blå. Den skulle jeg have, da jeg skulle til at cykle til mellemskolen i Brønderslev. Det var bare det, at jeg var ikke særlig stor, mine ben var i hvert fald for korte til den cykel. Så fandt cykelhandleren på, at man jo kunne sætte sadlen ned på stangen, hvor den ellers skulle have siddet ovenpå. Det var et syn for guder, og selvom cyklen var ovnlakeret, var jeg så flov over at cykle på den, at lige så hurtigt jeg overhovedet kunne nå pedalerne - rokkende vildt fra side til side - kom sadlen op at sidde, hvor den skulle. Det var ret anstrengende at cykle på den måde, men jeg følte, det var så flovt, at sadlen sad helt forkert. Så var det jeg fik en lilla cykel med gear og håndbremse til min konfirmation. Det første år måtte jeg ikke cykle på den til skole, men da jeg blev 16 år fik jeg da endelig overtalt min bedstemor til det.

Så kom jeg til Århus, der fik jeg en cykel, men den blev heldigvis stjålet, for da var frøkenen jo også blevet forfængelig, og det er lidt

åndsvagt at cykle rundt med stram nederdel, der altid revnede i slidsen bagtil, når man skulle op på den skide cykel. så tog jeg bussen i resten af min Århus-tid. Da jeg kom til Varde og var på sygehuset, fik jeg faktisk min sidste cykel. Da var det vildt moderne med mini-cykler, og sådant et apparat fik jeg så. Jeg havde jo Charlotte, og jeg var henne ved cykelhandleren og forespurgte, om der mon kunne monteres en barnesadel bagpå. Det mente han sagtens, man kunne, men umiddelbart efter ungen var sat op, og vi tullede ned af Frisvadvej, lød der et vræl, og der lå ungen på Frisvadvej foran en lastbil, så det var ikke så smart. Fik skidtet monteret igen, ungen faldt af igen, og så blev jeg så gal, jeg forærede cyklen til min daværende rengøringsdame. Siden har jeg ikke ejet en, og jeg bliver jo nok aldrig en ny Betty Schmidt i Varde.

Min første bøde fik jeg iøvrigt på en cykel, rettere sagt vi var to, der fik bøde. Det var under min dejlige studietid i Århus. Jeg havde været til fest på universitetet. Aftenens erobring skulle følge mig hjem, og han havde sin cykel med. Der var lidt langt at gå fra universitetet ned ad Langelandsgade til Marstrandsgade, hvor jeg boede, så vi valgte at tage cyklen. Vi tullede så afsted - måske lidt slingrende. Jeg sad på stangen (og det var ikke en damecykel!). Så blev vi standset af en politibil og blev belært om, at man ikke måtte køre to på en cykel. Vi grinede og fjollede lidt. Vi havde en pind i øret. Spurgte dem, om ikke de ville prøve om bremsen virkede og se om der var luft i dækkene. Fortalte dem, at cykelklokken virkede o.s.v. Det skulle vi nok aldrig have gjort. De noterede os ihvertfald, men vi regnede ærlig talt ikke med, at der kom mere ud af det. Det må dog have gjort lidt indtryk på mig, for da vi kom hjem til Marstrandsgade, fik den unge mand et lille klem i gadedøren og ikke spor andet, og han så faktisk skuffet ud - det var vist ikke det, han havde regnet med. Derefter gik der forøvrigt ikke ret lang tid, så kom der brev i et fint officielt sprog. Vi havde begge fået en bøde på 50,00 kr. for at have kørt på cykel "uagtet at cyklen kun var beregnet til en person" - det stod der virkelig, og jeg kunne ikke lade være med at grine af det kluntede officielle sprog, men sådan skulle det jo åbentbart være. Jeg må indrømme, jeg er blevet lidt mere doven med alderen, tager hellere bilen, og efter jeg har fået min lille rappe grønne, kommer jeg nok ikke af med hestekræfterne, før jeg skal have en rollator engang.

Selvom alle læger siger, det er så sundt at dyrke sport, er det jo bestemt ikke min stærke side. Det har resten af familien taget sig af, så jeg har nærmest kun været Varde-mester i sportstøjvask, når det gik hedest til.

Min datter Charlotte har jo været lidt af et unikum rent sportsligt. Da hun var mindre, dansede hun sportsdans. Hun var faktisk utrolig dygtig til det, men tiderne skifter jo, og fra den ene dag til den anden sagde hun, at nu ville hun spille håndbold. Det blev hun også ret god til. Hun havde nogle gode hopskud og langskud og hendes boldkarriere har ført hende rundt omkring i forskellige klubber, hvor hun så har spillet divisionshåndbold. Men det, der rigtig tog pusten af moren, var de hun begyndte at dyrke triatlon, det kom hun til at snuse til på La Santa Sport, hvor vi holdt ferie sammen. Jeg ved ikke hvor mange gange. Jeg tror, det var 14 gange, og det er jo et mekka for sportsfolk.

Så spørger I nok, hvorfor hulen jeg tog med derned, men det var da det eneste sted, jeg kunne få familien til at stilles bare en lille smule i en hel ferie. Så kunne jeg gå og nusse og tage sol, sørge for håndklæder, lave mad og servicere - ja man er jo bindegal, men det var jo meget sjovt alligevel.

Men som sagt på La Santa Sport lærte hun at snuse lidt til triatlon, det er noget med svømning, cykling og løb og er du rigtig sej, kan du lave en jernmand, der består af 3,8 km. svømning i åbent hav, 180 km. cykling og slutte af med en maraton. Den diciplin blev hun senere dansk mester i 2 gange.

Gerhard blev også grebet af denne sport i en moden alder, men for at blive ved Charlotte var vi faktisk på La Santa sport et års tid efter, at hun var startet med triatlon. Hun var ikke med, for hun skulle faktisk med til nordisk mesterskab, som hun vandt, og hun var hysterisk, for telefonforbindelsen til La Santa var ikke altid i orden, så der gik hele 2 dage, før hun kunne dele sin triumf med os. Vi var vældig stolte af hende. Siden har hun som sagt været dansk mester i jernmanddistancen, den trækker virkelig tænder ud. Men nu er det kære barn, da faldet til ro og blevet praktiserende læge sammen med sin mor og dyrker kun motion for hyggens skyld. Men jeg hører da jævnlig igennem halvlukkede døre, at unge mennesker, der har for mange kilo på sidebenene, får en ordentlig belæring om, hvor vigtig det er at dyrke sport, og de skal se at komme i gang, og det lykkes faktisk for

hende at få en del startet op med et eller andet, og det er en fornøjelse at se dem, når de kommer nogle måneder senere - adskillige kilo lettere, fastere i kødet. Men helt ærlig har jeg ikke rigtig kunnet tage mig sammen til at dyrke noget.

Dog var der engang, jeg lavede en sportspræstation i Varde, den gik ikke upåagtet hen. Jeg kan huske Birgit Horsted spille håndbold på et eller andet hold, der lå i serie et eller andet. Jeg havde indlagt deres målmand til fjernelse af mandler. Hun havde hørt, jeg havde stået på mål, da jeg gik i gymnasiet og spurgte, om jeg ikke ville prøve. Og pyt skidt. Turde de, så turde jeg da også. Charlotte trænede lidt med mig oppe på loftet den dag vi skulle spille. Vi tabte, men det var vist ikke kun min skyld.

En anden gang var Gerhard særdeles løbeliderlig. Han deltog i Vestkystløbet hvert eneste år, og jeg var så irriteret over hans træneri hele tiden. Så jeg sagde, at det lort kunne jeg da også lave. Top sagde han, top sagde jeg, og så gik jeg ellers ned og købte et par gårdsangersko til 13 kr. Jeg må jo have været bindegal og stillede op til Vestkystløbet uden at have trænet så meget som 10 min. Afdøde tømrer Villy Erichsen var også med. Han dyrkede faldskærm dengang og han syntes det var fedt, at jeg stillede op. I hvert fald løb vi sammen, han var godt nok en "han", men han var jo ældre end mig. Han havde også haft et brækket lårben, så det var passende handicap for mig. Hver gang jeg var ved at opgive ævred, råbte han: Kom nu Margot og jeg kom faktisk ind som nr. 6 i min aldersgruppe med såkaldt "stjernetid". Jeg var pissestolt, men desværre kunne jeg ikke gå 14 dage efter, det var en ynk at se mig gå ned af en trappe. Jeg måtte nærmest gå baglæns - hvor dum kan man være.

Christian, min søn har altid været lidt doven. Han var et løbetalent. Det gjorde han ikke noget ved. Han var et håndboldtalent, det måtte han desværre opgive, da han meget tidlig fik vrøvl med sine knæ. Nu elsker han at løbe slalom med begrænsninger på grund af de skide knæ.

Min tidl. ægtefælle var jo også sportsentusiastisk - divisionshåndbold, faldskærmsudspring, atletikudøver, jysk/fynsk mester i formationsspring. Senere kom hans jagtinstinkter til at gå ud over sagesløs vildt, da han var jæger om en hals.

Det blev min Christian for øvrigt også. Han fik lov at følge sin far

på jagt, da han ikke var større end en tobak for en skilling, og det er han gået meget op i. Der er mange bukke og kronhjorte, der har måtte lade livet, ja sågar et enkelt vildtsvin, en muflonvædder og en kæmpestor moskusokse på Grønland.

Det med fuglevildt siger ham vist ikke så meget. Jeg ved ikke, om jeg er skyld i det. Jeg kan huske, da han var mindre, var han meget interesseret i, hvornår der kom hår dernede i mellem benene, og det var han meget optaget af. De lod vente på sig og en aften, hvor faderen havde skudt nogle fasaner, plukkede vi en ordentlig håndfuld fjer af, og mens den stakkels unge sov, kom vi fjerene i hans underbukser. Vi var på forhånd ved at dø af grin. Da han skulle ud at tisse næste morgen var han et syn for guder. Han stak i et vræl og råbte: "Mor, mor, der er kommet fjer på" med rædsel i stemmen. Hvor ond kan man være ved et barn?

Når jeg taler om mine børn, som jeg jo er rævestolt af (hvoraf jeg har min dejlige Charlotte som kompagnon og Christian er færdig som læge om 2 år) vil jeg da også delagtiggøre jer i et par sjove episoder fra deres barndom.

Charlotte har jo altid sagt tingene meget lige ud, ligesom hun gør i dag. Hvor har hun dog de gener fra? Da Gerhard var på kasernen, kom han til at lære oberst Enevoldsen at kende. Hans far havde selv været oberst, og han kom lidt under Volles vinger. Det resulterede i, at de skulle ud til middag engang hos os. Jeg tror, jeg inviterede dem sammen med Birgit og Boye Horsted, men det var lidt af et flop. Havde lavet haresteg og jeg kunne hurtig mærke det bestemt ikke var noget for obersten. Charlotte gjorde oberstinden mundlam meget hurtig. Hun var københavner med K. Hun talte meget hektisk og hurtigt og havde en lidt vrinskende latter - og hun lo meget. Charlotte var vist 3-4 år. Hun stillede sig op foran oberstinden med skrævende ben og sagde" "Hvorfor snakker du så'n?" - på rigtig vestjysk. Oberstinden svarede kvidrende: Det er fordi jeg er født i København og så sagde Charlotte: Det er jeg da også, men jeg snakker da heldigvis ikke så'n - Larmende tavshed!!!

Mig satte hun også skakmat engang. Det var lige efter, hun havde fået sin lillebror, som hun jo da egentlig syntes var meget sød. Men da jeg kom hjem med ungen, hun var 7 år dengang, var det ligesom, hun så konsekvenserne af ikke at være enebarn mere. Hun stillede

sig igen op med skævede ben. Den positur havde hun, når hun skulle sige sin mening og så sagde hun til mig: "Vil det sige, han skal arve halvdelen?" og det måtte jeg da beskæmmet indrømme. Hun blev nu meget glad for lillebroderen, men jeg tror nok, han er blevet pint og plaget undervejs. Han er blevet skudt i benet med luftgevær etc., etc., men i dag tror jeg ikke et søskendepar kan være mere glade for hinanden, end de to er. Hun har altid været lidt mere fremfusende end ham, og jeg tror nok, hun havde lidt flere unoder, end han har haft.

Jeg kan huske engang, hvor jeg kom hjem, og der lugtede af tobak - men ih nej, det gjorde det sandelig ikke, sagde Charlotte. Et par dage efter fik jeg hende, da havde hun lavet en lidt hjemmelavet cigaretpakke med flere forskellige slags cigaretter i, Prince, Cecil og hvad man nu ellers havde haft liggende til gæster. Jeg spurgte, om det var hende, der havde lavet pakken, og hun benægtede på det kraftigste, men hun fik lov til at ryge en cigaret! Det var hårdt ved Charlotte, og jeg tror egentlig ikke, hun har røget siden. Senere satte hun sig jo noget op imod mig. Jeg kan huske, jeg altid var gal, når det rodede vildt meget. En dag lå der tøj overalt, og engang blev jeg helt stjernetosset. Jeg tror faktisk, hun mente, jeg ville vappe hende en, og derfor vendte hun sig rundt og sagde: "Slå, hvis du tør." Det kom vi da også til at grine af. Hun fortalte det videre til lillebror, og senere kom det til at gå ud over hende nede på La Santa Sport.

Der var en eftermiddag, hvor han ikke kom hjem til aftalt tid. Jeg var ret hys, og jeg var gal, for der var nogle ret store bølger udenom øen, og han fes jo tit rundt nede ved stranden. Da han endelig kom, fik han verdens største møgfald, og ved I, hvad han sagde til mig, han sagde "Slå hvis du tør" - og jeg kan godt sige, han fik sådan en på skrinet. Han drejede rundt på hælen, styrtede hen til søsteren og fortalte, hvad der var sket. Han kunne ikke forstå, at han ikke kunne sige. "Slå hvis du tør", og som han sagde til Charlotte: "Hun gjorde det sgu".

På La Santa Sport havde vi for øvrigt en fed oplevelse. En ferie, hvor vi var dernede, mødte vi de vestjyske koryfæer, tjæreborg-præsten og fru Gorma. Vi havde tidl. hilst på dem en gang hos dr. Øllgaard, som de var venner med, og de var nogle pragtfulde mennesker. En aften, hvor vi sad og så underholdning, inviterede de på en drink, og fru Gorma sagde spontant: "Gud hvor kunne jeg klare en spegepølsemad

nu". Fluks fes Gerhard afsted. Var oppe og smøre en spegepølsemad, for vi have jo børnepålæg med og serverede den for Gorma til stor fornøjelse for hende. De var nogle dejlige mennesker at tale med, og hr. Krogager var en meget stor personlighed. Selvom han var godt ved muffen, var han nu ikke en, der kunne lide, hvis ting gik til spilde. F.eks. var man ved at renovere nogle lejligheder. Man havde smidt de gamle møbler og lamper ud, og det trængte det også til, men han var meget fortørnet over, at de havde smidt lamperne ud uden at tage de pærer af, der duede, så han gik rundt i en bunke lamper og skruede pærer af. Det grinede vi meget af.

En gang fandt jeg også ud af på La Santa, hvordan Gerhard scorede damer. Ja, det var nu så meget sagt, for da han var ung og charmerende, virkede han som en honningmad på fluer, hvad damer angår. En aften, hvor vi havde spist, skulle vi ned i Den grønne restaurant og have en drink, og han parkerede mig i en stol ved et bord. Der kom jeg nu til at sidde ret lang tid, og til sidst blev jeg træt af det og gik op til baren, og der - hvilende på højre albue og kiggende på en lilla sag - sad Gerhard. Hun var i hvert fald i lilla kjole, nogle lange lilla øreringe, og hun lænede sig også godt frem, så babserne var ved at falde ud af udskæringen, og så rimelig interesseret ud. Så kom jeg lige i det øjeblik, hvor hun åbentbart havde fortalt, at hun var sygeplejerske, og jeg kom netop, som Gerhard sagde: "Og jeg er læge". Jeg var rasende og vendt mod den lilla sag, sagde jeg: "Ja, den fyrer han sku altid af, at han er læge, men han er portør på Varde Sygehus og jeg arbejder i vaskeriet, men hver gang kommer han altid med den, at han er læge". Gerhard blev meget tavs. Den lilla sag ligesom ændrede farve, som en kamæleon. Hun blev lidt grålig i det, og hun kom ret hurtig ned af barstolen og forsvandt i mængden. Jeg var ved at dø af grin indvendig, og Gerhard kommenterede det ikke. Selv den største charmør kan komme ned med nakken. Det får man ikke ligefrem ved at reklamere med, at man har kone og børn med på ferie. Jeg syntes, det var en fed oplevelse.

Nå, det var nok om ferier. Det meste af livet er jo ikke ligefrem ferie, men arbejde, og jeg vil tilbage til min dejlige praksis og for øvrigt glæder jeg mig allerede til at komme tilbage til arbejdet, når jeg har holdt ferie få dage. Det er ligesom mere mig, det der. Og det er

der, jeg får de sjoveste oplevelser. Selvom jeg er læge af hunkøn (jeg hader udtrykket kvindelige læger), så er det da heldigvis ikke kun hunkønsvæsener, jeg har med at gøre, og selvom kvinderne er i overtal, syntes jeg egentlig, at det er mændene, der ofte giver mig de skæggeste oplevelser og dem, der kommer ud for de mest tumpede uheld.

Tidl. viceskoleinspektør Vagn Nielsen er en meget kær patient hos mig. Vi har oplevet alvorlige konsulationer sammen, og vi har da også heldigvis nogle festlige oplevelser sammen med ham i patientrollen. Jeg kan huske engang, han var frygtelig bange, fordi han havde fået en brun plet på maven. En af hans bekendte havde fået modermærkekræft, og han så allerede døden i øjnene. Han skulle så med op ovenpå, hvor jeg havde konsulation om eftermiddagen, mens Vad var i klinikken. Jeg kan endnu huske, han var i lysegrønt JBS-undertøj, og han svedte angstens sved. dimsen var på maven, den så fredelig ud. Han var meget ængstelig og stillede åndssvage spørgsmål, og jeg tror nok, jeg kom til at sige, han skulle holde kæft og ligge stille. Dimsen kom af, og det var jo som ventet ingenting, men seancen har gjort et stort indtryk på Vagn, og han har siden refereret den en del gange.

En anden gang var Vagn også klumret ud over alle grænser. Som skolelærer burde han ikke tage hænderne op af lommen i fritiden. En gang havde han et grantræ i haven, det skulle fældes, og logisk tænkte han, det var nok lettere at save over, hvis der kom lidt spænd på. Så han luskede et reb eller en snor om træets top, men af en eller anden grund fik han tommelfingeren ind i den løkke, som var tiltænkt et andet ankerpunkt, og da træet svirpede tilbage, var tommelfingeren desværre kommet i løkken og kom ret slemt til skade. Jeg er en frygtelig læge i sådan en situation, for jeg kom sådan til at grine, når jeg hører, hvor tåbelig man kan være og hvor uheldig, man kan være. Nå, pyt - Vagn fik vist lidt erstatning for tommelfingeren, der aldrig blev helt, som den var før, han legede højt fra træets grønne top - men han har jo 9 andre!

Jeg håber heller ikke, at Kristen Johannes Christensen bliver sur over, at jeg fortæller, hvor galt han kom afsted engang. Der havde vi lægevagt, og den stakkels mand havde fået et møl i øret. Det lyder måske ikke af så meget, men jeg kan levende forestille mig, hvordan sådant et levende kræ rumsterer. Kristen var jo handlingens mand,

han satte støvsugeren til øret, men selvom han er politiker, var der ikke gennemtræk, og han kunne ikke få skidtet ud. så er det også, man kommer til at grine lidt. Vi tog pænt lidt æter i en sprøjte, så svømmede møllet totalt bedøvet ud af øret, og han kunne tage tilbage til Frisvad Mølle uden møl, og jeg tror aldrig, han har støvsuget sig selv i ørerne siden.

En anden dejlig patient, jeg har, er Thomas Knudsen fra Janderup - I ved ham med stråhatten. Det er altid en fornøjelse, når han kommer ned i konsultationen. Men han var ellers ved at få ørene i maskinen en gang. Det var nu ikke nede hos mig, det var faktisk oppe på Medicinsk afdeling på Varde Sygehus, hvor han var blevet indlagt af vagtlægen. Der havde vi en overlæge, der for mine patienter havde 2 handicaps, dels kunne han ikke se, selvom han gik med briller, der var ligeså tykke som bunden af en ølflaske. Dels kunne han ikke fordrage mine patienter. Ja, gæt hvorfor, fordi han ikke kunne fordrage mig, og det tog jeg som et meget stort kompliment. Thomas var blevet indlagt med nogle smerter i brystet af vagtlægen, og da Thomas var en af mine patienter, mente hr. Lindholm på forhånd, han ikke fejlede noget. Hans diagnose var adipositas (fedme), fordi han åbenbart havde skimtet Thomas i modlys under en stuegang, hvor Thomas stod oppe mod vinduet. Men meget kan man sige om Thomas, han er stor og stovt, men han er i hvert fald ikke fed. Da Thomas kom ned til mig, måtte jeg indlægge ham og valgte klogeligt Esbjerg, da der var noget i vejen. Han havde hele 2 behandlingskrævende ting, som ikke sådan lige var at spøge med, hvis ikke han blev behandlet. Men som Thomas sagde om Lindholm: "Han er jo også så nærsynet den læge, at der skal være huller i papiret, for at han kan læse". Den grinede jeg af, for den havde jeg nu aldrig hørt før. Jeg er så ked af, at Thomas ikke har stråhat på, når han kommer ned til mig. Det kunne han da godt have haft i hvert fald om sommeren, men ellers er han en flot fyr specielt om vinteren, når han kommer i sin minkjakke. Så er der stil på drengen.

Jeg kommer nok ikke igennem Vestjydske Fortællere uden at få en lille frækkert med. I ved jo, at når mænd når en vis alder og sommetider før, får de problemer med en vis lille sag. Når de kommer med deres problem, er jeg som regel bekendt med det allerede via konerne,

og de er nærmest lettere over, at de slipper for alt det bøvleri, der ikke rigtig funkler. Men nu har vi jo fået hjælpemidler, og vi kan gøre lidt ved det, men det har vi ikke rigtig altid kunnet. Nu har vi jo Viagra, Uprima og hvad ellers de fine ting hedder. En gang i mellem kommer mændene jo og skal have sådan en lille recept af de små blå. I nogle tilfælde har jeg indtrykket af, at det ikke altid er konen, der får glæde af det. Men sådan er der så meget.

Før vi kom til tabletterne, var man jo begyndt med indsprøjtninger, der hed Caverject. Jeg har altid synes, det nok var lidt barsk og lidt latterligt, at mændene skulle stå inde på WC'et og give indsprøjtninger i den lille sag som en anden narkoman, før flaget kom på hel. Men det var nu en gang det første, vi havde at byde på, og det var både Anders Holm Nielsen og Buch med på. Jeg kan huske, jeg havde en yngre mand, der kom med problemet, og ham henviste jeg til Duch, men tænkte i min stille sind, at hvis han fik en anden kone, kunne det være, han selv ikke have et problem. Han kom så ned til Duch. Duch gav en prøveindsprøjtning, det virkede nu ikke en skid, så han skulle afsted igen en tur til Esbjerg, så vi kunne finde den rette dosering. Så gav Duch ham så hatten passede. Han kom tilbage til Varde. Han skulle hjem til madammen, han skulle med bus og sad og glædede sig i bussen, for det virkede i hvert fald, kunne han mærke. Da han kom hjem, var kællingen sur. De kom op og skændes om et eller andet, og hun skred. Så satte han sig til at læse avis og håbede på, at virkningen foretog sig, da det ikke var særlig rart at sidde med sådan en spændt kalorius uden dame. Da han var færdig med avisen for 2. gang, så han fjernsyn, men skidtet ville ikke lægge sig, og hen på natten måtte han tage den tunge vej til skadegangen for at få en indsprøjtning, så fyren kunne skrumpe til normal størrelse. Min første intuition viste sig dog at være rigtig. Siden fandt han en yngre og slankere model. Han er blevet far til 2 dejlige drenge uden hjælp. Så det at skifte kone, hjælper jo åbentbart en gang i mellem. Dette har hverken patienten eller jeg kommenteret siden!

Min dejlige patient Olav Pedersen, Skovkrogen og hans kæreste Anita holder jeg utrolig meget af. Han kommer trolig hver gang, der er noget, selvom han som regel bliver skældt ud over, at han ikke har tabt sig. Vi kom nu også til at grine en dag. Det var, mens der var influenzavaccinationstid. Der kom han sammen med Anita og en

anden god bekendt. De 3 kom ind samtidig og skulle vaccineres. Olav, den mands-chauvinist tog det som en selvfølge, at han skulle til først, og så begyndte han at tage bukserne af, og det er jo ikke lige der, vi stikker. Jeg sagde også til ham, at hvis han troede, han skulle have bukserne af nede hos mig, så fik han det ikke for 150,00 kr! Det grinede pigerne af. Han kunne jo også bare lade dem komme til først.

Nu har vi jo ikke bare danskere i vores konsulation, vi har også fået mange fremmede. Jeg har tyrkiske patienter, jeg har haft igennem alle årene. Der er kommet mange til - Bosnien, Iran, Somalia og dem, jeg har, er søde patienter, som jeg holder utrolig meget af. Jeg giver dem ikke positiv særbehandling, og måske netop derfor respekterer de også den måde, jeg er på. En gang var jeg på sygebesøg hos en tyrkisk familie. Hver gang de havde været hjemme i Tyrkiet, havde de altid gaver med til os. For en del år siden blev jeg så kaldt derud på sygehuset en onsdag middag. Konen var meget svimmel og kunne dårlig stå på benene. Jeg kom derud, det var nu ikke særlig alvorlig, og da jeg var færdig til at gå, kom manden med en meget fin firkantet flaske, lidt stor med et meget fint mønster på. Jeg troede, at det var til mig. Det var det sandelig ikke, den skulle jeg tage med hjem til hr. Bøving. Det var en gave til ham. Jeg kiggede lidt på flasken og kunne bestemt ikke læse tyrkisk og spurgte så, hvad det var, da jeg dårlig kunne tænke mig, at det var spiritus, da han var muslim. Så sagde han: "Det er til mænd" - og opførte en hel pantomime, klappede sig på kinderne og så fandt jeg da ud af, at det var noget after-shave til hr. Bøving. Så fandt han fluks en anden flaske, og før jeg kunne gøre noget som helst, havde han hældt halvdelen af flaskens indhold ned af min ene arm, det var en meget eksotisk parfume. Efter min smag meget moskusagtig, meget sød, meget østerlandsk og den stank som ind i helvede. Jeg sagde tak og bandede, da jeg kom ud i bilen, for jeg havde flere sygebesøg. Jeg startede med at vaske mig, det første sted jeg kom. Lugten kunne simpelthen ikke gå af. Jeg kom ud på Carolineparken og sagde, I må undskylde, jeg lugter som et helt horehus og fortalte hvad der var sket. Lugten var nu meget fremmedartet. Jeg kom ned i klinikken. Jeg skrubbede og jeg vaskede, men lugten hang ved mig og jeg havde en lang eftermiddagskonsulation, jeg skulle igennem. Jeg tror nu nok, mange syntes, at det var en mærkelig par-

fume fru Bøving brugte. Sågar én kommenterede det, men det var jo kun til at grine af. Det var utrolig sødt ment, og det er jo det der tæller.

Den største glæde jeg har haft i mange år, er, at min datter er blevet min kompagnon, og selv om hun er meget forskellig fra mig på mange måder, kan jeg godt mærke, der er nogen gener, der er gået igen, og det er jeg meget glad for. Vort samarbejde går utrolig gnidningsløst. Hun har et temperament, som jeg har, men vi er rimelig gode til at styre det begge to. Men lige så sød, dygtig og kærlig læge, som hun er, lige så gal kan hun blive, hvis hun føler sig røvrendt på en eller anden måde, og så kan jeg ikke lade være med at sidde og smile, når jeg hører, der bliver talt lidt højt inde ved siden af. Det kunne en patient også en dag, som sad inde hos mig, og hun trak lidt på smilebåndet og sagde, ja, jeg kan jo godt høre hvis gener, hun også har.

Da hun gik i kompagniskab med mig, var vi da meget spændte på, hvor mange af mændene, der skred, men det er egentlig forbavsende få, og det er vi da meget glade for, men vi behandler dem jo som regel også pænt, selv om det er mænd. De får da også nogle gode tilbud en gang imellem. Når f.eks. jeg ved, at en mand kommer ind for at få kontrolleret sit hjerte og skal have taget ekg, siger jeg med høj og klar stemme ind i venteværelset: Du går lige ind ved siden af, tager tøjet af, så kommer Hanne først, og så kommer jeg bagefter. Så trækker de andre jo lidt på smilebåndet. De mænd, der ser rimelig godt ud og er ret friske, er i øvrigt dem, Hanne og jeg internt kalder "frynsegoderne".

Før jeg slutter, vil jeg komme til en lidt mere alvorlig ting. Jeg er jo faktisk kommet over de 60, siden jeg har skrevet sidst. Jeg har jo nået den alder, som mange danskere jo desværre er kommet til at betragte som en naturlig pensionsalder, uvist af hvilken grund. Jeg kan som sagt godt forstå, at man vælger det, hvis man er udslidt og sidder i et eller andet dødsygt job, men jeg kan ikke forstå, at den ene eller den anden veluddannede, i gode stillinger kan finde på at kvitte det hele, fordi man fylder 60 år. Man har en stor erfaring, man er veluddannet, hvorfor hulen skal alt det gå til spilde. Jeg så forleden i en avis, at Schlüter i en alder af 72 år genoptog sin advokatvirksomhed. Hvorfor i himlens navn skulle han heller ikke det? Man piber jo over,

at der bliver færre og færre unge, og der bliver flere og flere ældre, men der er jo heller ingen grund til at blive ældre før tiden og jeg kan ved gud ikke forstå, at der er så mange, der sætter træskoene rent arbejdsmæssigt på et så tidligt tidspunkt. Jeg ved ikke, hvorfor de gør det, jeg ved ikke, om de er bange for at "dø i utide" eller hvad det er, der gør det. I hvert fald synes jeg engang imellem, at de får en jammerlig tilværelse uden udfordringer, og det er der, jeg er selv meget urealistisk, hvad alder angår. I en alder af 62 år, kan jeg slet ikke forestille mig, jeg skal holde op på et eller andet tidspunkt. Jeg føler, jeg har så meget at give endnu. Jeg føler, jeg holder mig á jour indenfor mit fag. Det er en daglig fornøjelse at tage på arbejde. Man ved ikke, hvad dagen bringer på godt og ondt, men det er altid meget, meget spændende og meget, meget livsbekræftende. Godt nok går der engang i mellem rygter om, at jeg holder op. Det har der også gjort for nylig. Et par patienter har spurgt, om det er rigtigt, og det kan jeg forsikre dem for, at det kunne jeg ved gud ikke finde på og jeg håber, at det er til glæde for mange, men jeg ved også, det er til irritation for få.

Men når man lever i en by som Varde, skal man altid være forberedt på rygter, og dem har der ved gud også været mange gange. Et af de sidste var, at jeg skulle være bedstemor. Jeg kom sådan til at grine, for min slanke Charlotte har bestemt ikke noget barn i maven og så vidt jeg ved, har min flotte søn heller ikke lavet ulykker og mine 2 hunhunde passer jeg meget på i løbetiden, så det måtte jeg også afkræfte.

Hvad rygter angår, kan jeg huske Charlotte, den lille skiderik. Da hun var barn, ville hun se, hvor hurtigt rygter gik i Varde. Hun sagde til nogle få, at vi alle 4 havde bestemt os for at rejse til Australien. At alle papirer var i orden. Hun skulle bare lige se, hvor hurtigt det gik, og i løbet af et par dage var det ude over hele byen - jeg skældte ungen ud, men bagefter kunne jeg ikke lade være med at grine af det.

Alderen vil jeg komme lidt ind på. Det er en dejlig, langsom process, som man næsten ikke mærker selv. Man ser jo også på det samme fjæs i spejlet hver dag og ser heldigvis ikke de store ændringer fra dag til dag. Dog var jeg lidt åndsvag for nogle år siden. Jeg havde fundet ud af, at når jeg skulle til fest, så jeg meget bedre ud uden briller. Jeg tænkte meget alvorligt på at få kontaktlinser. For når jeg havde

shinet mig op, syntes jeg, jeg så rimelig godt ud, men ligeså snart jeg tog brillerne på, syntes jeg ikke, jeg var så pæn, og jeg mente bestemt, det var på grund af brillerne. Steffen Sperling, den dejlige kollega, som jeg savner vældig meget, sagde, at jeg var åndsvag, og jeg skulle ikke proppe kontaktlinser ind i øjnene. Jeg var nu ikke helt enig med ham, men tænk så faldt 10-øren et stykke tid efter. Jeg fandt faktisk ud af, at når jeg ikke havde briller på, kunne jeg ikke se rynkerne, men det kunne jeg desværre, når jeg havde briller på. Da jeg fortalte Steffen om min kløgtige observation, var han ved at dø af grin.

Vi har jo lige haft valg og man fik jo tilsendt et par valgkort. Jeg var også pænt nede at stemme venstre både til folketing, amtsråd og byråd, for dem føler jeg, jeg har det godt med (bortset fra en kort periode, hvor jeg meldte mig ud af partiet, men jeg har dog meldt mig ind igen). så skete der noget meget mærkelig, der kom gud hjælpe mig et brev mere med et nyt valgkort. Og da jeg så, at det var et valgkort til ældrerådet, reagerede jeg jo fuldstændig tåbelig. Det var som om, det var et brev med mildtbrand i. Jeg kiggede på det, smed det i papirkurven, tog det op igen og tænkte, det var som satans. Her knokler jeg røven ud af bukserne hver dag fra kl. 7.00 om morgenen, og så skal jeg til at være stemmeberettiget til ældrerådet. Beklager det var en meget ulogisk tankegang, men den var der, og jeg smed skidtet i papirkurven. Den dag jeg bliver pensionist, vil jeg gerne have tilsendt et nyt kort, men jeg håber, der går lang tid endnu.

Som det forfængelige menneske jeg er, håber jeg også at kunne camouflere tidens tand nogle år endnu, og som jeg tidligere har sagt, fordi man bliver over 60 år, behøver man jo ikke at blive permanentet og få klippet for kort pandehår, gå i spinlonkjole og dappe rundt i Ecco-sko. Det kan man jo ikke, hvis man vil formidle selvtillid og vitalitet til andre, og det er der ved gud også mange af mine patienter, der får at vide. Har man det dårligt, får man det bestemt ikke bedre af at løbe rundt i joggingtøj, hængerøv og fedtet hår.

Nu tror jeg Vestjydske Fortællere kan klare sig uden flere af mine udgydelser for i år, og jeg vil slutte med et referat af en lille ordveksling jeg havde med medicinsk visitator i Esbjerg Svend Bødker - han er fræk som en slagterhund og er blevet Anders Holm Nielsens medicinske pendant. Jeg skulle indlægge en patient, hun havde migræne,

og havde det dårligt, kastede sin astamedicin op. Så var han så fræk at sige til mig: "Margot, kvinder har ikke hovedpine, de kan højst få fantomsmerter". Så spurgte jeg: "Svend, ved du hvorfor man slår de små børn i numsen, når de bliver født". Og så begyndte han med et eller andet ævl og jeg sagde: "Nej, det er forkert Svend, man slår de små børn i numsen, for så falder tissemanden af de kloge." Det satte ligesom tingene på plads, syntes jeg!

Glimt fra elevtiden på Nørremarken, oktober 1934 til marts 1938

Af Henrik P. Nielsen, Oksbøl

Den 16. oktober 1934 tiltrådte jeg, som 14-årig min læreplads hos Anna og Hans Peder Nielsen, Varde planteskole og frøhandel.

Som ung og uerfaren var det en prøvelse at skulle hjemmefra. Straks efter overstået skolegang og konfirmation, pludselig at stå i den situation at skulle bort fra hjemmets trygge omgivelser.

I mit barndomshjem blev de, om end ikke indre missionske traditioner, så dog religiøse traditioner holdt i hævd, og det erfarede jeg snart, at sådan var det også i min læreplads. Vi var tre søskende i mit hjem, og mor bad aftenbøn med os omtrent hver aften.

Jeg var den ældste og mine søskende var 12 og 9 år.

Vores hjem var såmænd fattigt, men ud over vores far, som døde i 1930, manglede vi ikke noget.

Jeg var 10 år da min far døde, og der for mig opstod et stort tomrum. Min mor blev godt nok gift igen, men jeg var lidt for stor til en stedfar, for selv om han også var god ved mig, savnede jeg altid min far.

I mit hjem var kortspil om penge ikke tilladt, og indtagelse af alkoholiske drikke forbudt, vi fik til jul kun lidt nisseøl. Vi børn skulle helst i søndagsskole hver søndag, indtil min mor opdagede, at søndagsskolelederen ikke var den, han udgav sig for at være. Så var det slut med søndagsskole for vores vedkommende.

Elev tiden på Nørremarken

Det var aftalt, at jeg skulle møde i min læreplads tirsdag den 16. oktober. Dengang hed det " Varde Planteskole og Frøhandel". I dagene forud for tiltrædelsen var nerverne nok lidt på højkant både hos

NIELSENS PLANTESKOLE · VARDE

Indehavere: Axel og Chr. Nielsen

Varde Planteskole kører frem.

min mor og hos mig, for nu var det første afsnit af min tilværelse slut, og et nyt skulle begynde.

Min mors uro skyldtes nok at hun havde travlt med klargøring af mit tøj fra inderst til yderst. Et tøj skab – et rigtigt "karlekammer skab" skulle sendes med banen til Varde Vest, hvor det så blev afhentet til adressen på Nørremarken. En lille ting min mor havde glemt eller overset var, at alt mit gode tøj var medsendt i skabet, således at jeg kun havde det gamle og udslidte tøj jeg gik i herhjemme. Gode råd var nu dyre, hvad skulle vi gøre, jeg kunne jo ikke cykle i plads, i mit gamle og udslidte tøj. Min mor var god til at hitte på, så hun fandt på råd!

Jeg havde en god ven og kammerat, søn af værten i forsamlingshuset – Jens Peter hed han. Han var lidt yngre end mig, men vi kunne godt for en stund passe tøj sammen. Jeg fyldte lovlig meget i bukserne, men det var der såmænd ingen, der lagde mærke til, så jeg lånte bukser, skjorte og trøje uden ærmer.

Dagen for afgang oprandt. Det var aftalt at jeg skulle komme til min læreplads ved tre-tiden, og jeg var der i god tid. Jeg havde mine træsko i bagagebæreren, og dem fik jeg straks brug for.

Min madmor bad mig gå hen i marken og sige til Anker, at han skulle komme hjem til kaffe. Anker var den ældste søn og førstemand i planteskolen. Han var den dag beskæftiget med at skære "stab", og opstamme frugttræer i marken ved Ringkøbingvej, hvor et stort skilt kundgjorde, at her lå Varde Planteskole og Frøhandel.

Jeg fik anvist mit værelse, kaldet "karlekammeret". Det var ikke stort, lige med plads til to senge for enden af hinanden, et lille bord, to stole og mit klædeskab. Der var et lille vindue mod vest, loftet var ligesom i stalden hvælvingssten, og der var naturligvis ingen varme.

Jeg var i begyndelsen alene om værelset. Om natten kunne jeg høre køerne rasle med bindslerne, der var 6 køer i stalden.

Sparsomme logiforhold såmænd også efter den tids normer. Men jeg var ikke henvist til at sidde alene på værelset hele aftenen, jeg skulle ind og i samvær med familien indtil sengetid som var ved ti-tiden.

Lønnen i det første år som planteskolegartner elev, var 10 kr. om måneden plus kost og logi. Læretiden var fem år, og skulle udstås i mindst to velrenommerede planteskoler. Teknisk skole blev betalt af lærepladsen.

Arbejdsrytmen var sådan, at jeg arbejdede hver tredje søndag, da

jeg skulle have "tur" hvilket ville sige at jeg skulle være til rådighed til forskelligt nødvendigt søndagsarbejde.

Fra oktober til april var vi elever på teknisk skole 5 aftener om ugen, fra kl. 19 til 21.

Første arbejdsdag oprandt da førstemanden buldrede på døren kl. halv syv. Jeg vidste at det var signal til straks at komme i tøjet og melde mig i kostalden, hvor der allerede var travl aktivitet. Det blev min opgave at vande køerne, hvilket foregik med en ti-liters spand. Vandet skulle hentes i et stort indmuret vandkar i et hjørne af stalden. I samme vandkar har jeg set min læremester vaske sig - uden sæbe naturligvis. Vi var alle i aktivitet i stalden om morgenen. Kørekarl og daglejer Ejnar Jensen tog sig af hestene, som blev passet mønsterværdigt. Det ansås for særdeles vigtigt, at hestene, to nordbakkere, fik maksimal pleje.

Omkring kl. 8 kunne vi ryste staldlugten af os, og vi kunne vaske os, så vi var klar til morgenmad. Vi vaskede os ved et bord, opstillet i fri luft, i et lunt hjørne på gårdspladsen, og naturligvis i koldt vand. Dog om vinteren i bryggerset i lidt varmt vand, under vaskebænkene var der placeret et vaskefad til hver. Det kan i 2002 måske lyde lidt barsk, men sådan var forholdene i midten af trediverne, og det var såmænd udmærket, vi kendte jo ikke andet.

Kropshygiejnen foregik i et stort badekar, to gange hver vinter. Det var tvunget, men også særdeles behageligt. Det blev afviklet en uges tid før jul, og omkring påske.

Efter madmors bestemmelse og regelsæt, blev der varmet vand i gruekedlen, som blev hældt i badekarret. Så kunne første mand komme i baljen, det blev yngste søn Johannes og dernæst Christian, der var gartnerelev. Nu var det sådan, at det vand en havde badet i skulle bruges til fodbad for den næste, selv om der flød et tykt lag afvasket overhud ovenpå. Dernæst efter samme skema, var det min tur.

Om sommeren cyklede vi til Hyllerslev Dam om aftenen, hvis vi trængte til et bad efter en varm dag.

Første arbejdsdag i marken, efter staldtjeneste og morgenmad, startede med opsamling af grene og "stabbe" i frugttræsstykket, hvor Anker havde skåret stab og opstammet frugttræer. Det var allerede en forsmag på, at planteskolearbejde kræver en stærk ryg, der kan tåle at bøje lænden. Første dag sluttede med to timer i teknisk skole.

Det regnede og regnede.

Anden dagen var spændende og særdeles uvant. Vi elever skulle føre dagbog i læretiden, derfor ved jeg lidt om vind og vejr, og om hvad vi foretog dagen igennem. Denne dag regnede og blæste det voldsomt. Det var jo midt i oktober og tid for optagning af færdigkultiverede planter, som var klar til salg, især hæk- og læplanter. Den dag var det elm og ligustrum.

Heldigvis havde min mor sørget for, at jeg fik en ny regnfrakke, en af de stive der selv kunne stå op, når man tog den af. Den var næsten umulig at arbejde i og ikke rar at have på under arbejdet.

Til hjælp ved optagning havde man konstrueret en primitiv planteløfter. En gammel dansk plov, hvor muldpladen var fjernet, således at plovskæret og et nyt påmonteret side skær muliggjorde at ploven kunne gå ret dybt, så planterne kunne tages op med mest mulig rod. Den var meget svær at trække, og hestene sled og "prustede", de kunne kun klare trækket en snes meter af gangen, så måtte de puste ud. Ejner "Kørekarl" var den eneste, som kunne få hestene til at trække så hårdt.

Når planterne var taget op og hjemkørt til bundtning og sortering, 10, 25 eller 50 stk. pr. bundt, skulle de planter der ikke allerede var solgt, lægges i "indslag" for vinteren.

Førstemanden Anker skulle altid selv sortere, og jeg skulle tælle op og bundte. Jeg skal love for, at jeg fik lært at tælle, for trods mine næsten 82 år hænger tallene så fast i hjernecellerne, at hver gang jeg tager et par kartoffeltoppe op eller plukker jordbær, så bliver det helt ubevidst talt.

Planteskolefolk var i mine unge år præget af hårdt slid. Brug af maskiner har i dag medført, at det værste slid er væk, og nu er der også mange kvinder i faget.

Når jeg om søndagen var hjemme i Oksbøl, og kom tilbage ved 22-tiden, stod der ofte en portion æblekage på køkkenbordet. Det er noget man aldrig glemmer.

Jeg har et varigt minde om en kold januardag i 1936. Ifølge min dagbog kan jeg se, at det var den 26. og temperaturen omkring frysepunktet. I dagbogen står der, at vi var beskæftiget med oprydning i en gammel hønsegård. Grundet notater i min dagbog, kan jeg redegøre for, hvordan vejret har været hver dag fra oktober 34 til marts 38, og videre i min plads på Fyn. Jeg havde ved dette arbejde det

uheld, at pådrage mig en rift i højre hånds ringfinger. Riften var for mig betydningsløs, og havde blodet flydt lidt stærkere, havde det måske ikke fået så store konsekvenser som tilfældet var. Samme dags aften var jeg på teknisk skole, men dagen efter var det helt galt med smerter og dunken i såret. Familiens læge blev tilkaldt. Han konstaterede begyndende blodforgiftning, og gav besked om behandling med varmt sæbevand flere gange om dagen, og anbefalede min mester Hans Peter og min madmor at anmelde tilfældet til gartneriets ulykkesforsikring, hvilket blev gjort.

Jeg må have været meget syg, for jeg måtte ikke mere overnatte i "karlekammeret". Jeg kom ind og sove på sofaen i den pæne stue, også et udtryk for, at jeg blev behandlet som en af deres egne.

Jeg var sengeliggende en halv snes dage, med ret høj feber. Teknisk skole blev ikke til mere i denne vinter, og planteskolearbejdet heller ikke. Men vi havde jo frøhandlen og der kunne jeg gøre nytte og erhverve lærdom.

En nat i sygdomsforløbet, hvor feberen var særlig høj, blev læge Nordentoft tilkaldt ved to-tiden. Han meddelte min madmor, at han var noget bekymret ved situationen, men håbede på, at det ville bedres i løbet af nogle dage. På det værste tidspunkt var armen blåstribet helt op til skulderen.

Jeg kom ikke til at arbejde i planteskolen igen før hen i foråret, det var jo før penicillinen blev taget i brug. Det var sikkert derfor tilfældet blev problematisk. Ringfingeren er stadig krum.

Til slut i mit tilfælde med fingeren, måtte læge Nordentoft åbne et par huller i ringfingeren, således at affaldet fra blodforgiftningen kunne presses ud, men det medførte at fingeren blev stiv og krum.

Frøkontoret

Frøkontoret udsendte frølister til en kundekreds på Varde-egnen med angivelse af frøets herkomst, art og pris. Der forhandledes kun frø fra firmaet Dæhnfeldt i Odense. Min madmor, Anna Nielsen, var den egentlige leder af frøkontoret. Der kom jeg til at fungere efter mit uheld med fingeren, og det var interessant og lærerigt. Frøet kom hjem i større portioner, som så skulle udportioneres. Teksten påtrykte vi selv, og afvejningen til et antal portioner skulle være meget nøjagtigt. Ekspedition og pakning foregik i februar og marts. Jeg tror så-

mænd ikke fortjenesten var særlig stor, men det havde en vis betydning, også for planteskoledelen.

Denne vinter kunne jeg kun gøre gavn på havefrøkontoret, det var for resten også en god tjans, de andre elever måtte jo ud i vintervejret. I kuldeperioder med frost og sne, var der arbejdet med at skære træagtige stiklinge af ligustum, solbær og ribs.

I løbet af mine to første år på Nørremarken, kom der to nye elever til. Men de blev ikke så længe nogen af dem, måske et halvt års tid.

Den første af dem glemmer jeg aldrig, han blev min værelseskammerat i karlekammeret. Han snakkede hver aften, når vi var gået til ro, om sine bier, derhjemme i Agersnap, hvor hans hjem lå. Men jeg som var træt og søvnig, ville gerne sove og svarede til sidst i en søvndøs. Jeg ved ikke om han var antaget på prøve, han gik i hvert fald ikke på teknisk skole.

Dette værelsesfællesskab fik ende da jeg blev udsat for uheldet med min finger, og blev flyttet ind på sofaen i privaten. Jeg kom derefter ikke mere i karlekammeret, jeg fik nyt logi i et loftsværelse sammen med Niels.

Niels var ansat i Varde Bank, og han kom på grund af overarbejde, ofte sent hjem, så med ham som medlogerende kunne jeg nok få min nattesøvn, i hvert fald indtil han kom hjem. Han havde den uvane, at jeg altid skulle trækkes ud af sengen med dyne og lagen. Det blev lidt trivielt for mig, men han morede sig kosteligt. Den anden elev som blev antaget, var der også kun kort tid, han kom fra Krusbjerg.

Om sommeren når vejret var varmt, cyklede Christian og jeg ofte ud til Hyllerslev "Dam" for at bade. Der var en badebro, hvorfra vi kunne hoppe i vandet, og selv om det kun var et mosehul, var det alligevel forfriskende. Jeg mener, at der også på stedet var en frugtplantage som ejedes af farvehandler Hansen i Varde.

Vores nærmeste nabo på Nørremarken var Dorthea og Laurids Larsen. De kom næsten dagligt i planteskolehjemmet, et par prægtige mennesker, som jeg endnu kan se for mig. De var en stor familie på et lille husmandssted. Ejendommen lå lige over for planteskolen, der hvor "Falck" nu ligger.

Senere, da jeg var rejst til Fyn, blev en af deres sønner elev på planteskolen. Det var Christian Schmidt Larsen, og den eneste som jeg kender, der blev ved planteskolefaget.

Teknisk Skole

Jeg skulle gå på teknisk skole om vinteren, fra oktober til april. Lærer til teknisk tegning var tømrermester Charles Thomsen, og til regning og geometri lærer Hartz, Varde Kommuneskole.

Jeg havde det handicap, at jeg var svag i regning, matematik hedder det vistnok i dag. Det opdagede lærer Hartz, og en aften bad ham mig blive lidt, efter de andre havde forladt klassen. Han spurgte mig, hvorfor jeg var så svag i regning. Jeg forklarede ham, at jeg var bange for min regnelærer i skolen, og derfor ikke rigtig havde fundet ud af det med procenter og brøker.

Han tilbød at hjælpe mig, og jeg sagde ja tak, selv om det betød, at jeg skulle blive i klassen lidt efter de andre var gået, men det skulle han også, og endda uden ekstra vederlag. Jeg er lærer Hartz dybt taknemmelig for den hjælp han gav mig. Han kunne forklare mig disse tal mysterier, så de stod lysende klare for mig.

Jeg mindes ofte de store runtenommer rugbrød med sukker, og et glas varmt mælk som stod på køkkenbordet, når vi klokken halv ti kom hjem fra teknisk skole.

I efteråret 1936 blev en planteskolegartner ansat. Han kom fra Haderslev og blev ikke så længe, omkring et halvt års tid, mener jeg. Jeg tror ikke rigtig, han faldt til.

Omkring 1. marts, kom så en ny medhjælper fra Holstebro, men han havde ikke faglig dygtighed nok til at arbejde i Varde Planteskole. Han tænkte mest på, hvornår det blev lørdag aften, så han kunne gå ud på vejen, og tage Skjernbilen nordpå til Holstebro. Det skete hver lørdag. Han havde ikke "tur" han var jo medhjælper.

Jeg tror alt det hurlumhej medførte, at Aksel kom hjem fra Asger M. Jensen i Holmstrup.

Podning og okulation

I 1937 skulle jeg så lære podning. Man starter med at tilskære pilegrene, ca. blyants-tykke, således at de passer bedst mulig til hinanden, og derefter sammenbinde dem, dengang brugte man bast.

Okulation skal i Danmark foretages i august af hensyn til grundstammens vækstrin. Jeg havde i 1936 bundet efter en okulatør. Nu var vi i 1937, og bandt efter min madmor, som var en dygtig okulatør. Jeg havde som gave til min fødselsdag, fået en okulerkniv, og jeg var

stolt som en pave, da jeg fik udpeget et antal planter. Jeg gik i gang med de tornede rosengrundstammer. Dengang brugte man som grundstammer til roser, mest "Rosa Canina". Nu er det sådan at okulation kræver håndelag og øvelse. I Varde måtte vi ligge på knæene ved okulation, mens vi i Holmstrup skulle stå op.

Jeg skylder min madmor stor taknemmelighed for hendes tålmodighed med mine første forsøg med afskæring af øjnene på rosengrenen til indsætning i rosengrundstammen.

Torvehandel

Grøntsagsafdelingen i planteskolen var noget helt for sig selv og for os elever, af noget økonomisk interesse. Vi dyrkede kartofler, gulerødder, porer, selleri, jordbær, rabarber, hindbær m.m. Disse produkter blev afsat, dels på torvet, og dels til faste kunder i byen. Det var torvedag hver torsdag, og vi havde fast stadeplads. Vi var to elever, der skiftedes til at komme med. Jeg mindes en af vore kunder, hotelejer Chr. Pedersen, han kom hver torvedag for at slå en handel af med H.P. Nielsen, og det lød som om de var politisk enige og gode venner.

Vi skulle bringe varer ud i byen på varecyklen, og der kunne i ny og næ falde en drikkeskilling af til os. En anden markant person som jeg kan huske, var gartner Laurids Sørensen, Lundvej. Jeg husker ham som en jovial mand, med en lun bemærkning, han havde stadeplads i nærheden af os.

En torvedag i Varde, var en god oplevelse at have med i erindringen.

Kartofler blev som regel distribueret direkte hjemme fra kartoffelkælderen, i mindste en skæppe ad gangen. En skæppe kostede dengang 2 kr. leveret, enten på loft eller i kælder, og det var der vi havde vores lille ekstra indtægt i drikkepenge.

I jordbær højsæsonen var vi alle i gang med plukning kl. 4, men så måtte vi også få en times middagssøvn.

Hvis jeg skal nævne et par særlige gode drikkepenge donorer, må det være fru bankdirektør Johansen, hvis varer altid skulle bringes til kælderen, og fru boghandler Ebbe Clausen, hvis varer skulle op i køkkenet på første sal.

Ankers start med ny planteskole

Anker havde længe talt om, at han ville starte en planteskole i nær-

heden af Esbjerg. Og efter i 1936 at have mødt sin tilkommende hustru Elna, blev ønsket aktuelt og muligt. En mindre landbrugsejendom i Veldtofte, ca. 20 tdr. land, beliggende tæt på hovedvej 1, var udbudt til salg. Ejendommen var ejet af et ældre søskendepar som på grund af alder ville flytte. Jeg mener, at Elna og Anker købte den uden besætning i eftersommeren 1936, for der at starte en ny planteskole. Anker skulle hurtigt flytte ind, men da Anker og Elna endnu ikke havde holdt bryllup, skulle de ikke bo i huset sammen foreløbigt.

Grunden til, at jeg laver en lille historie ud af det er, at jeg aldrig har set mere snavs og skidt end i det stuehus. Beboerne har selvfølgelig ikke kunnet overkomme at holde huset i nogenlunde ordentlig stand. Det skulle der gøres noget ved. Ejendommen var ejet af et ældre søskendepar, som på grund af alder ville flytte.

Men der blev taget affære. Min madmor Anna Nielsen, var rask og rørig og fuld af energi. Hun påtog sig at gøre stuehuset rent, trods det, at der var ca. 20 kilometer fra Varde til Veldtofte. Jeg fulgte med som håndlanger og medhjælp, arbejdet tog ca. en uge. Jeg kan i min dagbog se, at vi havde mad og drikke med hver dag.

Vi cyklede hjemmefra kl. 7 om morgenen. Min opgave var at varme vand i gruekedlen, og med en spand god sæbevand sætte gulvene i blød, inden madmor begyndte med gulvskrubben. Efter nogle afvaskninger af gulve, vægge og loft, blev atmosfæren i stuerne bedre, men så var der heller ingen maling tilbage. En sjov oplevelse var det. Efter nogen tid med god udluftning kunne Anker flytte ind.

Jeg mener, at Anker satte besætning ind i efteråret 1936, tre eller fire køer, og et par heste.

I efteråret 1937 skulle så planteskolen startes, der skulle sås træfrø, skæres stiklinge og udplantes småplanter. Anker ville udplante ret mange rosengrundstammer til okulation, det var jo den kultur, der hurtigst kunne give penge. Da Ankers to brødre, Aksel og Christian, som begge var gartnere, var hos Asger M. Jensen i Holmstrup, og de to nye elever, som vi kun i kort tid havde fornøjelse af, havde forladt faget, blev det mig der skulle hjælpe Anker, og det var jeg slet ikke ked af.

Jeg havde mad og drikke med til os begge, mælk kunne vi få fra køerne. Jeg sov på loftet direkte under taget, der havde vi jo også fået gjort rent.

Jeg tror nok at den turbulens, der var omkring de to planteskolemedhjælpere, der kort tid var i Varde Planteskole, var medvirkende til, at Aksel kom hjem fra Holmstrup, og jeg gætter på, at spiren til Nielsens Planteskole, allerede dengang blev lagt.

Senere da Anker og Elna var veletablerede, tilbød jeg at hjælpe til i roserne, da Anker havde dårlig ryg. Poul Anker og Hans Peter, var så store, at de kunne binde efter mig som okulatør et par søndage. Jeg husker, at det ikke rigtig passede dem.

Jeg havde en god til i planteskolen på Nørremarken fra oktober 1934 til marts 1938. Jeg glemmer aldrig mine kære læremestre Anna og Hans Peder Nielsen. Jeg blev behandlet som en af deres egne, og somme tider mere end det.

Der var seks sønner. Den ældste var Anker, derefter Karl, Niels, Aksel, Christian og Johannes. Anker, Aksel og Christian var planteskolegartnere.

Jeg havde i de 3½ år i Varde Planteskole fået lært alle de grundelementer i planteskolefaget, og skulle nu videreuddanne mig hos Asger M. Jensen i Holmstrup, hvor Aksel og Christian også havde været elever. Jeg modtog, af Anna og Hans Peder Nielsen en god skriftlig og personlig anbefaling, som jeg endnu opbevarer i mine gemmer, og som giver mig gode minder om elevtiden på Nørremarken.

Anna Nielsen

Hans Peder Nielsen

Min veninde Kirsten Meyer til højre og jeg selv til venstre. Bemærk nyt indgangsparti og navn, er nok fra ca. 1954.

Fra Vestergade da gaden blev asfalteret, eneste gang jeg kan huske at der var udendørs servering i Teatercafeen, et rigtig asfaltbal som det blev kaldt dengang i ca. år 1954.

Teatercafeen – mit barndomseventyr!

Af Jenny Bergholt Kaas, Esbjerg

Som barn i Teatercafeen var barndommen netop et eventyr, som for mig startede efter krigen i 1946. Jeg var ventet med længsel fordi min bedstefar den gamle Jens Kaas var meget syg og helst skulle nå at opleve det lille vidunder. Det fik han så lov til i et halvt år inden hans død. Det var nok både en sorg og en lettelse for min mor og far, de havde haft et stort arbejde med at passe ham, da han de sidste mange år havde siddet i rullestol og vejede ca. 300 pund. Om aftenen måtte de sidste gæster i restaurationen hjælpe min far med at få ham i seng, men aldrig har vi senere hørt et ord om hvor hårdt det var. Det var en glæde at være flere generationer sammen, denne tradition kunne jeg gudskelov fortsætte da mine forældre blev gamle.

Teatercafeen`s historie går langt tilbage. Stedet blev bygget af min oldefar Hans Kaas i ????, og var både teater-restauration og konditori. Hans søn, min bedstefar Jens Kaas, tog til Amerika og gik på valsen som det hed, men kom efter nogle år hjem til Varde og overtog Teatercafeen. Blev gift med den smukke Jenny Bergholt,og fik fem børn, hvoraf den ene var min far Jens Kaas. Den førstefødte hed Hans Kaas, der som ganske ung rejste til Bornholm og blev landmand der. I min slægt har alle drengebørn på skift heddet Hans og Jens. Det er registreret helt tilbage til 1500-tallet, hvor vores stamfader Rigskansler Hans Kaas levede. Jens og Jenny fik også tre piger Anne Marie, Karen Margrete og Helga, tre dejlige fastre, som jeg holdt meget af. Specielt Helga kom til at betyde meget for mig både i min barndom og i mit voksenliv. På et tidspunkt søgte en ung servitrice fra Esbjerg et job i Teatercafeen. Hun blev ansat og løb også med sønnen i huset. De blev mine forældre Elise Marie og Jens Kaas

Teatercafeen var et stort og spændende hus. Specielt teatret kunne bruges til mange formål, bl.a. de sidste år af krigen blev det beslag-

Min far Jens Kaas i midten, min mor Lis til venstre og min faster Helle til højre, foran markedsteltet en del år senere ca. år 1939.

lagt til at huse krigsfanger, fra Estland, Letland, Litauen og Belgien. Der var selvfølgelig forbud mod at tale med dem, men mine forældre hjalp jo så godt de kunne. Hvis nogen var syge kunne de smugle mad ind til dem. Der blev også installeret en sender på loftet, så de kunne følge med i om krigens afslutning nærmede sig. I taknemmelighed og som tidsfordriv lavede en af fangerne legetøj i træ til min søster Grethe.

Under teatret`s gulv var en keglebane, keglerne var i træ og skulle rejses ved håndkraft. Mange var de stunder hvor min søster og jeg har siddet der i mørket og rejst kegler. Før min tid blev der også afholdt bal i teatersalen, juletræ`s fester og den slags. Det jeg bedst husker er teaterforestillinger. Som barn er det jo netop lidt af en eventyrverden at møde den tids berømte skuespillere. Hvor mange børn er mon blevet kørt i klapvogn af Ib Schønberg mens han sang "flyv op imod himlen"? Og Dirch Passer var en ung og endnu ukendt medhjælper i teatertruppen, men hans autograf har jeg stadig. Når der var forestillinger, fik jeg ofte lov til at blive oppe om aftenen og se stykket, enten med en veninde eller kusine Jette. Efter forestillingerne blev der festet, kun for voksne, men det var spændende at ligge i sin seng på sit værelse, og lytte til så mange berømtheder. Så var der rigtig noget at fortælle i skolen næste dag. Jeg husker stadig Sitter Horne Rasmussen`s latter den kunne høres over hele huset. En forestilling gjorde et specielt stort indtryk på mig, det var Kaj Munch`s stykke Ordet. Da alle rekvisitter skulle bæres ind, kom de jo også med en kiste, det var for overvældende, jeg var sikker på det var min mor eller far der skulle dø, det var uhyggeligt da de jo spillede i flere dage. Netop i rekvisitten var "Bebe" som vi kaldte hende fast inventar, i dag ville man nok kalde hende "altmuligkvinde", hun gik til hånde bag scenen, men havde også altid tid til os børn, når hun bagte franskbrød kunne vi ikke vente til det kunne skæres i skiver, men spiste et helt brød. Det var også et flot skue når festklædte mennesker kom til teaterforestillinger, ligeledes brandmænd i deres flotte uniformer. De skulle holde vagt, da alle vågeblus i teatersalen var petroleumslamper. Jeg har stadig gamle bøger over solgte billetter, det var ikke mange ører det kostede for at gå i teatret dengang, Når der ikke blev spillet teater blev salen ofte brugt til auktioner, det var også spændende at se på alle de ting der blev solgt, især når der blev hamret i bordet var det alletiders. Den sidste auktion der blev afholdt i Teatercafeen var

Den gamle og unge Jens Kaas i Vestergade, sådan så en kørestol ud dengang, ca. år 1942.

ikke sjov, det var alle vores egne ting, det var trods alt en over hundrede års historie der sluttede.

Restaurationen var et spændende sted med flere rum som hver havde et navn. Der var "Billardstuen" som domineredes af et kæmpe billardbord, hvor der blev spillet om hvem der skulle give den næste omgang. Bordet var også legeplads for mig og en måde at tjene lidt lommepenge. Jeg fik lov til at danse ballet på bordet, alle klappede og så var der penge til en is eller lignende. "Den blå stue" havde tidligere været konditori, men var nu forbeholdt særligt udvalgte gæster, det kunne være forretningsmøder og den slags. "Stue til gaden" var nok værtshuset, der blev raflet og skålet og råbt lidt for højt, sikkert også fortalt vovede historier. Når jeg skulle snakke med min far synes han det var sjovt at give mig en tår øl, det blev for meget for min mor, så hun gik til lægen med mig og fik at vide at øl kun var sundt og ikke kunne skade et barn. "Telefonstuen" rummede selvfølgelig huset`s eneste telefon. Jeg kan huske vi havde nr. 120, det var også der nedgangen til dametoilettet var, det var også det toilet vi selv brugte. Det andet toilet i huset lå ud mod gården og var et pissoir. Så havde vi "Privaten" en mindre stue og et stort køkken. På første sal var pigeværelser, mit og min søster`s værelser, vores forældres stue og soveværelse. Intet badeværelse, men et ugentlig besøg på badeanstalten var fint.

I restaurationen var Signe servitrice, hun var sjælesørger for både gæster og os børn og havde altid en god historie at fortælle. Markedsdage var de helt travle dage, hvor der var telt på markedspladsen. Suppe og steg skulle transporteres dertil, og min mor og faster Helle svingede fadene for de sultne landmænd. I det hele taget var Teatercafeen et hus med stor travlhed. Jeg husker at min mor om vinteren startede dagen med at fyre op i syv kakkelovne og kaminer. Så skulle der koges store gryder med vand, til at vaske glas i og der var mange. Derefter polering, for det var virkelig en skandale, hvis der var et fingeraftryk på et glas.

Kælderen havde tidligere været bageri. Nu var her koks-, kul- og vinkælder samt et kæmpe fyr. Fyret var til teatersalen, som var det eneste sted i huset der havde centralvarme.

Alt dette var min legeplads som barn, et eldorado, som også Vestergade var. I nabohuset var der en legetøjsforretning, længere henne en bager, hvor vi fik bagt småkager til jul. Det var et stort øjeblik når

gåsen skulle hentes hjem fra bageriet juleaften. Den eneste dag om året, hvor vi havde Teatercafeen for os selv, og det kun var familien der var i restaurationen. Overfor Teatercafeen var et parfumeri, jeg kan ikke huske indehaverens navn, men en pragtfuld kvinde. Jeg fik lov til at snuse rundt i parfumeriet så tit jeg ville, sikkert grundlaget for min senere beskæftigelse som frisør og make-up artist. Vi var også mange børn i gaden, så legekammerater manglede vi aldrig.

Som i ethvert eventyr var der også "hekse". Det kunne være når en beruset gæst blev for højrøstet og måtte sendes hjem, så var det ofte min far det gik ud over. Eller når en hustru kom og hentede sin mand, så var det virkelig skældsord der blev sagt, dengang kunne jeg ikke forstå at de var så vrede, jeg synes jo bare det var sjovt med alle de glade mennesker. Først senere forstod jeg vreden over at hele ugelønnen var drukket op, derfor var det heller ikke altid lige let at være barn af en restauratør. Det skete også at politiet dukkede op, hvis der var optræk til slagsmål, så blev jeg virkelig bange og gemte mig under bardisken. Der var også et stort minus hvad ferie angik, jeg var altid på ferie med kun en forældre, da den ene skulle blive hjemme og passe Teatercafeen.

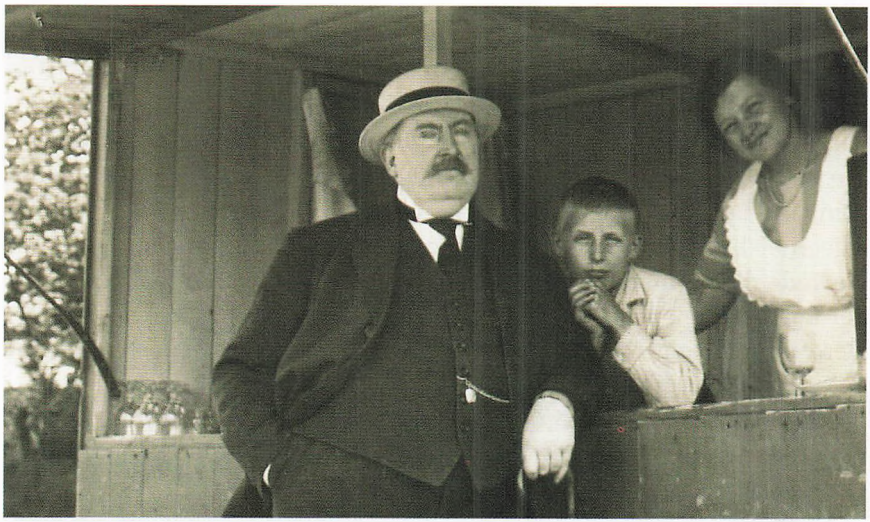

Min bedstefar Jens Kaas med stråhat i markedsteltet, min far Jens Kaas som dreng bagved, kvinden er ukendt for mig, men sikkert en kogekone eller servitrice ca. år 1925.

Ugens tilbud

Af Thyge Clausen, Varde

Man har et lille talent for at tegne, i al beskedenhed forstår sig, ikke noget at basere en kunstnerisk karriere på, men nok til at skaffe en oplevelse ved på nærmeste hold at overvære en erhvervsmæssig succes, et eventyr rent ud sagt.

Det gik sådan til at en arbejdsløs lagerekspedient, Pouel Erik Eriksen fandt ledigheden så lidet tilfredsstillende, at han købte en kontoroffsetmaskine og nedsatte sig som bogtrykker.

Virksomheden havde domicil i et lille lokale i Sønder Kro, Varde, beskedent unægtelig, ja, når P.E. og Lars Palle, den medhjælper som snart blev nødvendig, opholdt sig ved maskinen, var der simpelthen ikke plads til kunden, - han måtte stå i døren for at aflevere sin ordre!

Nu skete det at ens udmærkede købmand, Herbert Christensen på Pramstedvej, spurgte én om man kunne tænke sig at tegne Ugens tilbud for sig. Jo da, og man kunne endda påtage sig at levere manuskriptet til bogtrykkeren, altså P.E. Nå ja, det blev begyndelsen til mange gode års arbejde som free lance medarbejder i virksomheden. Der var nemlig andre købmænd og brugsforeninger der var sprunget på denne kommercielle nyskabelse. Ja. du godeste! Mange, mange, og man var altid a-jour med, hvor de billigste Bintje kartofler kunne købes, eller hvor man med fordel kunne erhverve dametrusser. For slet ikke at tale om hvilken brugsforening der bød på det bedste traktement ved den særlige juledag, og hvor marcipan og mandler var at få til spotpris. Ja, alle de nisser man gav liv på den tid! Og alle de, sommetider hårrejsende begivenheder julemændene blev indviklet i.

Nå ja, nissernes sæson er jo kort, og snart måtte de erstattes med andre sælgere. Der var f.eks. den drabelige sørøver med træbenet og sabel i hånd der opfordrede det ærede publikum: Benyt Dem af røverkøbet! Eller den beåndede maestro med violinen som udsendte nodetegn og påstanden: Vi er med på noderne! Eller det kunne være flyvemaskiner, kredsende over landet med en flagrende dug bagud med

ordet Udsalg. Sommetider endda en luftballon ligesom om det var de dristige jordomsejlere i Jorden Rundt i 80 Dage, men nej, det var det nu ikke, for luftskipperen nedkastede et væld af flyveblade med tilbud! Et fast blikfang var billedet af en flaske af det berømte danske produkt, Dansk Taffelakvavit, rød Aalborg med opfordring til ikke at overse denne kilde til sprudlende velvære, en uundværlig ledsager til de delikate kryddersild der i øjeblikket kunne erhverves for ren fantasipris!

Det var imidlertid ikke blot disse sælgere som virkede for at øge omsætningen, selv bogstaverne var medvirkende: Skriften i: kun kr. 9,99! vred sig som i begejstring over denne enestående chance. Af denne grund blev P.E.'s tilbud om at levere reklamerne i perfekte typografisk stand ikke modtaget, man foretrak de tegnede tilbud, og ens produkter med lynskriveren kom en overgang vidt omkring.

Noget af charmen ved disse Ugens Tilbud var nok også at ens håndelag ikke var ganske professionelt, men virkede noget kejtet, amatøragtigt. Det gav disse reklametryksager ligesom et troskyldigt, hjemmelavet udseende, man følte ikke at være mål for en åndløs profitbegærlig kommercialisme, men tværtimod kunde hos små købmænd der nok havde deres udkomme ved handelen, men dog virkede med en følelse af den ansvarlige menneskelighed, man dengang blev belært om i skolen.

Men de er borte nu, de små handlende, og med dem også deres Ugens Tilbud. Det betød i virkeligheden ikke at maskinerne hos P.E. Offset kom til at stå stille, tværtimod. Den nye fabriksbygning man var flyttet ind i, føltes i begyndelsen enorm, men rammerne blev forbløffende hurtigt sprængt, og hver gang man kom der, var man forvirret, for nye udvidelser var opført og den veltjente kontor-offsetmaskine allerede sendt på veltjent pension som nostalgisk udstillingsgenstand i indgangsdøren. Dens afløsere var kolosale, som et enfamiliehus næsten, og bemandet af nye, ukendte medarbejdere, der selvsikkert klatrede rundt på maskinerne og lod dem udspy et væld af flerfarvede tryksager. Åh ja, i en kvalitet og et oplag der lod Ugens Tilbud blegne i mindet som pudsige, troskyldigt naive tryksager. Og til ens forbavselse var de mange unge damer ved skrivebordene ikke ansat til at lave kaffe eller løbe på posthuset, men administrerede med sikkerhed selvstændigt store tryksagsarbejder. Nogle af dem

kendte man da for øvrigt fra ens tid som tilbuds-tegner, de var vokset med virksomheden, for P.E. forstod at delegere ansvaret ud, og selv om den beskedne start var lagt bag ham, så overvintrede noget af ånden fra dengang i den voldsomt ekspanderede virksomhed.

Der er ikke noget ved P.E. Offset, som idag minder om begyndelsen i Kesse Barbers tidligere salon i Sønder Kro, heller ikke om de naive Ugens Tilbud fra dengang. Det er en dynamisk storvirksomhed med drønende maskiner.

Jo, alligevel, der er nu noget man genkender: Den frimodige, muntre tone hos de dygtige medarbejdere, det gode arbejdsklima, arbejdsglæden, det er som det var også dengang. Det er måske derfor trykkeriet er vokset til en af byens store erhvervsvirksomheder...

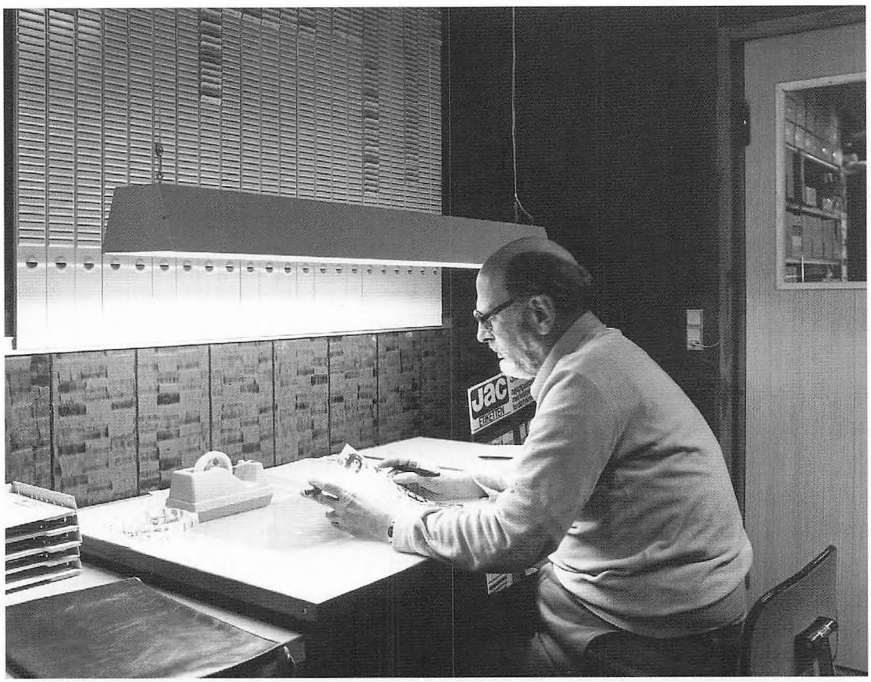

Thyge Clausen igang med at kreere løbesedler.

Kaptajn Kurt Carlsen

Af Jørgen Thomsen, Varde

Navnet Kurt Carlsen siger nok ikke ungdommen af i dag så meget, men for 50 år siden, den 10. januar 1952, var han på alles læber over hele verden! Derfor vil jeg prøve her, at fortælle lidt om, hvad der skete i de dage. Min baggrund for fortællingen er, at han var min kones onkel, men jeg har selv vistnok kun mødt ham 2 gange. Kurt Carlsen var født i Hillerød den 20. januar 1914. Slægten Martin Carlsen var kommet til Danmark med de landflygtige huguenotter. Nogle slog sig ned i Christiansfeldt og Fredericia. Andre kom til Sjælland, heriblandt familien Martin Carlsen, som kulsviere i Grib Skov. Sønnen, Kurt Carlsen, havde lyst til at blive sømand - så kort efter konfirmationen - kom han ud at sejle. Han fik hyre som skibsdreng på skonnerten »Erna« af Vejle kun 15 år gammel. Senere fik han hyre på barkskibet »Claudie« af Marstal. Sejlede en tid med en fragtdamper og senere, som letmatros, med en af de store fragtdampere i Frankrig. I 1934 aftjente Kurt Carlsen sin værnepligt i Danmark - selvfølgelig som marinesoldat. I 1935 kom han på Ny Toldbodgades navigationsskole og tog styrmands-, skipper- og telegrafisteksamen i løbet af 3 år. I den tid lærte han Agnes at kende, (som er min kones faster) og som er født i Tane i Blåvand, og de blev forlovet. Da han nu var færdig med sine eksamener stak han til søs igen og sejlede rundt i Lauritzens skibe i fast rutefart til de amerikanske havne. I 1938 blev Agnes og Kurt Carlsen gift. Så kom krigen! Skibene blev beslaglagt og i 5 år sejlede Kurt Carlsen konvoj. Efter krigen blev familien amerikanske statsborgere. Nu kom han til at sejle for skibsreder Isbrandtsen og fik bl.a. »Flying Enterprise« at føre, som var årsag til denne historie. Med 40 besætningsmedlemmer og 9 passagerer om bord sejlede han ud fra Hamborg den 21. december 1951 med kurs mod Baltimore i USA. Man fortalte dengang, at lasten bestod af råjern, kaffe, maskindele og antikviteter, men jeg har den mening, at man skjulte noget,

men det kommer vi tilbage til senere i fortællingen? På Atlanten kom der storm, en 15 meter høj bølge fik skibet til at revne. Besætningen reparerede nødtørftigt revnen i fordækket, men d. 28. december blev skibet ramt af en kæmpesø, der slyngede kompassene ud af deres huse og motorolien op gennem toppakningerne. Der blev udsendt nødsignal og 5 skibe kom til undsætning. Passagererne og besætningen gik fra borde og blev reddet - kun kaptajn Carlsen blev tilbage. Fra dette øjeblik var han dagligt forsidestof på verdens aviser og radiostationer og bl. andet Danmarks radio sendte den navnkundige Gunnar »Nu« Hansen for at berette ude fra havet. Efter nogle dages forløb kom slæbedamperen »Turmoil« og det blev forsøgt at få en slæbetrosse over på »Flying Enterprise«, men den 5" tykke stålwire var for tung, kaptajn Carlsen kunne ikke magte den. Den 4. januar kom »Turmoil«s

Kurt Carlsen og hustruen Agnes samt deres 2 piger, Sonja og Karen.

andenstyrmand Dancy om bord, den 5. januar blev slæbetrossen gjort fast og slæbningen gik imod land. Den 9. januar brast slæbetovet. Den 10. januar 1952 sank »Flying Enterprise«. Dancy og Carlsen sprang i havet og blev reddet op i slæbedamperen »Turmoil«. Kort efter sank »Flying Enterprise«. Tænk i samfulde 14 dage var avislæsere og radiolyttere i hele verden vidner til, hvordan kaptajn Carlsen havde klamrede sig til rællingen på sin daglige inspektion af det mere og mere skæve skib. På den sidste dag inden skibet gik ned var der programændringer på de forskellige radiostationer i både Europa og USA og de sendte nonstop nyheder direkte fra Atlanten. Ja, så galt her i Danmark havde de fleste skoler aflyst undervisningen, for at børnene kunne komme hjem og følge transmissionerne! Nu skulle man tro, at kaptajn Carlsens trængsler var forbi, men nej, nej. Hele verden ville røre ved den nye helt. Nu fulgte der en triumftog efter. I Falmouth blev Dancy og kaptajn Carlsen modtaget på fyrstelig måde. På kajen stod kaptajn Carlsens fader og moder og tog imod. Der var telegram fra den danske konge. Den lød: Glad over at vide Dem frelst i land bringer jeg Dem min lykønskning til overstået hårde tørn. De har ved pligt, troskab og heltemodig optræden kastet glans over Deres gamle fædreland og dansk sømandsstand. Jeg beklager for Dem, at det ikke lykkedes at føre »Flying Enterprise« med, det havde De ærligt fortjent. Med hjertelig hilsen og håndtryk. - Frederik. - I Falmouth blev det en storstilet modtagelse. Den største modtagelse en sømand nogen sinde havde fået ved landgangen? Han blev anerkendt og æret af alle. Kaptajn Carlsen ankom til den danske klub for at modtage kong Frederiks smukke anerkendelse, Dannebrogsordenens Ridderkors, af ambassadør, lensgreve Eduard Reventlows hånd. »Jeg kan forsikre Dem om«, sagde ambassøren til kaptajn Carlsen, »at kong Frederik, der selv er sømand og elsker havet, beundrer Deres mod og sjælsstyrke og nærer taknemlighed over for Dem, der engang tjente i den kongelige danske marine, fordi De har levet op til dansk sømandsskabs bedste traditioner, og fordi De har været et inspirerende eksempel for vor ungdom«. - Verdens største og ældste forsikringsselskab »Lloyds« i Londons City, ærede Carlsen ved at overrække ham sølvmedaljen, populært kaldet Søfartens Victoriakors. Da alt det var overstået fløj kaptajn Carlsen fra England til New Yorks lufthavn Idlewild, hvor der var mødt tusinder og atter tusinder af mennesker op og selvfølge-

lig også Agnes og børnene. »Næste dag (vi citerer fra slægtsbogen: Ane og Hans Peder Pedersen og deres efterkommere) den gigantiske parade op af Broadway ekskorteret af søfolk, marinetropper, soldater og politi, medens papir-stumperne dalede ned som sne fra skyskraberne. Paraden på Broadway blev en af de største, en dansker nogen sinde har oplevet. Byens borgmester overrakte Carlsen New Yorks æresmedalje og en pergamentrulle, hvorpå han takkede for en fremragende indsats. Prøvelsernes sidste fase var velkomsten i hjembyen Woodbridge. 200.000 tilrejsende havde sluttet sig til de 30.000 indbyggere for at give Carlsen den sidste gigantiske hyldest, før han langt om længe skulle få fred. Gaderne var pyntet med flag og vimpler, i forretningerne så man Dannebrog og Stars and Stripes side om side. Fabrikssirenerne fløjtede, en kæmpemæssig procession af militær, hjemmeværn, luftværn og lokale foreninger og organisationer, med over tusind dansk-amerikanere i rækkerne og med 18 store orkestre defilerede forbi Carlsen, der stod på en tribune sammen med borgmesteren, mr. Hugh Quigley, og New Jerseys guvernør, mr. Alfred Driscol. Rødmende udnævnes han til æresmedlem af de amerkanske pigespejdere, medens hans kone lige så rødmende blev æresmedlem af drengespejderne, bevæget lyttede han til hyldesttalerne og så var trængslerne forbi. Han kunne vende hjem til sit lille hus, til kone og børnene og til det pyntede juletræ, der havde stået i tre uger og venter på ham til fred og ro og hvile.« (citat slut). Hvorfor var det så vigtigt for ham at redde sit skib? Rygterne var der mange af. Familien ved ikke noget, men den med at lastrummene på »Flying Enterprise« indeholdt vigtige dele til USA`s første atomdreven undervandsbåd »Nautilus« lyder for mig meget sandsynligt. Hvorfor ellers ikke forlade skibet noget før, men der var også andre, som talte om at lasten bestod af uvurderlige nazi-kunstskatte, som USA have beslaglagt som krigsskadeserstatning. Måske var det noget helt tredie, men jeg hælder til det første. Kaptajn Kurt Carlsen døde i sit hjem i oktober 1989, men minderne om ham lever stadig i USA igennem de talrige film, der er lavet om Kurt Carlsen og det skæve skib og som vistes med jævne mellemrum i forskellige amerikanske TV-programmer i de følgende år!

Ho præstegård.

Ho kirke.

Præst i "Eventyrets land"

Af Gunnar Bank Kodal, Esbjerg

I årene 1986 til 1998 var min kone og jeg præstefolk i Ho-Oksby pastorat, - det blev for os 12 ½ herlige og begivenhedsrige år, - måske de bedste i vor tilværelse, der i øvrigt har medført adskillige arbejdsboligskift.

Vi kendte allerede fra vor opvækst i Esbjerg meget godt præsteparret vi kom til at afløse - Birthe og Bent Vilslev Petersen - og da vi i august måned 1985 erfarede, at de skulle til Christians sogn i Sønderborg, besluttede vi os til at tage turen sydpå, for at orientere os om de kirkelige forhold i området, som vi jo i øvrigt ikke var helt ubekendte med. Vi var på det tidspunkt præstefolk i Sindal sogn, som i alle måder var et herligt sted at være præst i. Vendelboere og Vestjyder har meget tilfælles, hvad angår sindelag. Men alligevel savnede vi faktisk vor hjemegn.

Da vi på turen nåede Varde og kørte vest ud af byen mod Oksbøl, mødte vi - nærmest symbolsk for en del af vort fremtidige virke - en tilsyneladende endeløs række af tivoli-, gøgler- og campingvogne, der i langsomt tempo bevægede sig østpå. Det var aktørerne ved det netop afsluttede årlige fåremarked, som nu var på vej mod nye mål efter veloverstået marked - dem skulle vi glædeligvis komme til at lære nøje at kende, hvad vi jo egentlig ikke tænkte på dengang.

Pastoratet har to sogne, Ho og Oksby. Sidstnævnte har desuden filialkirken Mosevrå med selvstændigt menighedsråd - altså 3 kirker og 3 menighedsråd. Antallet af fastboende er på ca. 600, - ikke noget stort tal - til gengæld betyder de mange sommerhuse i pastoratets område, at der i sommertiden, ved højtiderne og i week-enderne myldrer med folk i området, hvilket også har afsmittende virkning på kirken. Ja, man taler jo i dag helt seriøst om helårsturisme i området. En overgang var antallet af bryllupper så betydeligt, at menighedsrådene så

sig nødsaget til at opkræve et mindre beløb til dækning af udgifterne i tilfælde, hvor det drejede sig om brudepar uden egentlig sognetilknytning til kirken herude. Ofte - som man sagde - drejede det sig om unge mennesker, som havde fundet hinanden i klitterne, på stranden eller ude mellem 2. og 3. revle, - og så skulle brylluppet jo forståeligt nok gerne finde sted i én af Eventyrlandets små hyggelige kirker, som de populært - og faktisk også meget passende blev benævnt.

Lad mig begynde med Mosevrå Kirke

Da jeg i begyndelsen af 1950erne aftjente værnepligt ved en 120 mm mortérdeling i et infanterikompagni, foregik en stor del af skydeuddannelsen i terrænet ved Kallesmærsk hede, der grænser op til kirken. Mortérer er langtrækkende våben med relativ stor ildkraft. For at orientere skytset i rette skydestilling og skudretning skal man benytte en fast og iøjnefaldende genstand i terrænet, - og til dette formål brugte vi næsten altid Mosevrå kirkes spir, der ragede synligt op overalt i området. At jeg engang skulle blive præst ved selvsamme kirke, faldt mig slet ikke ind - dengang. Og for nu at gøre denne historie færdig, så kan jeg fortælle, at jeg - de mange år senere - som præst ved kirken havde den aftale med kommandanten i Oksbøllejren, at jeg ved at ringe til ham, kunne få standset eventuelle skydninger eller anden militær støj, hvis de fandt sted på tidspunkter med kirkelige handlinger. Engang foranledigede jeg således efter denne aftale en stort anlagt NATO-øvelse med fly og kampvogne standset i nogle timer - Det glemte NATO og kommandanten, oberstløjtnant Skjødsholm, mig aldrig for. Han gav senere i én af vore mange gemytlige og muntre samtaler udtryk for, at denne hændelse nok medførte, at han aldrig blev general og antydede samtidig, at det nok også var derfor, jeg aldrig blev biskop. En anden gang glemte jeg at ringe til kommandanten, da der skulle være bryllup. Det glemte brudeparret og de mange gæster mig aldrig for. Det blev et kanonbryllup - vel nok i ordets rette betydning. Ved vielsen SAGDE brudeparret ikke "Ja", - de RÅBTE "Ja".

Hvorfor ligger Mosevrå kirke dér?

Der er sikkert mange, der på vej til Vejers by og strand undrer sig over denne ensomme kirkes beliggenhed. Tidligere var her mange land-

brugsejendomme, og et levende landsbysamfund, men sognearealet blev eksproprieret med henblik på udvidelse af forsvarets øvelsesområde i slutningen af 1960erne. Mange af de fastboende måtte derfor forlade deres hjem - det skete ikke uden menneskelige omkostninger - endnu kan mange sikkert huske avisbilledet, der viste, hvorledes daværende landbetjent Sulkjær måtte bære én af beboerne ud af sit hus. Frivilligt ville den pågældende ikke forlade det. De fleste eksproprianter bosatte sig i Oksbøl-Billum området, og bevarede således forbindelsen til egnen. Tilbage stod kirken og kirkegården med de mange minder om og bånd til henfarne slægter.

Men hvorfor blev kirken placeret lige netop dér. Ja, det er der en god historie om. Vejers folkene ville gerne have kirken opført mod vest i Vejers. Bordrup og Mosevrå folkene derimod ville gerne have den anbragt mod øst i deres område. Diskussionen om, hvor kirken skulle være, blev lang og argumenterne føg som klitsandet. Til sidst enedes man på vestjysk manér om et kompromis. To mænd, den ene fra Vejers, den anden fra Mosevrå, med lige lange ben skulle - nøje overvåget - starte på nøjagtig samme klokkeslæt og fra hver sit sted - så skulle de gå imod hinanden med samme tempo og skridt-interval, og hvor de mødtes - dér ligger Mosevrå kirke, og det har den så gjort siden 1891. Om historien er sandfærdig eller ej, det véd jeg ikke, - men god er den i hvert fald.

Mosevrå kirke mister "Troen"

En nat i sommeren 1987 blev den solide indgangsdør til Mosevrå kirke brutalt brækket op, og indbrudstyve stjal kirkeskibet "Troen", som siden 1905 prydede kirken. "Troen" var en motivgave fra gårdejer Villads Villadsen og hustru, Vejers. Tabet var naturligvis til stor sorg for menigheden. Senere erfarede vi, at der samme nat blev stjålet et maleri i Rømø kirke. Der tegnede sig derfor billedet af et planlagt tyvetogt og måske et bestillingsarbejde samt at det stjålne var bragt ud af landet.

Og håbet om, at skibet ville komme til veje igen, svandt.

Fra mine år i toldetaten kendte jeg toldinspektør Nissen Varde. Han var i en periode min nærmest foresatte chef, og jeg lærte ham at kende, dels som en omhyggelig og retsindet toldtjenestemand, dels som et enestående venligt menneske, og dels som en dygtig og aner-

kendt modelskibsbygger. Flere end 100 modeller til kirker og museer blev det til. Det var den sidstnævnte egenskab Mosevrå menighedsråd benyttede sig af, da man henvendte sig til Nissen med henblik på at få et nyt skib til ophængning på "Troen"s plads. På toldinspektør Nissens anbefaling valgte menighedsrådet at få en model af barken "Sørine", som i sin tid var hjemmehørende i Nordby på Fanø.

"Sørine" blev bygget på Søren Abrahamsens skibsværft, Nordby i 1891, altså samme år som Mosevrå kirke opførtes. Nissen havde adgang til skibsværftets originale tegninger, og hver detalje er derfor i nøjagtig reduceret målestoksforhold.

"Sørine" sejlede på verdenshavene, indtil hun i 1910 forlod Hudson Bay med kurs mod London. Tre dage efter afsejlingen løb "Sørine" ind i en voldsom storm og blev slået læk. Da det var umuligt at udbedre skaderne blev skibet kondemneret og solgt til ophugning. Besætningen rejste hjem. (Litteratur: "Fanø- sejlskibe" 1956).

Da toldinspektør Nissen var nået så vidt med arbejdet, at kølen var strakt, spanterne rejst og skibet delvis beklædt, ringede fru Nissen til mig og inviterede årets konfirmandhold til morgenkaffe hos sig i Varde, for at de unge kunne følge skibets tilblivelse. En kirkehistorisk herlig oplevelse, som de unge vil kunne bære i erindringen gennem mange år frem.

Ved juleaftensgudsstjenesten i 1988 var glæden dobbelt glad i Mosevrå kirke, - først selve juleglæden og dernæst glæden ved, at "Troens" tomme krog nu igen bar et kirkeskib, - og hvem véd? - måske har et eller flere af "Sørines" besætningsmedlemmer været her fra "Eventyrets land".

Og på kirkebænken mellem alle de glade gudstjenestedeltagere sad også skibsbygger Nissen og frue.

Inde i kirken hænger en BILLEDTAVLE. Den er udført af kunstmaleren Alice Mikkelsen, der har fået sin uddannelse på Århus kunstakademi. Om sit arbejde og sin tilknytning til egnen og Mosevrå kirke, skriver hun bl.a. "Da jeg var tolv år, flyttede jeg sammen med mine forældre og mine otte søskende til Ho. Senere flyttede mine forældre til Mosevrå. Her stiftede jeg for første gang bekendtskab med Mosevrå kirke, ikke kun i forbindelse med kirkegang, men også når jeg trængte til frisk luft og ro, så gik spadsereturen ofte omkring kirken og ind på kirkegården, hvor der som ingen andre steder hersker ro og fred.

Jeg blev gift i Mosevrå kirke, medens der endnu var levende lys i kirken. Billedtavlen viser 9 illustrationer til nytestamentlige beretninger fra Jesu liv og virke.

Beskrivelse af de enkelte billeder: Øverste række: Mariæ bebudelse - fødselen i Betlehem - og flugten til Ægypten. Midterste række: Jesu vandring på søen - Jesu bjergprædiken - Jesus stiller stormen på søen. Nederste række: Lidelsens vej, Via Dolorosa - Korsfæstelsen på Golgatha - og Jesu himmelfart.

Mosevrå og Oksby kirker erstatter den gamle, stråtækkede Oksby kirke, som blev nedrevet i årene 1890/91. Den havde i flere år været i ringe stand, - og da der så kom en forordning om, at alle landets kirker skulle være forsynet med fast tag, - ja, så traf man beslutning om helt at nedrive den. Nedrivningen fandt sted inden opførelsen af de to nye kirker, så man i mulig udstrækning kunne genbruge materialerne ved nybyggeriet.

Kirketomten er tilgængelig og kan ses i skovområdet nord for og tæt op ad vejen der fører til Blåvand, - Blåvandvej.

Kirkegården er bevaret, og man kan endnu se konturerne af kirkens sokkel foruden mange af de gamle gravsten. I dag kan der efter særlig tilladelse nedsættes urner på kirkegården, dog forbeholdt personer, der har tilknytning til Klitvæsenet og Skovstyrelsen.

Kirkens klokke hænger på en galge rejst ved kirketomtens østside.

Lad mig så fortsætte med Oksby kirke

Mosevrå og Oksby kirker minder meget om hinanden, dog er Oksby kirke noget større. Oksby, Tykby, Hvidbjerg og Blåvand er vokset sammen. Tidligere var flertallet af den mandlige befolkning beskæftiget ved søfart og fiskeri. Især det sidste. For eksempel har mange af Esbjerg fiskerflådes dygtige skippere deres rod i Blåvand. De kom til at præge Esbjerg i gunstig og dynamisk retning. Nu er det den moderne turisme og dens følgeerhverv der behersker Blåvand. Byen er vokset støt og alle slags selvbetjeningsbutikker, restauranter og modeforretninger er skudt op og præger bybilledet. Uden at beherske fremmedsprog som tysk og engelsk er det vanskeligt at få arbejde i de mange forretninger.

Men Oksby kirke ligger som en anden majestæt ved indkørslen til byen. Og med dens kirkeklokker gør den to gange i døgnet alle travle

mennesker opmærksomme på dels sin eksistens, dels sin medleven i al hurlumhejet.

Estlands Tordenskjold

I 1913 forliste ud for Blåvand den 3-mastede bark "Rock City" hjemmehørende i Estland. 9 mand af den 12 mand store besætning blev reddet i land. Kaptajnen og tømmermanden Karl Jerkwelt druknede og drev i land på stranden medens et tredje besætningsmedlem ikke blev fundet, - formentlig drev han til havs i bølgerne. Kaptajn Enn Uetoa og tømmermand Karl Jerkwelt blev begravet på Oksby kirkegård nogle dage senere. Hvad man ikke vidste dengang var, at kaptajn Enn Uetoa var en sagnomspunden søhelt, hvis navn betyder lige så meget for esterne som Tordenskjold for vi danske. Han var høvding på øen Kihnu, som er den sydligste af en række øer langs Estlands østersøkyst. Et museum på øen har en hel afdeling om ham og der er skrevet bøger og lavet film om hans bedrifter. Det var journalist Tom Danielsen, Helsingør Dagblad, der under et ferieophold på øen blev opmærksom på kaptajn Uetos mærkelige skæbne. Han kontaktede Kirkeministeriet og Oksby menighedsråd og fik tilladelse til, at de for længst nedlagte grave kunne åbnes og de gravsattes jordiske rester kunne hjemføres til Kihnu. En begivenhed, som hele Blåvands befolkning tog del i. Kirketjener Kirsten Sørensens mand, fiskeskipper Kaj Sørensen påtog sig forinden ved hjælp af gamle kort over kirkegården at udmåle gravenes beliggenhed - og med centimeters nøjagtighed fandt man de jordiske rester af de to, som i næsten 80 år havde hvilet her.

En delegation på 6 medlemmer under ledelse af biskop Emmanuel Kirss og direktør Gunnar Igasta ankom til Blåvand medbringende dels to kister, dels en flot mindesten til anbringelse på den - nu tomme - gravplads. Ved en utraditionel højtidelighed i kirken foretoges overdragelsen af de to. Til stede var også den gamle strandfoged Peter Bertelsen, som tydeligt fra sine drengedage huskede "Rock City"´s stranding. Han kunne endvidere erindre, at en del af skibets skrog blev lavet til hegnspæle samt udpege, hvor nogle af disse stadig var i anvendelse. Et par af disse hegnspæle fik delegationen også med sig hjem.

Blåvandshuk kommune sørgede for delegationens indkvartering i

Ho Lejrskole og var tillige vært ved en festlig sammenkomst umiddelbart før delegationens afrejse. Her gav biskop Kirss og direktør Igasta udtryk for deres store glæde og taknemmelighed over den skete overdragelse. "Det er en stor begivenhed for os, at vi får kaptajn Enn Euetoa hjem. Estland har nu, efter et halvt århundredes sovjetisk herredømme, stærkt brug for symboler på sin egen historie". I sin fine svartale tilkendegav borgmester Edna Jessen sin store glæde ved det solide bånd, der har været og som nu igen er blevet bekræftet mellem Blåvandshuk og øen Kihnu. Også menighedsrådsformand, murermester Peder Hansen, Blåvand, holdt en god tale, hvori han bl.a. nævnte sin tilfredshed med, at det nu er lykkedes esterne at få deres helte hjem til Kihnu. Han takkede samtidig for den medbragte mindesten, som nu er rejst over stedet med den nu tomme gravplads.

Hjemkomsten til Kihnu og gravsætningen dér blev en enestående højtidelig og festlig begivenhed for øens mange beboere, her vajede det estiske nationalflag og Dannebrog på halv stang - side om side. I kirken talte biskop Emmanuel Kirss og på kirkegården talte Estlands kulturminister Mart Kubo. Og - efter hvad avisreferatet oplyser fra Kihnu - så passerede dronning Margrethe ombord på "Dannebrog" tilfældigvis samtidig forbi i farvandet på vej fra Tallinn til Riga.

Beretningen om "Rock City" fik nogen tid derefter sit eget appendiks, idet direktør Kaj Behrens, Esbjerg, som var en god ven af Mosevrå, ringede til mig og oplyste, at han med interesse havde fulgt beretningen om forliset og om de to søfolk. Han kunne fortælle, at han var i besiddelse af "Rock City"s´ skibsklokke. Klokken bærer stadigvæk navnet "Rock City" indgraveret. Behrens arvede skibsklokken fra sin far, gartner Karl Behrens, Esbjerg, som købte den på strandingsauktion i 1914, hvor de ilanddrevne rester fra skibet blev sat under hammeren. Igennem mange år hang klokken i faderens gartneri, hvor den blev benyttet som kaldeapparat for kunderne.

Kaj Behrens ville gerne forære klokken til beboerne på øen Kihnu. Jeg kontaktede journalist Tom Danielsen, som herefter sørgede for at klokken blev sendt til øen. Senere har jeg erfaret, at den nu er blevet installeret på en nybygget færge, der sejler mellem Kihnu og fastlandet.

Oksby og Mosevrå kirker 100 års jubilæum

1. søndag i advent 1991 fejrede Oksby og Mosevrå kirker 100 års jubilæum med deltagelse af kirkeminister Torben Rechendorff og biskop Niels Holm.

Ho

Præstegården ligger i Ho. En smuk tolænget, stråtækket gammel bygning fra omkring år 1675. Og i lighed med, hvad folk i mange andre danske sogne mener, så mener også vi, at vores præstegård er Danmarks smukkeste. Det sker ofte at forbipasserende biler stopper op på vejen ud for præstegården og én springer ud og knipser et billede af den. Her boede min kone og jeg i nogle af vore bedste år.

Og her i præstegården tilbragte digteren Thomas Lange en del af sine barne- og drengeår hos morbroderen, der var præst. Han glemte aldrig livet i præstegården og egnens herlige natur. Thomas Lange blev teolog i 1859, men søgte aldrig et præstekald. Et af hans hovedværker var "Eventyrets land" fra 1865. Heri beskriver han hverdagslivet, naturen og havet herude langt mod vest. Og betegnelsen "Eventyrets land" er med årene blevet synonym for landet vest for Varde.

I 1930 rejstes en buste af Thomas Lange, den findes i "Thomas Lange Haven" ved præstegården. På stenen, der bærer busten står: "Her fandt både barnet og digteren Eventyrets land". På bagsiden står:

Grant Du nemmed i naturen
Guddomsrøstens stille klang.
Hørte sjælens strenge klinge
i en vemodstynget sang.
Skallingland og Vesterstrand
Hede, marsk og klitters sand
Blev dit "Eventyrets land".

Indledningsvis skrev jeg om mødet med den lange række af køretøjer vest for Varde. Det var aktørerne ved det netop afsluttede fåremarked. Vi skulle komme til at opleve mange af disse markeder.

Ved vort første marked ytrede nogle af markedsfolkene ønsket om at få en gøglergudstjeneste. Forslaget kom fra børstekræmmer Hermann fra Fyn, Låsby Svendsen samt Viktor og hans datter Kirsten, -

ejere af Viktors lykkehjul og tombolaer. Kirken ligger lige midt i markedsområdet, så hvorfor ikke få en gudstjeneste, sagde de.

Det skal være torsdag aften kl. 22 og vi skal nok sørge for, at der kommer et skilt op. Og snart hang der et skilt på telefonpælen overfor Kroen. "Gøglergudstjeneste i aften kl. 22." stod der. Det var alt, - og det var nok.

Det var med nogen usikkerhed og spænding, jeg gik i gang med at tilrettelægge denne første gøglergudstjeneste.

Jeg mente, at "Op al den ting, som Gud har gjort" kunne blive den helt rigtige salme at begynde en gøglergudstjeneste med. Det er jo noget med græsset i enge, skovene, himlen og stjernerne, der smiler, vinker og ler, - og mine ord, der ikke vil sige så meget.

Jeg besluttede mig til i god tid til at være udenfor våbenhuset og tage imod, når de kom. Det var en mild, mørk fløjlsaften, og de mange lys fra karrusellerne, radiobilerne og alt det andet halløj kastede særlig glans over mulmet, - og nu kom de så vandrende hen mod den lille, hvidkalkede kirke - enkeltvis og i grupper, snakkende, leende - gøglere, kræmmere, vagabonder og andet godtfolk blandede sig med sognets egne, - de kender jo hinanden fra år til år.

Så dukkede én af vagabonderne op, - han kom ind ad kirkegårdens sydlåge - var iført det karakteristiske sorte tøj med masser af tingeltangel på brystet og fuldskæg. Han havde tre hunde med sig, alle i snor. "Du kigger på mine hunde, præst" sagde han til mig med hæs stemme, da han var kommet helt hen til våbenhuset. "Ja, det gør jeg da, for vi er ikke vante til at have hunde med til gudstjenester", svarede jeg lidt forvirret. "Mine hunde skal du ikke tage fejl af, de har nemlig fået en god kristelig opdragelse", sagde han. Det svar kunne jeg ikke stå for. "Jamen så sæt dig med dine hunde oppe ved den øverste bænk, - hvor gulvet er flisebelagt, hvis det skulle gå galt med dine hunde"

Og noget kunne tyde på, at manden virkelig havde ret, for når man rejste sig op i kirken under tekstlæsningerne, så rejste hundene sig også – og det så endda ud, som om de interesseret spidsede ører, - så dén med den kristelige opdragelse var tilsyneladende god nok.

Efter ham med hundene kom en anden af vagabonderne ind ad samme sydlåge. Han styrede sine lidt usikre skridt direkte imod mig. "Vi skal vel synge "Nærmere Gud til Dig", sagde han uden videre og så mig dybt i øjnene med et borende blik.

"Den har jeg nu ikke sat på tavlen i aften" svarede jeg ham, "vil du da gerne synge den?" - "Man kan ikke holde gøglergudstjeneste uden at synge "Nærmere Gud til Dig", sagde han med vægt i stemmen og fortsatte ind i kirken. Nu har "Nærmere Gud til Dig" nr. 21 i salmebogen – og "Op al de ting, som Gud har gjort", - den har nr. 12. Så jeg fandt på stedet ud af, at dersom vi lavede en lille operation med at flytte om i tallene på nummertavlen, så kunne vi jo nok starte med at synge nr. 21, "Nærmere Gud til Dig", som han ønskede. Og da organisten sagtens kunne spille den uden at øve sig, så blev den altså sunget. Og det har vi så gjort ved alle gøglergudstjenester siden.

"For man kan ikke holde gøglergudstjeneste uden at synge "Nærmere Gud til Dig." !

Viktor med tombolavognene mistede for nogle år siden sin kone, - hun døde af strubekræft. Efter hendes død går al overskud fra én af tombolavognene ubeskåret til Kræftens Bekæmpelse, øremærket til forskning i strubekræft. - Det har Viktor og hans datter Kirsten besluttet. Sådan er de - Guds glade gøglere. - Herlige folk.

Hvert år kommer de bragende og larmende og vender op og ned på det stille og rolige liv i Ho, - og vi glæder os til det hver gang.

Jeg stod altid tidligt op søndag morgen for at læse min prædiken igennem og forberede mig til gudstjenesten. En tidlig søndag morgen under fåremarkedet fandt jeg et stykke papir i brevsprækken, som én om natten havde lagt deri. På papiret stod:

"Dagen i dag er ganske kort,
men Du har meget at give bort.
Tindrende smil og gode ord
koster ikke spor.
Glæder Du andre, viser det sig,
skyerne spredes også for Dig.
Du kan forskønne selv Dit liv,
Når Du er positiv".

Man kan lære meget af gøglere, kræmmere og vagabonder.

Skallingen

Skallingen er et dejligt sted, cykelturen derud, opholdet på én af klittoppene eller ved stranden bliver man aldrig træt af. Ofte har jeg siddet og stirret ud over Grådyb medens mine tanker faldt på min mor-

far, Christen Bank. Jeg har aldrig kendt ham, men hørt meget om ham. 20 år før jeg blev født druknede han under fiskeri derude fra sin fiskekutter "Sikar" E.46. Fiskerne brugte meget dengang at give deres fartøjer bibelske navne. Sikar er brønden i Samaria, hvor Jesus ifølge Johannes evangeliet samtalede med den samaritanske kvinde. Han blev fisket op - år senere - og bragt i land. Da han kom hejste min mormor flaget på hel stand, "For nu var far kommet hjem"

Særligt husker jeg en solbeskinnet vinterdag i slutningen af januar måned, hvor min kone og jeg sad og frydede os over den helt specielle stemning og natur, som jo er en understregning af, at vi er i "Eventyrets land.

Joh, vi har oplevet det på samme måde, som Thomas Lange gjorde.

Skallinghistorie

Lad mig slutte med at fortælle en rigtig Skallinghistorie.

Aage Skovbjerg og hans kone Ella var naboer til præstegården. I mange år var de hyrdefolk på Skallingen. De begyndte helt nøjagtigt i 1949 og de var der med nogle få års afbrydelse helt til 1970. Aage Skovbjerg er god til at spinde en ende, han gør det gerne - og kan næsten ikke standse igen, når han først er begyndt på sine historier derude fra. En af de mere gemytlige skal vi have med her til slut.

Det var ét af deres første år derude, - i begyndelsen af 50-erne - turisterne var så småt dukket op og strandlivet med de mange mennesker ved at udvikle sig. Turister samler alt muligt op på stranden - nogle har specialiseret sig i at samle ilanddrevet fodtøj sammen, - det blev lagt i en stor dynge i klitterne nær hyrdehuset, - der var gummistøvler - sandaler - dame- og herresko i alle mulige udgaver og mere eller mindre opløst af havvand, - og dyngen voksede sig stor dag for dag.

Ved den tid kom en sommerdag en familie kørende ud på Skallingen i bil, - de stoppede op ved hyrdehuset og spurgte lidt bekymret og forsigtigt Aage Skovbjerg om vejen til stranden - de havde jo bemærket de mange advarselsskilte undervejs med dødningehoved og minefare.

Age Skovbjerge fortalte beredvilligt, hvilken vej der var sikker og de parkerede bilen og begav sig af sted til fods henover klitterne. Og

så var det, at de stødte på dyngen med fodtøj - den havde hyrden ikke fortalt dem noget om, så de blev lidt usikre på om de nu også var på rigtig vej, - og valgte så at gå tilbage for at forhøre endnu en gang hos hyrden om vejen - og spurgte så ham om, hvad det dog var for en masse fodtøj, de havde set.

Jamen! - svarede Aage Skovbjerg, - er I gået den vej, - hu - ha, - så var det da godt, at I ikke fortsatte. I er jo gået hen til det sted, hvor vi samler fodtøjet fra alle dem, der er gået vild i minefelterne. Familien opdagede slet ikke det muntre glimt i hyrdens øjne, for de fik så uendelig travlt med at komme hen til deres bil og - ja, jeg har aldrig set nogen komme så hurtigt væk - ler Aage Skovbjerg og bakker på sin pibe.

Gunnar Bank Kodal

Pouel Erik ved Gestetner trykmaskinen.

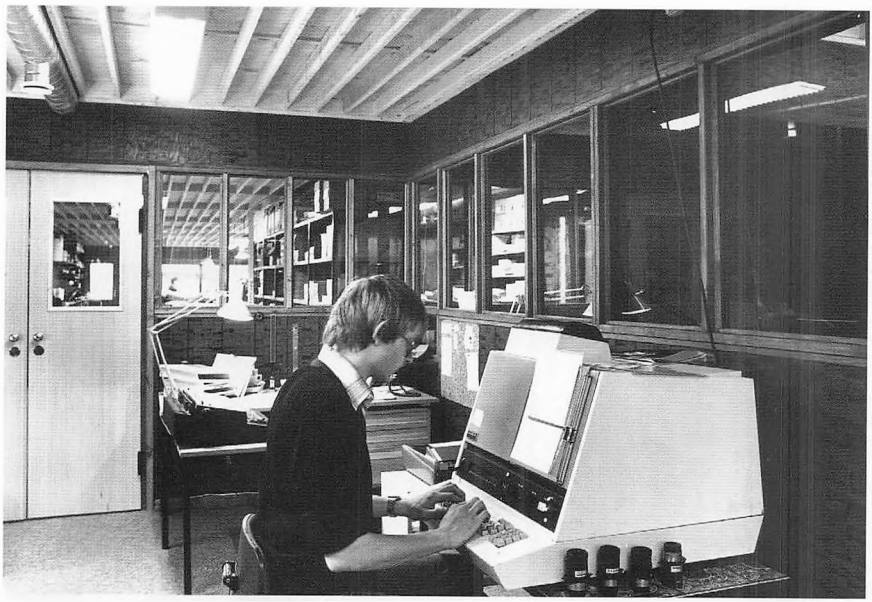

Lars Palle ved den første fotosætter.

Historien om et moderne eventyr

... sådan føler jeg det har været

Af Pouel Erik Eriksen, Varde

Der var engang - sådan starter mange eventyr - en arbejdsløs reservedelsekspedient der fik den idé, at supplere understøttelsen, med at lave lidt tryksager. Efter at have været på 1/2 støtte i HK en måned, tog jeg springet til at blive selvstændig. Det må nok siges, at med min ringe kendskab til branchen, var det lidt af et vovestykke. Der var trods alt munde der skulle mættes, husleje og alt det andet.

Efter den første hele måned, der gik godt, fik jeg blod på tanden. Vareudbuddet var ret begrænset da maskinkapaciteten kun bestod af et reprokamera, en platemaker til fremstilling af plader samt en A4 trykmaskine af mærket OCE 2110 (den står for øvrigt idag i indgangspartiet til vort nuværende trykkeri).

Blokke med reklametryk blev fremstillet i tusindvis (jeg må jo have haft evnerne som sælger) samt ikke mindst løbesedler. Disse løbesedler blev fremstillet af min gode ven Thyge Clausen, der havde nogle formidable evner til at omsætte kedelige salgstilbud til forrygende og spændende løsblade. Jeg måtte mange gange ned at sidde af grin, over det han havde lavet og jeg glædede mig til at vise det frem for brugsuddeleren i Esbjerg, som også altid var begejstret. Når det var jul var det med nisser om en skål risengrød og ellers var det drager, fantasifulde sørøverskibe og meget andet.

Forretningen udviklede sig med lynets hast - ny trykmaskine blev købt og et lån på 52.000 i DM skulle financere herligheden - Uha, jeg sov ikke i 4 dage.

Nye salgsfremstød blev foretaget - nu var Varde og omegn ikke længere nok - nej hele Danmark skulle være min kunde. En lørdag på vej ud til Henne, kørte jeg ind til den lokale brugs. Der var ikke for meget at lave til om mandagen, så måske kunne jeg sælge ham nogle løbesedler. Nej, dem lavede han selv på sin spritdublicator. Men han manglede nogle blokke, 100 stk med 2 farvet tryk. Han fik dem normalt fra FDB til 11,00 kr. pr. blok, men sagde at hvis jeg var billigere, må jeg lave dem. Kr. 8,70 sagde jeg, uden at have lagt for meget vægt i kalkulationerne. Da jeg kom hjem og fik det hele kikket rigtig efter, var det nok ikke den bedste handel, men hvis nu der var 2 brugser mere, der kunne bruge hver 100 stk., så det egentlig godt ud. Horne og Billum fik jeg efter en telefonsnak med omgående. Det gav blod på tanden, der var jo mange Brugser i Danmark, så telefonen var rødglødende i 2-3 dage. En ekstra omsætning på 200.000 var godt for det lille firma, og med ganske små bogstaver placerede jeg mit navn og telefonnummer forneden - der kunne jo måske komme en genbestilling.

Med smag for markedsføringen gik det nu rigtig løs med salg af foreningsblade. Jeg skulle nu have opbygget en kundekreds, der skulle bruge noget med jævne mellemrum. "Den helt rigtige prisliste" blev fremstillet og sendt ud i tusindvis. Her kunne formanden for foreningen aflæse oplag og pris efter et snedigt system. Samlemaskine til disse tidskrifter blev indkøbt og det hele kørte i døgndrift - altså så længe man kunne holde sig vågen.

Så kom der en dag en ung fyr "Lars Palle" og skulle have noget lavet. Det var nogle kort til eget brug i Radioamatørforeningen. Om ikke han kunne få lidt rabat, hvis han selv monterede det op? Jo, det var iorden og pludselig havde han monteret noget af det andet jeg skulle trykke, så han mente nok, at han skulle have dem u/b. Om han måtte komme igen næste dag. Nej, jeg ville ikke have folk ansat, jeg havde nok i at tjene til føden selv. Men da han var arbejdsløs kom han alligevel næste dag og næste igen og han tog telefonen, når jeg var ude at sælge. Han var fingernem og havde ordenssans og samtidig kundetække, så nu tog det fart. Snart fik vi pladsproblemer og jeg ledte med lys og lygte efter noget større. Reintoft på Kærvej, det gamle HK på Vesterlandevej og meget andet.

En dag blev Erik Jensen´s Dinitrolcenter på Tømrervej 9 til salg. Det blev en fin handel, selvom renten på det tidspunkt var over 20%.

Væggene var beskidte, så der blev sat paneler på og ellers indrettet, så det så pænt ud. Al inventar af porte, lifte, udsugning, riste m.m. blev solgt i Jyllandsposten.

Nu havde vi god plads, godt 300 m^2 og nogen må have rystet på hovedet. At begynde med at lave tryksager, ufaglært og så i sådanne lokaler, når der var 4 veletablerede trykkerier i byen.

I en lang periode fik jeg tilnavnet A4 købmanden - det sprøjtede ud med A4 tryk!

Så blev Michael Jerg ansat som trykker i 1985 (han er her endnu). Han havde en brugt A3 maskine. Da vi fik den installeret, gik der kort tid, inden det blev nødvendig at indkøbe en ny.

Chris Søndergaard ansat i 1985 (nuværende bogbinderichef). Dengang og idag en uundværlig punktlig medarbejder, han er som jeg selv uddannet indenfor autobranchen, så det kunne jo ikke være helt galt. Han havde et godt øje for at tingene skulle være perfekt lavet og leveret til tiden. Det nyder vi godt af idag!

Sussi Kørvell ansat i 1986 (bogbinderiet), hun har med omhu skåret og limet de mange opgaver og gør det perfekt endnu.

Georg Kristensen ansat i 1986 (trykkeriet). Han startede med at lave lyntryk, men betjener nu en 4-farvet Heidelberg og laver mange fine tryksager.

Min datter Marianne Ritter ansat i 1987 (DTP). Hun opsætter bøger og blade m.m. Nu foregår det hele jo på computer, men hun startede dengang ved lysbordet med litrazetbogstaver og millimeterpapir.

Peter Nyborg 1987 (nuværende direktør). Han startede som sælger og blev hurtigt salgschef. Ham kunne man regne med og han havde den rigtige baggrund som reservedelsekspedient. Der gik ikke mange år inden han blev direktør, han havde det rigtige overblik og drive, var en ærlig og loyal medarbejder.

Tommy Lauritsen 1987 (nuværende afdelingsleder filmudkørsel/-montage) Startede som ufaglært, men tog uddannelsen som typograf her hos os og fik endda bronchemedalje. En utrolig stabil og pålidelig medarbejder, der kan holde hovedet koldt i pressede situationer.

Min svigersøn Martin Ritter ansat i 1988 (nuværende indkøbschef). Uddannet i Tyskland som Industrikaufmann på et stort trykkeri med 700 ansatte. Startede som lyntrykker, men er nu indkøbschef.

Tine Fauerby ansat i 1988 (nuværende kundechef). En rigtig blæk-

sprutte som kan holde mange bolde i luften på een gang. Der bliver købt, solgt og planlagt i det uendelige. Hun er udlært hos os, så hun kender alle små "smuthuller" i firmaet.

De er her alle endnu og der kunne nævnes mange flere navne på gode medarbejdere, men et sted må man jo stoppe.

Herefter gik det der ud af med stormskridt. Peter Nyborg blev nok ansat lidt i arrigskab over, at hver gang han skulle have noget trykt for PC Trading, hvor han arbejdede, ja så løb han med den bedste handel. Så det var om hurtigt at få ham om på "den anden side af skrivebordet".

Så kom der gang i butikken, hvis der ikke havde været det før. Peter kom med arbejde som Lars Palle og Karina Nielsson gjorde klar til trykning. Vi havde nu fået det første fotosatsudstyr. Pludselig havde vi pladsproblemer igen, det fik vi ialt 7 gange og har nu et trykkeri på ca. 5000 m².

Andre bygninger på ca. 3000 m² i nærheden, har vi købt løbende og brugt som midlertidig lager, meget af dette lejes ud idag.

Maskinparken omfatter nu store Heidelberg trykmaskiner i hel og halv formater til 4 og 5 farvet tryk samt A3 i 4-farvet. Samlemaskiner der kan kører 10.000 hæfter i timen, et større antal false- og skæremaskiner. DTP-afdeling med alt det udstyr som er nødvendig, i en moderne grafisk virksomhed.

Idag er vi ca. 70 medarbejdere og det skal nævnes, at vi også trykker for mange andre trykkerier. Omsætningen er fulgt med så vi sælger for et stort million beløb.

En lille historie om dengang Peter og jeg havde fået et større beløb tilgode ved et firma i Esbjerg. Kunden kunne ikke betale for hans tryksager og vi aftalte at tage trøjer, t-shirts og Sweatshirts for beløbet. Varevognen blev fyldt op og hjemad gik det nogenlunde tilfreds med "byttehandelen".

Dagen efter fik vi pludselig en faktura på beløbet af trøjer, men det måtte jo være en fejl. Nej, kunden påstod, at dem havde vi da købt. Han ville ikke engang tage trøjerne retur! Vi kom til at betale for trøjerne og mistede pengene på tryksagerne. Disse trøjer i alle farver blev givet væk til højre og venstre og vi blev en erfaring rigere.

En anden historie er om lokaltelefonbogen som jeg blev tilbudt af et

lokalt bogtrykkeri til et stort beløb. (de havde allerede en kunde i København som ville give et stort beløb for den). Jeg sagde pænt nej, men det spøgte lidt med den telefonbog. Så ansatte jeg Jørgen Thomsen og Finn Henneberg til at lave en bog fra bunden. Jeg havde en forhåndstilmelding fra lokale foreninger som ville støtte mit projekt, men de sprang i vadestedet. Nå, men ud at sælge annoncer hurtigt inden de andre kom igang. Vi havde solgt hovedparten eller mere, inden de andre der havde købt af trykkeriet kom igang. Nu sad vi trygt og godt på den efter en del avisskriverier, trusler o.l. Idag er der kun en telefonbog og det er den vi laver. Vi har i mellemtiden overdraget den til Teledanmarks forlag, hvorfra vi også får en del jobs.

En anden oplevelse var da en medarbejder på et tidspunkt fik en lillefinger i klemme i en trykmaskine. Der kom både Politi & arbejdstilsyn for maskinen var uden skjold - det skulle der være på. Da manden fra arbejdstilsynet kom demonstrerede jeg ved at trykke hele hånden ned i valserne, at det ikke var farligt, maskinen standsede omgående og kors hvor gjorde det ondt. Jeg fortrak ikke en mine!

Da jeg efterhånden havde fået organisationen op at stå var det tid at se sig om i Verden. Valget blev ikke tilfældigt Litauen (det kunne der skrives meget om) Efter en rundrejse, for at bese alle de store statsdrevne trykkerier, blev det i Vilnius, hvor 2 unge havde startet et trykkeri op. Jeg brugte alle mine salgstalenter for at overtale de 2 unge fyre til at komme til Danmark og blive overbevist om at vi var de rigtige samarbejdspartnere.

Det var iøvrigt et meget primitivt trykkeri. Der stod en stor kone og lavede mad til dem hver middag midt i trykkeriet. Nå, men det viste sig efterfølgende at de var utroværdige og uærlige så samarbejdet kører på ret lav blus for tiden.

Når jeg tænker 21 år tilbage, er der da sket nok til at det kan betegnes som et moderne eventyr.

HIMMERI GSPORT
NYTOG MMEL

Beretning om min barndom og skoletid

Af Andreas Gade, Alslev

Ja enhver kan fortælle om sin barndom, skoletid- og ungdomsoplevelser. Det, jeg har at fortælle, blev ikke hele min livshistorie. Først lidt om min barndom og skoletid.

Min barndom

Jeg er født og opvokset i Alslev den 19.9.1918 - vi var en børneflok på 10 og er nu 3 tilbage, så næste gang er det mig, da jeg er den ældste i resten af flokken.

Dengang var der virkelig hårde tider, som vi nok ikke ønsker skal komme igen, men måske kunne det ske. Dengang kunne man ikke få det hele på bistandskontoret, man måtte klare dagen og vejen selv. Skulle man have hjælp, var det fattighjælp.

Dengang ville de fleste helst klare sig selv. Selv om det var småt gik det alligevel. Vi børn er vist aldrig gået sultne i seng.

Vi havde pligter derhjemme fra vi var seks-syv år indtil vi kom ud at tjene som 10-11 årige.

I 1916 byggede far nyt stuehus, det står endnu som dengang i Bredgade nr. 9. Far og mor var dengang så fornuftige at tænke frem i tiden - de byggede en stor bageovn i bryggerset. Som tiden gik, blev der jo mange munde at mætte.

Når der skulle brændsel hjem til bageovnen var det hedetørv og lyng fra heden, som far brugte hesteslåmaskinen til.

Jeg husker at vi, da jeg var 5-6 år, var i Varde ved Korsholm, der hvor Varde Centret nu ligger, med en stor vogn med to sæt kantfjeller efterspændt. Jeg havde travlt med at samle byggeklodser op. Et læs kostede 2 kr. Så gik det hjemad den grusede vej med de sorte heste for vognen.

Op til den store bagedag havde mor jo travlt med brød og pebernødder. Rugbrød skulle jo ældes dagen før bagning, fordi det skulle hæve.

< *Andreas Gade tømrer på himmerigets port.*
Foto: Jens Anker Tvedebrink, Varde

Der blev fyret op i den store ovn, far havde altid nok af brænde, og der skulle meget til. Ovnen skulle være så varm, at man kunne se den "hvide mand" derinde i ovnen. Det vil sige, at den skulle være hvidglødende. Så blev rugbrød og sigtebrød sat på den 2 meter lange skødsel, som den hed, og sat ind i ovnen. Et brød ad gangen og blev på samme måde taget ud igen, når det var bagt, og så var ovnen klar til næste hold brød, som ikke krævede så meget varme.

Så kom den store vaskedag - alt vand blev med håndkraft pumpet op fra vandposten - og det blev kogt på komfuret i en stor gryde i køkkenet. Vi vaskede alt tøj på vaskebræt, og skyllede det derefter i koldt vand fra vandposten. Tøjet blev vredet i hænderne, inden det blev hængt til tørre på tjørnehækken, tøjklemmer var vist ikke opfundet, tror jeg, vi havde dem ikke.

Jeg kan huske, at laden blev brugt til slagtehus i tyverne af Kristian Rossen. Han slagtede både kreaturer og heste i laden. Jeg kan huske, at mor var ikke glad, når far ikke var hjemme, for så skulle hun ud og holde dyret, når det skulle skydes, det var særligt galt, når det var heste.

Mor var alene, når far var ude at arbejde, han havde mange jern i ilden, kørte fragt til brugsen fra flere steder i Varde og Esbjerg - hentede is på Pultensøen på heden til mejeriets fryserum - hentede tørv på Bolhede ved Nordenskov, 2 læs med kantfjeller, det var en 2-dagstur. Far startede når tørven var tjenlig til hjemkørsel. Flere beboere i Varde og Alslev bestilte tørv. Han læssede tørvene første dag, han kom derop. Mens hestene stod tøjret eller fik foder af muleposen, sov far under vognen inden den lange tur hjem med to læs tørv, som skulle læsses af flere steder. Jo, der skulle jo mad på bordet hver dag.

Skolen 1925

Lærerinde Oskil Bondesen og den gamle førstelærer Norup var gode ved os børn, når vi kom i skole. Vi fik en lille straf, hvis vi lavede en fejl. Den første tid lærte vi nok ikke meget, for kort tid efter tog Norup sin afsked. Han byggede hus i Kirkegade, 1927 står der på husgavlen. To år senere tog frk. Bondesen sin afsked, også hun byggede hus - nabo til Norup, de var i nær familieslægt. Vi har jo for øvrigt to lærere mere, som har bygget hus i Kirkegade, førstelærer Rasmussen og senere skoleinspektør Erbs.

Jeg fik megen omgang med frk. Bondesen, hun boede dengang ovenpå skolebygningen. Vi børn skiftes til at bære brænde op fra brændehuset til hende, og vi var nogle udvalgte som på skift hentede mælk på mejeriet til hende.

I en krog ud mod landevejen var en lille dør ind til mejeriet. Lige indenfor døren stod en bænk, det er der nok nogle, der husker, det var mejeribestyrens udsalgsdisk, der var højest plads til een kunde ad gangen. Der var aldrig kø dengang, men ellers måtte de vente udenfor. Det var så nemt at hente mælk. Der lå nogle mønter i spandens bund, som Hansen byttede med mælk og fløde, hvilket nok ikke kostede mange ører dengang - vi fik aldrig penge tilbage. Når vi kom tilbage fik vi saftevand med kage til - der var mange andre ting vi hjalp med. Frk. Bondesen var ugift og havde mange gode sider. Arbejdet foregik i frikvarterer eller pauser udenfor undervisningstiden - det var en god tid, som aldrig kommer tilbage.

Det var svært at forlade en god lærerinde og komme til en skrap anden lærer og igen en god førstelærer Rasmussen.

Den nye andenlærer var ikke noget for mig, da han var ond ved de svage i klassen, men det blev bedre da han blev gift og selv fik børn.

Da jeg kom i 6.-7. klasse ved førstelærer Rasmussen, var han en næsten ny lærer, han kom jo efter Norup. Rasmussen var en god lærer, han gjorde ikke en kat fortræd, hvis man opførte sig ordentlig. Men han kunne godt lange en lussing ud, hvis man selv var ude om det. Rasmussen har aldrig lagt hånd på mig de to år jeg gik ved ham. Rasmussen døde bare for tidligt og meget pludselig i Darum kirke. Rasmussen og hans kone Dagmar havde lige bygget hus i Kirkegade, sådan kan det gå.

I skolestuen stod en stor rund kakkelovn, som Rasmussen manglede en fyrbøder til, og det blev mig, jeg fik 5 kr. for en vinter - det halve skulle betales til jul. Min bestilling var at gøre ovnen ren for aske og bære det ud på møddingen. Alt brændsel, som skulle bruges lå i brændehuset, til optænding skulle hedetørv og lyng lægges tilrette i fyret - lige til at tænde op. Store kulstykker skulle slås i stykker med den store forhammer - og der skulle bæres ind til næste dags forbrug - klar til optænding, som var anden lærerens bestilling, hvis han var kommet hjem fra nattelivet. Når jeg var færdig lignede jeg en skorstensfejer. Idag kan jeg godt se, at det var synd for min mor, når jeg

kom hjem fra mit job i skolen - hun havde jo i forvejen nok at lave.

Dette var så en del af min skoletid.

Lidt om skolens sanitære forhold

I 1925 var det ikke, som det er her i år 2002. Skulle man ud i timen, måtte vi bukke pænt og spørge om forlov - mon de skal det i dag. Til os drenge og til pigerne var der et lille rum i brændehuset ca. 2 gange 2 meter. Brændehuset lå øst for den gamle skolebygning. Til drengene var der plads til et pissoir samt et wc med spand under siddebrættet.

Sommetider hang der en avis på et søm, hvis lærerne havde læst den. Pigernes wc var nok af samme slags. I begge døre var der et hjertelignende hul til ventilation. Man var ikke derinde længere end højst nødvendig. Når man skulle vaske fingre og have vand at drikke, foregik det ved degnens store træpumpe, som gav en ordentlig skylle, når man trak i den store stang, og så var fingrene vasket, når vi drak vand af den hule hånd. Der gik intet vand til spilde, for resten gik tilbage hvor det kom fra.

Wc-spanden gik nok til lærerens lille frodige urte- og køkkenhave, da deres grønkål og rabarber altid var så store og kraftige.

Fra året 1925 og opad til andre tider havde nogle af lærerne frit spil til at uddele lussinger til de svage i skolen. De svage var bl.a. børn fra de hjem, hvor læreren ikke kom til ædegilder, eller havde jagtmarker til en billig pris.

En gårdmand, som havde to børn i skolen, har udtalt, at læreren skulle beholde jagten, sålænge børnene gik i skolen, for børnenes skyld. Sådan var det dengang. Det var rart at komme frem med sandheden og ikke noget under gulvtæppet den dag - at jeg var så forrykt, at jeg ikke husker hvad han skældte mig ud for - men mundvandet fløj ud af munden på læreren. Så blev det pludselig stille i klassen - en dreng, som for nylig er død, han hed Karl, var ikke bange for læreren, da han havde jagten på hans fars gård. Karl stod pludselig op og sagde: "det kan Andreas da ikke gøre for" - læreren forsvandt. Karl var jo fredet - han var ven af mig resten af livet. Jeg kunne fortælle meget af den slags fra andre. Det findes heldigvis ikke i skolen i dag. Men det er slået fast, at det er lærerne, der skal bestemme i skolen, og sådan skal det helst blive ved med at være - vi kan jo ikke alle bestemme, så går det hele jo i vasken.

Gymnastikken var for os en ugentlig times plagen - uden varme i det gamle forsamlingshus, som lå i den nordlige ende, der hvor brugsen nu ligger. Til gymnastik var vores lærer ikke så populær. Der var nogle som ville have et møde med læreren p.g.a. hans opførsel, der gik endda snak om tæv. Det var nogle gårdmandssønner, som sagde fra - læreren gik på jagt sammen med faderen på gården.

72 år siden - tur på heden med vores venner

Min mindre broder og jeg var et par år drenge hjemme, inden jeg som 11-årig kom ud for at tjene. Da jeg var den ældste, havde jeg også ansvaret, når vi var ude med vores seks køer på græsmarken - vi havde tre forskellige steder.

Vi tog først heden. På den grusede vej op gennem byen og ud til heden. Køerne blev tøjret i en række, og de skulle flyttes efter behov i løbet af dagen - de skulle helst være godt tykke, når de kom hjem.

Det var desværre ingen lykkens dag - den dag for os. Det har været i august 1928 - varm solskin og lummert. Vi havde jo mange steder at se til mellem flytningerne. Først gik turen over til Laurids degn og Kristian Lauridsen, som var karl derhjemme på gården. De var altid så rare at komme over til, og der faldt tit lidt godter af til os. Så skulle vi flytte vores venner (køerne) inden turen gik til Pultensøen for at bade i det lune vand. Inde ved bredden så vi jo tit både hugorme, snoge, frøer og storken.

Efter endnu en gang flytning af vores venner skal vi på revlingejagt på heden - det skulle være vores frokost - vi blev helt blå nede i maven. Bagefter skulle vi en tur over til der, hvor gartneren nu bor med sin familie - dengang var det et lavt område med høje græstoppe og lyngtoppe. Der stod altid vand - men om vinteren var der tit skøjtebane, og hvor der er vand er der altid liv af alle slags dyr og fugle - et helt paradis var det dengang. Nogle af vores køer løb rundt med halen i vejret - der var bremsere, som vil stikke dem. Køerne blev urolige og ville løbe fra bremserne, som ville stikke og sætte æg ind under huden. Her ville de så sidde indtil de om foråret ville blive udklækket til en ny bremse. Harry ville lige give køerne lidt mere græs, så ville de nok blive lidt mere rolige og imens tog vi op og så til Mikkelræv oppe på sandbjerget, hvor Høholm byggede hus for 30 år siden. (Mikkelræv er nok flyttet efter den har fået naboer så tæt ved).

Vi kunne se, at Mikkelræv havde været der, da der var nye spor - de gamle havde vi slettet dagen før. Hvor mange små ræveunger den fik i foråret, har jeg ingen tal på, men det paradis der var dengang, er også forsvundet for evigt.

Vi skulle ned og have vores venner samlet - for et uvejr var på vej, der var truende mørke skyer, der nærmede sig fra syd. Jeg skulle jo have løbet over til Kristian Lauridsen, men hvad tænker en 10-årig dreng på - jeg syntes bare det var om at komme hjem i en fart. Vi fik hurtigt vore venner samlet og så gik det hjemad med slænget. Harry var lige bagved med sit slæng. Jeg tror de var lige så bange som os - de sorte truende skyer var lige i hælene på os. Da vi kom til Thues plantage, hvor Torupvej gik fra, væltede vandet ned over os som et vandfald og samtidig slog et lyn ned foran mig og mine tre venner - stenene fløj om benene på os. Harry var lige bag ved os med sit slæng - pludselig slog et lyn ned i en trætop til højre. Der må have været en engel med os hjem den dag. Oplevelsen står så klart for mig, som om det var i går det skete og ikke for 72 år siden. Det er livsfarligt at gå ude i tordenvejr. Især folk på hesteryg eller der har været igang med boldspil er blevet ramt. Jeg vil helst være i en lukket bil, når det lyner.

Lidt af hvert

Vi fortsatte med at sætte køerne i engen, når høet var bjerget og i hus til vinteren. Engen var grøn igen og stork Langben var rejst fra sit paradis i engen med kanalen og åen fuld af fisk. Når marken var svedet var det godt at komme ned til de grønne enge, som gav føde i spanden. Køerne gik løse i engen, og når så Marinus og Ankjær Petersen og Johannes Bennedsen kom med deres slæng, skulle de igennem vores eng, da vejen også var kirkesti. Den gik over en spang op til Peter Bork, og samme sti gik sammen med den fra Toftnæs, som gik fra ved C.P. Madsens vej til højre over marken og tog stien som kom fra engen, og gik op gennem Johannes Petersens mark op til kirken. Gang og cykel har vi haft mange af engang. Peter Bork og hans familie var min broder og jeg tit oppe og besøge, når vi var ene i engen, de var nogle dejlige mennesker. Jens Bork var karl derhjemme. Nu da hans navn kom frem, har jeg lidt at fortælle. Jens Bork og Kristian Lauridsen var sløjdlærere i kurvebinding og Marinus Hansen var lærer i træsløjd, de var alle tre nogle dejlige lærere. Jeg var med

første vinter i konfirmandstuen i Præstegården og anden vinter i kælderen i forsamlingshuset. Jeg mener, det var under besættelsen. Vi havde pastor Lassen dengang.

Imens sværmen af køer blev godt tykke af det grønne græs hyggede vi drenge os med snak, oplevelser, leg og badning. Vi fiskede også, når ålene kom ind i stimer - en masse fugle levede dernede i beplantningen. Nu er det slut med det paradis, da der hverken er vej eller sti derned. Kanalen er forsvundet, men åen løber da endnu. Men der må være en masse vildt, som nyder godt af naturen dernede i vildnisset.

Fra min barndom og indtil 1933

På vor mark lige udenfor gården lå der en lille høj, som kaldte Rumlehøjen. Hvordan den havde fået det navn tænkte vi ikke over. Måske det stammer fra gammel tid, hvor det var en kendt sag at hvis man i tordenvejr var på en kæmpehøj, og lagde øret ned mod højen, da kunne man høre det rumle. Det var naturligvis troldene dernede som havde travlt med at flytte rundt på de enorme skatte, som alle jo vidste de besad. Da jeg var en 7-8 år gammel sagde jeg til min yngre bror: I dag skal vi have skatten på Rumlehøjen gravet op, det skal være et rigtigt stort hul med jordtrappe så vi kan komme ned og op. Så vi fik fat på skovl og spade. Vi gravede og gravede, jo længere vi kom ned, desto højere var det at få sandet op, som nu lå hele vejen rundt om hullet. Langt om længe huggede jeg med spaden i noget hårdt. Skatten råbte jeg så hele højen rumlede. Men da vi fik sandet renset værk, var der et gulv af store planker eller bjælker som fortsatte ind i siderne. De var friske at hugge i med spaden. Det var i 1925, men jeg husker det som det var i går. Jeg sagde til min bror: Det ser håbløst ud, hvis vi skal have graven udvidet til siderne, skal alt det sand der ligger deroppe jo flyttes længere ud, og det orkede vi ikke. Vi skulle jo jævne hullet igen, så det måtte vi igang med, - og så sige farvel til skatten. Men det er en gåde hvorfor der ligger tømmer dernede. Nu har højen jo forandret sig meget i 75 år, men jeg er den eneste som på det nærmeste husker stedet. Måske det ikke var en rigtig kæmpehøj, måske det dog var resterne af en gammel høj som var søgt fjernet. Det var nu nærmest kun en forhøjning som var nok til at sætte fantasien i sving hos os knægte. Måske det kunne være spor efter en gammel kirke som skulle have ligget deromkring i gammel tid.

Vore pligter derhjemme bestod bl.a. af at passe køerne. Vor vejmand Christensen havde råderet over grøfterne, så af ham lejede far græsningsretten fra byen og ned til åen. Prisen var 3 kroner og 50 øre. Og så var han jo også fri for at slå det med le. Det var tæt på hjemmet, og køerne kunne her vade i græs og mælkebøtter som nåede dem helt op til patterne. Det var da et nemt arbejde, vi fulgte bare køerne, og når de havde fyldt vommen lagde de sig bare ned og tyggede drøv en halv times tid. Så stod vi bare og ventede til de stod op igen for at fortsætte ædegildet. Det var det sidste år min yngre bror Harry og jeg skulle passe køer sammen, da han næste sommer sammen med lillebror Hilmer skulle overtage dette arbejde.

Hjemme havde vi en ko som hed Skimmel. Hun var en dejlig tøs som jeg aldrig glemmer. Hun var så let at malke. Mælken løb næsten af sig selv ud af hende. Spanden blev næsten altid fuld, undtagen når den selv havde været der, for så forblev den tom. Vi gjorde en overraskende opdagelse, nemlig at den kunne malke sig selv. Ved at lægge sig på siden kunne den med mulen nå patterne, og drikke sin egen mælk. Det blev der nu sat en stopper for, da far konstruerede en "ikke-tá-selv-grime" som jeg kaldte den. Stakkels ko, som nu måtte nøjes med at drikke vand. Jeg var nu elleve år og skulle nu ud at tjene. Jeg fik en god plads hos min fætter Hans og hans kone Dinna. Lønnen var 50 kroner for et år. Mellem åen og Alslev havde vi ikke mange oplevelser da vi jo ikke kunne forlade køerne, som vi nærmest følte os bundet til. En bil var et sjældent syn. Mere almindeligt var hestevogne, eller ryttere til hest. Cyklister var ikke så sjældne længere. Og gående så vi da jævnlig, dem kunne vi så få en snak med. Det kunne hænde at de forhørte om de kunne købe en ko. Selvom det nok ville være en hurtig måde at forøge vore lommepenge på, faldt det os aldrig ind at indgå i en sådan handel. Rutebilen fra Hjerting til Varde kørte gennem Alslev hver dag kl. 5, eller kl. 17 siger vi nu. Det var vores ur, så vidste vi at det snart var på tide at komme hjem med køerne. En tur til Varde kostede 50 øre. En pris som blev bibeholdt helt til 1947. En dag da vi længselsfuld spejdede efter den så vi at den kom osende fra åen og op ad bakken. Den nåede lige op til engvejen, da flammerne slog ud af den. Såvidt jeg husker kom ingen til skade. Vi så det på nær afstand. Senere var vi oppe at se den udbrændte bil. Vi fandt kun en lille motor, hjulsæt og en stor dynge

aske, da det meste af køretøjet nok bestod af træ, pap og lim. Af værdier fandt vi ikke så meget som en femøre. Jeg ved ikke om det var Thorstensen selv der kørte i 1931, men fra 1931 til 1947 var det Kristian Pedersen, Hjerting. En lang og tro tjeneste i en iskold bil med gasgenerator bagpå. Intet under at han var plaget af gigt i sine sidste år han kørte ruten Esbjerg-Varde. Jeg husker ham fra dengang vi havde en hård vinter med 30 minusgrader, eller koldere. Det var dengang man kunne gå over Storebælt. Og vi var som landfast med mange af vore småøer. Det fortaltes at øboerne havde den aftale med købmanden på fastlandet at alle varer de købte måtte "skrives", da det var for farligt at tage penge med over isen. For tænk om kunderne gik gennem isen og druknede. Det ville jo være trist nok, men hvis de havde penge med var det jo en katastrofe. Vi havde da også en meget varm sommer. Så når vi efter en rigtig hed sommerdag kom hjem med køerne skulle der jo pumpes masser af vand. Det kom langt nede fra, men der var vand i rigelige mængder, da vi lige havde fået foretaget en boring. Den samme boring som jeg pumpede vand fra i 1925 leverer stadig vand til Bredgade 9, Alslev i året 2000. Det var brøndborer Larsen fra Varde som foretog denne boring. Ved dette arbejde må han have overset nogle 380 volt luftledninger som gik over hans arbejdsplads og hen til laden. For da han trak det lange borerør op af brønden, faldt det over på de strømførende ledninger. Da det var aften og mørkt blev begivenheden synliggjort ved et skærende lyn, som oplyste hele gårdspladsen. Jeg vidste allerede dengang at det var en meget farlig affære. Den slags glemmer man jo aldrig. En del år senere havde jeg en oplevelse i et grusleje, hvor jeg var gravemester. En tidlig morgen kom der en vognmand fra Grindsted efter ral. Da der ikke var andre tilstede, måtte jeg så træde til for at få den store gruslæsse-transportør på to gummihjul sat på plads. Da vi rev det strømførende 380 volt ud fra afbryderkassen, må de rå ledningssendere have berørt transportøren hvor jeg havde anbragt mig, med det resultat at jeg fik samtlige 380 volt igennem mig og blev fuldkommen lammet. Kunne ikke røre et lem. Alt var blikstille omkring mig. Kunne ikke engang råbe om hjælp, og ventede bare på at det skulle få ende, og komme væk herfra. At jeg overlevede var nok nærmest et mirakel.

Jeg husker at en ung mand blev dræbt ved en ulykke i Alslev. Det

var engang i tyverne. Han var ifærd med at pumpe spildvand fra mejeriet ud på en mark, og det var ved dette arbejde han arbejdede på et afbryderskab samtidig med at han må have berørt vandpumpen, ihvertfald blev resultatet at han fik strømmen igennem sig og var død på stedet. I 1942 tjente jeg på en gård i Mejls, det var hos Mads Nielsen. Det var en gammel stråtækket gård ved Ringkøbing Landevej, gården blev senere opkøbt af Varde Kommune og indrettet som museumsgård, men er senere nedbrændt og bygget op igen. Landet var jo besat af tyskerne, som vi jo hadede af et godt hjerte, og jeg har jo nok tænkt at hvis ikke de vidste det var det vel ingen skade til at de fik det at vide, så jeg fik den tanke at hvis jeg nu skrev det på landevejen så kunne de tyske "græshopper" som vi kaldte soldaterne læse det, når de jævnlig kørte rundt på kontrolrunder. Som tænkt så gjort, så fattede jeg et par spande, hvori jeg lavede en suppe af kalk og farvestof, samt en stor pensel og lommelygte, og begav mig ud på landevejen i buldermørke for at male min meddelelse til værnemagten på vejen. Jeg var lige netop blevet færdig med mit kunstværk som i al sin enkelhed lød: Ned med Hitler. - England vinder, da jeg mere hørte end så et motorkøretøj i god fart nærme sig fra syd. Der var jo mørklægning, så forlygterne var delvis afblændet, så kun en smal stribe lys kunne slippe ud. Det var sikkert en tysk patrulje, så jeg bedømte at det smarteste nok ville være at komme væk i en fart, så jeg greb mit grej og smuttede ned i grøften, hvor jeg var så heldig at finde en tunnel under vejen, det var en bæk som i et rør var ført under vejen, så her var et godt gemmested, men nogen havde fået den samme idé før mig, fandt jeg ud af, da jeg ramlede ind i en stor lodden krabat. Det viste sig at være en grævling som skyndsomt tog flugten i modsat retning. Så kunne jeg i ro sidde og gennemtænke min situation. Nu kunne jeg høre en bil bremse op, da de vel havde set min meddelelse. Så hørte jeg at mandskabet sprang rundt og råbte og skreg. Omsider forsvandt de dog og kunne traske hjem med mine sager. Dagen efter blev mit værk fjernet. Det var samme år at vi en nat hørte en voldsom larm fra flyvere. Der var den dybe drønende lyd fra en bombemaskine, og lyden af de mindre tyske jagere som beskød de store. Så pludselig mens de var allertættest på, hørte vi en øredøvende brag så alting rystede. Vi troede at det var enden på det hele. Men vi overlevede da. Og de forsvandt, med drønet fra den store fleremotors

bomber, snærren fra de tyske jagere og maskingeværernes knitren hængende i luften. Dagen derpå var vi ude at se hvad skade der kunne være sket. Tæt på gården fandt vi et kæmpekrater. Vi fik senere at vide at bomberen i sin bestræbelse for at slippe væk tømte sin last af bomber, der var fire stk. og de faldt på een gang og samme sted, med en så stor voldsomhed at vi var overbeviste om at hele gården var blevet flyttet fire meter. Den allierede bombemaskine tabte desværre kampen, da den blev skudt ned i nærheden af Ølgod. Hele besætningen omkom.

Jeg vil nu gå tilbage i tiden, og berette lidt om mine forældre. Min far kom fra Karby på Mors, hvor han blev født i 1878 på en halvstor gård. I året 1900 besluttede han at tage en tur til Alslev at besøge en ældre bror Jens Gade, som var bestyrer på en gård der. Turen foregik til fods, i træsko. Her faldt han så godt til at han købte en gammel faldefærdig gård af en enke, som skulle blive boende der så længe hun levede. En ung pige fra Hjerting kom nu til gården som husholder. Det resulterede så i giftermål således at hun blev min mor.

Ejendommen havde temmelig meget jord, mest sandjord med skov og hede som lå spredt forskellige steder omkring Bredgade 9 i Alslev. Det må have været en stor forandring at komme fra den fede lerjord på Mors til den magre sandjord her i det vestjyske. Men i 1909 byggede de ny stald og lade. Og i 1916 et nyt stuehus som står der velbevaret i dag, det er Kirkegade 5. Mester for dette byggeri var Alfred Knudsen, som var murer - og tømrermester i Kirkegade 19, Alslev. Han var en mand som vidste hvad han gik efter. I 1931 stoppede han sin forretning og blev herremand, da han købte Visselbjerg som har været herregård i århundreder, med voldgrave omkring hele herligheden, og egen kirke. Alfred købte godset i dårlige tider og fulgte med de gode tider helt op til 1947, hvor han solgte herlighederne. Sammen med sin kone Thea købte han et bageriudsalg i Bredgade i Alslev´. Samme sted som vi måtte dække vor skat til igen. Så her ligger sandsynligvis mere end vi ved, da der her har boet mennesker i årtusinder. Ikke langt herfra kan vi se resterne fra en jernalderboplads nær ved åen. Vi har haft en trækirke før den vi har idag, og det er århundreder siden grundstenen til den blev lagt. Varde å var i sin tid en travl færdselsåre fra havet til Varde, som da var en driftig handelsby

med toldkammer. Een historie går på at sejlbåde under sejl besejlede åen, og at når bådene nåede til de høje skrænter hvor der ingen vind var, så fik hjælp fra en lokal bonde med hest, som kunne trække dem fri af skrænterne, til de igen kunne få vind i sejlene. En anden historie fortæller at bådene ikke sejlede ved vindkraft, men blev trukket af en båd med motor.

Og før det, da sandsynligvis med hestekraft.

Da der blev bygget bro over åen i 1938-40 var det slut med sejlskibene. Der måtte nu sættes åleruser i åen. Der kom efterhånden så mange af dem, da ålene fandtes i så rigelige mængder, at der på gårdene der omkring blev serveret ål syv dage om ugen, indtil karlene ved fæstemål forlangte, med bondens underskrift, at de kun ville få serveret fisk een gang om ugen. Jeg husker engang først i tyverne da min morbror Peter og hans kone, som en årlig begivenhed, på hestevogn, kom på besøg for at stange ål. Ved deres ankomst havde far lyster og spand klar. Og så blev der ellers stanget ål så det battede. Når så spanden var fuld, så var det bare hjem til konerne som ordnede ålene så de var klar til lige at smække på panden. Efter denne begivenhedsrige tur, gik turen så tilbage til Tirslund ved Holsted.

Jeg blev ret tidlig interesseret i fodbold. Jeg må vel have været 4-5 år gammel, da jeg en dag traskede ned i lavningen for at kikke på en flok unge karle som spillede fodbold der. Det var jo meget sjovt at se på, indtil jeg fik en stor beskidt bold med fuld tryk ind på min højre kind. Så jeg listede lige så stille hjemad. Det varede et stykke tid før jeg igen vovede mig til en fodboldkamp. Jeg tænkte i mit stille sind, at hvis de altid var så gode til at ramme plet, så kommer de snart på toppen.

På fars mark blev der spillet bold og afholdt ringridning, så når der var fest ved sådanne begivenheder, leverede far musik til. Det var ved hjælp af sin grammofon med en stor tragt som stak ud af et loftsvindue. Det lød henrivende, syntes jeg, og det var da også rigtig noget folk kunne lide. Men de var jo heller ikke så kræsne dengang. Betalingen var 3 kroner fra hver for leje af banen, men så var der også iberegnet værktøj og hjælp til sammentømring af målstolper og overliggere, tilvirket af medbragt tømmer som de fandt i skoven. Der var ingen hjælp at hente fra det offentlige dengang. På boldbanen var det

kun tilladt heste at græsse. Blev græsset for langt, måtte far slå græsset med hesteslåmaskinen.

Det var midt i høbjergningstiden i 1928, da et lyn slog ned i Kirkegade 27 i Karl Gregersens gamle firlængede gård. Alle folk var jo i marken at bjerge hø. Dengang havde man jo ikke en bil man kunne springe ind i for at komme hjem i en fart. Så da familien kom hjem fandt de kun en rygende ruin. Ved sådan en brand går der ild i spindelvævet i manningen, således at ilden med lynets hast breder sig til begge sider i samtlige fire længer. Når der så tillige er stråtag er hele bygningen hurtigt et flammehav. En Anna Clausen havde et flot billede af gården, så det var det eneste de havde tilbage af hjemmet. Gården blev jo bygget op igen. I 1932 tjente jeg på den nye gård som "kobanker" og altmuligmand. Dengang var det ikke bare at lukke dem ud af stalddøren så de selv kunne rende ud i pigtrådsindhegningen. Når de skulle trækkes ud enkeltvis, og kobles sammen, med trækkoen forrest til venstre. 4 ved siden af hinanden i 5 rækker, og så den lange vej ned til engen, hvor de blev sluppet løs, så de kunne gå der og græsse 4-5 timer, indtil de igen skulle kobles sammen til hjemturen. Det skete af og til at en ko blev "tyregal". Det bevirkede at de hoppede op på den forangående ko, som ikke ville finde sig i det pjat, så det endte gerne med at køerne sprang rundt i vild forvirring. Der gik så nogen tid med at få samling på dem, og få dem hjem. Uden for stalddøren blev de sluppet løs, så fandt de selv deres pladser. Selvom der var 20 køer, fejlede det (næsten) aldrig. Hvis en ko ved en fejltagelse gik i den forkerte bås, så fandt den lynhurtig sin rigtige bås når båsens rette ejermand kanøflede den.

Ved åen var der en havn, hvor et fragtskib fra Fanø hentede grus, som blev kørt dertil i en kassevogn. Herfra blev det skovlet over i en trillebør med jernhjul og over en planke kørt op på skibet, hvor det blev dumpet ned i lastrummet. Sejladsen tilbage til Fanø kunne kun foregå ved allerhøjste højvande, da der var to vanskelige steder at passere ud af Alslev Å og Svineryggen i Ho Bugt. De 15-20 km til Fanø kunne godt give problemer når vandet ved tidevandsskift vandrer frem og tilbage og blæsten evt. er i ugunstig retning.

7-kanten - et stærkt vanedannende teater

Af Ole F. Gudmundsen, Varde

Da jeg i det tidlige forår 1985 af en god kammerat blev opfordret til at deltage i Varde Sommerspil, havde jeg ikke i min vildeste fantasi forestillet mig, at jeg skulle blive "hængende" i den vestjyske amatørscene 7-kanten. Jeg havde på det tidspunkt ikke tidligere stået på en scene, kunne nok synge nogenlunde rent, men at skulle agere overfor et publikum var ganske nyt for mig.

Jeg husker endnu den kæmpestore samling sommerfugle, der havde taget ophold i netop min mave ved premieren. Som medvirkende i koret og ensemblet med en enkelt replik - så vidt jeg husker - skulle der ikke være decideret grund til dårlig mave på grund af nervøsitet, men det faktum, at over 2.000 mennesker faktisk sad og ventede på at opleve "Sommer i Tyrol" gjorde et stort indtryk på mig...og altså også på maven.

Det blev en fantastisk og uforglemmelig sommer, hvor det sociale liv også var en væsentlig del af processen, og det blev altså starten på et indholdsrigt fritidsliv med 7-kanten.

"Nej, man dør ikke af at vaske sig!"

Efter mit første Sommerspil fandt jeg heldigvis hurtigt ud af, at 7-kanten havde meget mere at byde på. Tænk sig...man kunne få lov til at spille teater året rundt! På scenen i Janderup, i Eventyrgaarden ved siden af, på Esbjerg Teater, og senere i Smedeværkstedet i Varde og Musikhuset Esbjerg. Der blev spillet forestillinger for enhver smag, så der var nok at gå i gang med. Jeg havde blandt andet i mange år fornøjelsen at spille for børn. Både i den faste, årlige forestilling, der blev kaldt "voksne spiller for børn", og senere juleforestillingerne på Esbjerg Teater.

For de, der aldrig har haft mulighed for at stå overfor et børnepub-

< *Ole F. Gudmundsen på slap line i Varde Sommerspils opførelse af "Mød mig på Cassiopeia".*

likum, kan jeg fortælle, at det er en fantastisk oplevelse. Børn er det mest umiddelbare publikum, man overhovedet kan forestille sig. De ser, oplever og kommenterer ofte direkte. Altså kort sagt kontant afregning. Der er ikke noget "stikken sin mening under stolen". Er det godt teater bliver det sagt, og er det dårligt, bliver det sandelig også sagt.

Børns indlevelse og fantasi kan ofte drage dem langt ind i forestillingen. De bliver fuldstændig opslugt af scenens og historiens magi og oplever således fuldt og helt fortællingen og ikke så meget menneskene bag kostumerne og maskeringen. Sådan skal det være, og det må være skønt at kunne give sig sådan hen til en teateroplevelse.

Engang var jeg med i "Folk og Røvere i Kardemommeby", hvor jeg som en af røverne sammen med de andre to var havnet i fængslet. Vi var blevet stærkt opfordret til at vaske os af politimesterens kone og stod nu på behørig afstand rundt om vaskefadet. Nogle af børnene stod nærmest klinet op af os ved scenekanten, og det hele virkede faktisk meget intenst. På et tidspunkt skulle en af os opgivende sige: - Nå, man dør vel ikke af det (altså vandet!), hvorefter en pode nedenfor scene med høj og klar stemme proklamerede: - Nej, det gør man altså ikke! De voksne blandt publikum morede sig højlydt, og det var en af de situationer, hvor man som skuespiller lige skal bide sig en lille smule i tungen, inden den næste replik falder.

Det er også tit sket, at der har været lejlighed til at medinddrage børnene i forestillingerne, hvor man undervejs får mulighed for at spørge publikum om dette eller hint. Igen er det bemærkelsesværdigt med responsen, når tingene fungerer. Selv uden spørgsmål går det fint. Jeg har prøvet som den "gode" i en forestilling at være på flugt eller lignende, og pludselig genlyder salen af et rungende: - PAS PÅ, han er lige bagved dig! Modsat har jeg også spillet den fæle forbryder i blandt andet "Peter Pan", og jeg skal lige love for, at Kaptajn Klo ikke fik meget sympati hos det unge publikum, og det er jo i virkeligheden det, der giver den positive effekt af at spille teater. At finde og afprøve virkemidler, så rollen får den karakter, den skal have, så den virker troværdig på publikum.

Farce og godt grin

Efter at have spillet mange forskellige genrer fandt jeg ud af, at den

såkaldte "lette" genre med farcer og lystspil var stedet, hvor jeg kunne boltre mig og bruge min lettere tåbelige ansigtsmimik. Jeg elsker selv at få et godt grin og nyder selvfølgelig også at kunne give andre et, så det har været en fornøjelse at kunne deltage i så mange forestillinger, som tilfældet har været.

Når farcen bliver betegnet som den "lette" genre, er det faktisk temmelig misvisende, for at spille netop denne form for teater kræver utrolig stor disciplin og timing, for at det bliver morsomt at se på.

Tingene udvikler sig ofte uforudsigeligt alligevel, og det er jo også en af charmerne ved teatret – det er levende. Engang sad jeg i en scene på en sengekant, i øvrigt kun ganske let påklædt ved siden min kvindelige medspiller, og vi skulle afbrydes i vort "forehavende" af en anden medspiller, der skulle banke på døren. Der skete imidlertid ingenting! Kollegaen havde glemt stikordet og var i fuld gang med noget andet ude bagved. Der sad vi for øjnene af publikum, der spændt fulgte udviklingen i "romancen". Der gik laaaang tid. På et tidspunkt var min kvindelige medspiller ved at bryde sammen i krampelatter, og vi vidste ikke rigtigt vores levende råd. Der er jo nemlig aldrig skrevet "nødreplikker" ind i et manuskript, så der blev trådt vande et godt stykke tid. Jeg mener at kunne huske, at vi højt og larmende sagde noget i retning af: - Nu banker det vist snart på døren. Ja, nu banker det helt sikkert snart på døren! Heldigvis skete der da også noget, og det var en brødebetynget medspiller, der bagefter måtte give os en "kvajebajer" for fadæsen. Publikum morede sig kosteligt, så det gjorde i virkeligheden ikke så meget.

I en anden farce skulle jeg komme på scenen iført dametøj (et i øvrigt ganske sikkert "kort" til et løssluppent grin hos publikum), og da jeg entrede scenen var der da også grin over hele linien, men en skilte sig ud. Et helt påfaldende og ekstraordinært højt grin hørtes blandt publikum, og efterfølgende viste det sig, at det var en pige, der pludselig havde set hendes Farmors kjole på scenen, "smukt" båret af mig.

Det med grinene er i det hele taget en gave. Er der blandt publikum nogle gode grinerne, kan de løfte forestillingen adskillige grader. Senest har jeg spillet med i "Ægtemand på deltid", hvor jeg i en scenen skulle foregive at spise en avis. Vi havde øvet scene adskillige gange, og jeg kunne faktisk sagtens "klare" det meste af en forside, men jeg

må tilstå, at jeg var tæt på at "kløjs i det", da jeg en aften under forestillingen kunne høre en blandt publikum, der lød som om hun var tæt på at få åndenød...af grin. Så er det en fornøjelse at spille teater.

Sommerspil

Selvfølgelig har Varde Sommerspil altid haft en speciel plads i mit skuespillerhjerte. Det var jo her, jeg trådte mine første forsigtige trin på en scene, og her har jeg oplevet at deltage i nogle af de mest storslåede forestilllinger.

Det er helt sikkert også sommerspillets mangeårige instruktør Erik Bent Svendlund, der har bidraget til, at mit skuespillergen er blevet så udviklet, som tilfældet har været. Han har virkelig forstået at inspirere og motivere til at yde en præstation.

I "Den glade Enke" blev vi enige om, at jeg skulle forsøge mig med en eller anden speciel gangart i forbindelse med indlæringen af rollen som Njegus. Det viste sig at være en succes. Jeg nød det i fulde drag, når jeg aften efter aften kunne høre responsen fra publikum, mens jeg gik over scenen med min "gakkede gangart". Den fornemmelse kan ikke beskrives, den skal opleves.

Det er der i øvrigt mange ting, der skal, når man snakker sommerspil. Hele det sociale liv bag scenen er et helt kapitel for sig. Man knytter uadskillelige venskaber og mange finder endda kærester, der senere bliver livsledsagere (jeg selv inklusive)! Man "risikerer" oven i købet at få tilnavne, som er svære at vriste af sig igen.

Helt tilbage i "Sommer i Tyrol" spillede min gode ven Jens en overlærer, og på det tidspunkt havde Niels Hausgaard et par figurer, der hed Overlærer Skelager fra Emsig sogn og hans uduelig elev Sigurd. Inden længe havde jeg fået tilnavnet Sigurd, og Jens var selvfølgelig overlæreren. Det morsomme ved historien er, at navnet Sigurd har fulgt med mig gennem alle årene. På et tidspunkt mange år efter, skulle en deltager i sommerspillet hente noget på min bopæl, der dengang lå i Storegade i Varde. Jeg kunne pludselig se ham gå hvileløst rundt udenfor vinduerne, og da jeg gik ud og spurgte, hvorfor han da ikke ringede på, konstaterede han tørt, at han da ikke kunne se noget navneskilt, hvor der stod Sigurd!

Varde Sommerspil har aldrig stået tilbage for at prøve nyt, og en af de største oplevelser jeg har haft, var at medvirke i "Jesus Christ

Superstar". Det var selvfølgelig en kontroversiel opsætning at binde an med i det vestjyske, men de mange kritiske bemærkninger forud for premieren blev gjort til skamme. Det blev en flot, dramatisk og intens forestilling. Særlig en aften fik vi en special effect foræret "fra oven". Der var optræk til torden undervejs i forestillingen, og netop som Jesus på korset siger: - Far, i dine hænder befaler jeg min ånd, bragede der et lyn igennem luften efterfulgt af et øjeblikkeligt tordenskrald. Jeg kan love for, at publikum hævede sig ca. 20 cm fra sæderne, og vi fik alle oplevelsen af en ganske speciel religiøs dimension den aften.

Ønskerollerne

Gennem årene har jeg været privilegeret at have et væld af spændende roller i 7-kantens opsætninger. Små, store, dramatiske og morsomme i skøn forening, og selvfølgelig er der nogle, som jeg huske tilbage på med særlig glæde. Den tidligere nævnte legationssekretær Njegus i "Den glade Enke" var en af dem, men også rollerne som Fagin i "Oliver" og Svejk i "den gode soldat Svejk" er blandt favoritterne. Øverst på listen står alligevel nok udfordringen som Thummelumsen i "Livsens Ondskab", hvor jeg fik mulighed for at fremstille en så sammensat natur som Emanuel Thomsen. Det var i det hele taget en utrolig spændende forestilling at medvirke i. Hele Gustav Wieds historie med de mange "personager" – OverClausen, Knagsted og ikke mindst Menneske-Mortensen. Det samspil, vi fik frem i den forestilling husker jeg stadig som noget helt ekstraordinært. Vi var Gustav Wieds figurer, når vi spillede, og min figur som Thummelumsen havde jeg faktisk svært ved at lægge af mig. På det tidspunkt spillede jeg i mit civile liv dukketeater i LEGOLAND, og da forestillingen var færdig i 7-kanten, gik jeg stadig rundt og var "skæv i ryggen", når jeg spillede dukketeater, så min kolleger skrupgrinede af min skæve gang.

Det har i sandhed beriget mit liv på mange måder at deltage i 7-kantens aktiviteter. Det har bragt en masse positive ting med sig, og frem for alt givet mig oplevelser, som jeg bestemt ikke ville være foruden.

Postkort af Askov Højskole

Minder om Askov og højskolen

Af Helle Arnum Grell, Varde

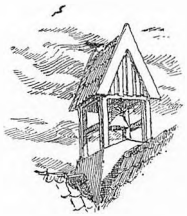

Ud og ind. Mange sind
Ordet flyr i sol og vind
Skallen brister. Kærnen gror
Høsten dømmer sæd og jord

Valdemar Rørdam

Nu er det 50 år siden, at jeg rejste til Askov, for at blive elev på højskolen, der lå overfor min farmors hus. Vi skulle starte på vinterskolen d. 1. november 1952.

Askov nummer 6 var min farmors telefonnummer. Da min far ringede hende op engang, spurgte telefondamen, *Skal du tale med din mor, Svend? Fru Arnum er lige gået om til Anna Boesen!*

Så vidste far besked, for Anna var byens frisør og hans egen barndomskammerat fra Nedergaard, den store gård midt i byen.

Sådan kunne vi ikke i København! Altså få besked om, hvor abonnenten var gået hen, men i Askov kunne man altid så meget.

Næsten alle vore juleferier blev holdt i Askov, og julen varede om ikke til påske, så til Hellig tre Kongers aften, hvis vi var heldige.

Lige overfor Askov Højskole, rettere *Dagmarsalen*, lå Askov boghandel, Maltvej 6.

Min farfar, Jens Arnum købte boghandlen i 1890. Han var født 1864 i Bovlund og var søn af en fremtrædende landmand, Laust Arnum, som H. P. Jensen har beskrevet i sin bog *Før i tiden*. Oldefar var noget af en Alladinfigur, kendt for hesteopdræt og som formand for Den Nordslesvigske Landboforening, hvor han stod for de store dyrskuer i Toftlund og Gram, og for gode foredragsrækker. Han fik flere tillids poster og var en sognefoged, der foruden sin egen familie tog sig af 6 enker med børn i vanskelige kår. Det kostede tid og penge, så da gården brændte og skulle genopføres og tiderne blev ugunstige for landbruget, solgte han, betalte enhver sit, og boede hos sine børn, især hos sønnen i Askov, hvor han dør i 1908.

Han var en *spreder* - men i det smukke eftermæle, tiden gav den velbegavede mand - omtales han, som en mand, der ikke havde svært ved at få folk til den prægtige *Bjerggården*. Han var en god formidler af det, der optog ham og en læsehest med mange bøger og flere dagli ge aviser, som han lånte ud af. Det var bedre end at være på højskole, sagde hans folk.

Jens Arnum kom efter uddannelsen i Brandts boghandel i Svendborg, via Kiel og København til Askov, hvor han slog sig ned. Margrete Høyer kom fra Øster Lindet til Askov højskole som elev i 1893. Højskolen og det grundtvigianske miljø var et bærende element i den store familien Høyer, ligesom de var stærkt engagerede i politik, både i eget sogn og landsdækkende. Hendes brordatter, Mette Fog Petersen, tidl. Rødding Højskole nævner i et par af sine bøger - *Et sønderjysk hjem og Herfra min verden går* - hvor dejligt det var, at de efter genforeningen 1920 kunne synge flerstemmigt med faster Grete, der havde en høj og køn sopranstemme.

I Askov traf hun Jens Arnum på højskolen og af et yndigt kærestebrev, der er efterladt, kender vi til mødet på Fanø, hvor det unge par gav hinanden de løfter, der blev til ægteskab, og 3 børn. Det blev et livligt hjem med musik og oplæsning. Jens tog også illegalt til Sønderjyllands forsamlingshuse og holdt oplæsningsaftener før 1914.

Der står et sted at *han var den litterære boghandler - her var bogen ikke midlet, men målet.*

Jens Arnum udvidede huset i 2 omgange og da han begyndte at udgive bøger i det små, lå bogbinderiet på 1. sal.

Boghandlen var et vigtigt samlingsted for lærere på højskolen. Min

far fortalte at hver tirsdag og fredag, når bogpakken ankom ved tretiden, så kom også dr. phil. Marius Kristensen, magister Rosenkjær, højskolelærer Axelsen Dreyer og bibliotekar Poul Bjerre for at se nyhederne og man kunne dårligt vente, til boghandleren havde trukket fakturaerne til sig, med at se bøgerne. Derefter fulgte en levende debat, som de alle deltog i.

Bogen *Askov, En historisk billedbog* samlet og forfattet af Agner Frandsen, provsten i Askov, er udgivet 1994 i Askov boghandel, få år inden denne ophørte. I bogen findes et kort over Askov by 1916, som er tegnet af min 12-årige far. Bogen har mange mindeværdige billeder med en tekst, der støtter den interesserede.

Margrete Arnum var ikke en skønhed, men hvor havde hun udstråling. En stor livsglæde forbundet med en stærk livsvilje heldigvis, for skæbnen var hende ugunstig, da hun mistede sin mand allerede i 1918. Der stod hun 50 år gammel og enke med 3 unge børn, sønnen på 14 år, en datter på 19 år, svagelig af tuberkulose og den ældste datter på 23 år, knap færdig med sin uddannelse i København.

Kun 3 år efter at kvinderne fik stemmeret, men det gav ikke brød på bordet. Hun fik boghandlen forpagtet, senere solgt, men blev siddende i huset, hvor hun og hendes datter Anna Marie, kaldet Søster, beholdt postindleveringen, som de passede til 1945. Samtidig blev Søster kirkens organist på grund af dygtighed, for helbredet forhindrede en egentlig uddannelse. Datteren kaldet Tutte, blev færdig på musikkonservatoriet, hvor hun bl.a. var elev af Carl Nielsen, vendte hjem og underviste i musik, indtil hun giftede sig. Hun var et livstykke !

Sønnen uddannede sig til boghandler, men fandt sig først tilrette, da Gyldendal 1936 bad ham om at komme over til København, hvor han arbejdede de næste 30 år. Han var sig bevidst, at han havde fået et ønskejob, hvor han skulle formidle det læste, men også sælge bøgerne til boghandlere på Sjælland, Samsø og Bornholm, som var hans smukke kones fødeø. Hun var datter af kaptajn H. P. Nielsen, der deltog i Ejnar Mikkelsens ekspedition til Grønland, for at anlægge Scoresbysund. En farefuld færd, fordi man mistede roret, men nåede frelst tilbage, takket være kaptajnens rolige myndighed. Dette er beskrevet i en af Ejnar Mikkelsens bøger: *Fra fribytter til embedsmand.*

Mine forældre fik også 3 børn, en pige og to drenge. Det gav en vis balance at arve generne fra begge familier, så nåede man jorden.

J. Th. Arnfred

Karen Helweg Arnfred

Ingeborg Appel

Else Bartholdy

Dons Christensen

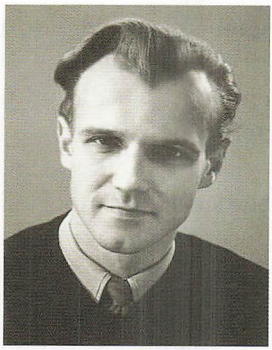

Ole Wivel

Jytte Engberg

Johs Engberg

Men vi arvede en vis trang til at arbejde i bogbranchen, så 2 af os fik den gamle boghandleruddannelse, som for længst er afskaffet. Den tredje blev antikvarboghandler og fik et vidtstrakt kendskab til bøger. Men han og jeg, de ældste, brød op og ud, og jeg tog til Brasilien i tidsrummet de glade tressere og derefter et godt spring til Vestjylland. Medens min bror tog imod større udfordringer i Århus, hvor han arbejdede bag skolepolitiske beslutninger, som jeg tror, at han var med til at præge igennem sin gode pen. Kun den yngste fortsatte i fædrenes fodspor. Han uddannede sig videre i udlandet og kom senere til Gyldendal, hvor han blev meget afholdt, også blandt sine mange boghandlerkunder, indtil sin alt for tidlige død i 1998.

I 1939 købte Boghandler Niels Pedersen så Askov boghandel, og huset kom til live, da han satte sit præg. Han var en kendt specialist i svensk og norsk litteratur og han fik kunder over hele landet, hvoraf mange havde været elever på Askov højskole. Han var forlægger og skabte respekt for udgivelserne, der tilhørte den smalle bog. Samtidig var han en strålende formidler gennem sit enorme kendskab til litteraturen og så han kunne læse op! Boghøkeren fyldte meget, og var en stor livsnyder. Jeg husker bedst boghandlen fra den tid han ankom i 1939. Sådan her oplevede jeg det:

Først så man 2 udstillingsruder ofte med aktuelle bøger, der var holdt foredrag over på højskolen. Og ovenover vinduerne så du altanen, der hørte til 1. sals lejlighed. Det var et rummeligt hus med 2 lejligheder og en ret stor forretning, der gik dybt ned til kontor og lager, og inventaret var egetræ. Oppe og nede lugtede der skønt af bøger og eventyr.

Når man gik ind ad døren var boghandlen til venstre, men vi skulle ligefrem, forbi trappen til 1. sal, og ind ad den smalle dør til min farmors blå spisestue, hvor døren til det store køkken stod åben; der var 2 trin ned. Den pæne stue med klaver og møbler betrukket med plys i en gylden farve, lå ud til gaden. Op ad trappen der knirkede, lå boghandlerens lejlighed til den ene side; til den anden side loftet, hvor der var stabler af bøger overalt.

Man skulle være stille, når man skulle gå til gæsteværelset, og hvis man sov deroppe og ikke nedenunder, fik man lov til at låne Niels Pedersens badeværelse, hvor der lugtede fint og maskulint.

Ved juletid var der nisser deroppe, men det var vist mest mine 2 små brødre på spil. Atmosfæren i det gamle boghus var uforlignelig.

Der findes et herligt gammelt fotografi, hvor Niels Pedersen står imellem Margrete og Søster Arnum, de smiler til fotografen, og på min fasters ansigt ser jeg, at det må være et tidligt fotografi.

Engang troede jeg vist, det var almindeligt med musik og sang i enhver familie, og opdagede så, at det ikke var enhver forundt, hvilket mine højskole venner bemærkede. Der blev kun spillet klassisk musik, men sunget både salmer og viser ofte til fastrenes akkompagnement på klaveret. De spillede firehændigt i en fin samklang. TV. kendte vi ikke, men bidrog selv til underholdningen. Til et ganske dejligt minde hører farmors optræden, da hun sang den ene stemme til svenske Bellmann's: *Gluntarne*, hun kunne teksten og agerede ved at svaje kroppen frem og tilbage.

Farmor og jeg havde fødselsdag på samme dag. Især husker jeg dengang, da jeg kunne stå ubemærket bagved farmor og Ingeborg Appel, der sad sammen i daglig stuen. Ja, Margrete, sagde hun og tog hendes hånd, vi bliver jo gamle, vi to - og det var som om hun sagde meget mere uden ord, men ikke behøvede det. Det var i oktober 1947 og jeg kendte jo fru Appel, der til sidst boede på Askov Nørgaard hos sin søn, Bom (Cornelius) og Ragnhild Appel og deres 3 børn.

Kendte hende, fordi hun som barn af Askov højskole og selv tidligere forstander var en markant skikkelse, der stod respekt om, men som hun sad der, med det karakteristiske fløjlsbånd om håret, der var sat op bagtil med en sølvpil, var det mere et menneske, der rakte hånden over til en god ven, for at holde minderne i hånden. Da blev farmor 80 og jeg 13 år og fru Appel døde året efter.

I påsken 2 år efter gik jeg til præst hos pastor Hejlesen i Emmanuelskirken, en valgmenighedskirke, men blev konfirmeret af Dons Christensen i Askov kirke, også en valgmenighedskirke. Det var lidt forvirrende, men det holdt jeg for mig selv, for jeg hørte jo også til i Askov. Da jeg kom ud af kirken stod nogle med lykønskninger og en ung mand iført uniform fra Sorø Akademi, gav mig et telegram fra sin familie, der kendte min farmor. Hans efternavn blev senere mit, som jeg har beholdt, fordi det også er vore børns efternavn. En sød, men lang historie, udenfor højskolen.

På Askov Højskole

Derfor var det altså noget helt specielt at komme tilbage som elev på

Askov højskole den vinter, ikke alene, men sammen med min barndomsveninde, Lone Værge Petersen, *der ville med for at se, hvad en højskole, det var for noget?*

Der var flere andre unge jeg kendte, også fra Askov by, som blev elever samme vinter. Den udvidede højskole fik 321 elever på holdet, hvoraf en del var udlændinge. Et særligt hold syntes vi, også fordi Forstander Arnfred, der blev 70 år, havde meddelt, at han og Karen Helweg, hans kone, ville slutte som forstanderpar. Vi var med da han introducerede sin efterfølger Knud Hansen, som holdt et gæsteforedrag for os om *Njals saga*. Det gjorde han den 2. marts 1953.

Vi blev indkvarteret på *VEUM*, det smukke hus opført i 1879, hvor min Farmor havde boet som elev i sin tid. Vi skulle bo hos et kendt lærerpar, Kil og Ole Wivel, der var kommet til højskolen året inden med deres små døtre. Den yngste Carsten var nyfødt, så det var mest Dorte og Anne Wivel, vi så, når de deltog i et eller flere måltider i spisesalen. I dag er jeg betaget af Anne Wivels filmkunst.

Vi var 30 kvindelige elever, der kom med rationeringsmærker på sukker og smør og så fik vi fuldkost for 1,67 kr. pr. dag. Vi kom i pænt efterkrigstøj, som inden jul var slidt, luven var gået af mine fløjlsbukser, især på knæene. Og det gik alt sammen udmærket, der var blot lige det, at Wivel havde sagt ja tak til en stilling på Gyldendals året efter, for sammen med Otto Lindhardt og Jokum Schmidt at lede det store forlag. Et triumvirat offentligheden ventede sig meget af. Alle tre var dygtige og unge, tilsammen 100 år skrev pressen. Vi havde oplevet ikke forlæggeren for Wivels forlag, men snarere digteren Ole Wivel læse egne digte op i København, den ene gang med Frank Jæger.

Og vi havde oplevet, at de unge digtere, efterkrigstidens digtere, havde et stort kvindeligt publikum. Ikke kun på grund af deres udseende.

Men alt det var uinteressant for mit vedkommende, for jeg havde jo en far ansat på Gyldendal og fik mange formaninger om at opføre mig ordentligt. Og det var jeg kommet i tvivl om, hvor meget eller lidt det var - og blev helt kunstigt genert overfor Ole Wivel.

Lone reddede mig ved spisebordet, hvor vi rokerede hver uge, så da jeg rød i ho´det kom op til Wivels bordende, sladrede hun åbenlyst om de faderlige formaninger, og da lo han så højt og længe, at stemningen lettede, så det også for mig blev godt og morsomt at være på Veum.

Men koldt! Vi boede i det yderste værelse ovenpå. En aften et varmerør var sprunget, kom Ole Wivel stille op ad køkkentrappen og hentede os 2 kolde elever ned til et godt glas rødvin og natmad og høvisk tale, det glemte vi ham aldrig for. En anden aften bad Kil os indenfor, hun var alene hjemme og fortalte levende om en rejse til Italien, hun havde gjort med Ole. Hvad hed den trubadur som på sin guitar kunne få os til at synge natten lang og som osse kom til "*Åbent hus*" på Veum? Han morede Kil med en dristig svensk vise en aften...

"*Åbent hus*" var en gammel skik. Eleverne kunne en bestemt aften besøge egne eller rokere til andre huses værter, hvor der kunne være oplæsning, diskussioner, en kop te og samvær i andre omgivelser. Men ellers blev sædernes skik holdt i hævd. Rødvin og øl på værelserne var ikke tilladt, ligesom kvindelige og mandlige elever ikke måtte besøge hverandre.

Da Lone, som ikke havde været i Jylland før, oplevede Arnfred holde foredrag første gang blev hun helt perpleks, skubbede mig i siden og hviskede midt i det hele, *Sig mig, taler den mand altid sådan??* Den mand! Hvordan var det dog hun omtalte Arnfred ... Men Arnfred talte ganske rigtigt meget langsomt og *tyyydeligt* på sit eget tungemål, medens han langsomt gik rundt om katederet i foredragssalen, højre hånds tommel- og lillefinger lod han glide langs bordets kanter og ligeledes tilbageturen med venstre hånd, ejendommeligt. Efter 14 dage rettede J. Th. Arnfred sig op, kastede et blik over forsamlingen af mænd og kvinder, der ikke mere sad kønsopdelt i hver sin side i salen, men imellem hinanden, og fortalte os, at han nu mente, at vi alle havde vænnet os til at sidde ned og koncentrere os om at lytte til foredrag, således at han fremover kunne tale i et normalt tempo! Og så skulle man ellers være kvik for at følge ham og sådan kom også min veninde til at holde meget af ham.

Askov højskole startede vinterskolen på skiftedag, 1. november 1952. Man skulle lave sig et skema og kunne så håbe på, at der var plads på det ønskede hold, eller måske slippe for visse fag med skolens accept. Medens jeg ventede på, at det blev min tur til at blive vist ind til Arnfred, på hans kontor i den daværende smukke gamle bygning, tænkte jeg på, at dette her blev et noget anderledes møde end tidligere, hvor det var igennem min familie.

Arnfreds inviterede altid os alle med, når de holdt julefesten 5.

juledag for byens folk, julens allerdejligste aften med dans i festsalen. Nogle år tidligere var jeg med på højskolen, hvor man opførte en vaudeville, for jeg husker højskolelærer Bo Rud og at der var gode sangstemmer. Men det, der vakte jubel blandt publikum, var den person, der pludselig dukkede op nede fra salens indgang. Han havde kasket på og skubbede en trillebør foran sig, mens han trampede noget hårdt i sine træsko. Jeg tror ikke, der faldt nogen replikker, men publikum hviskede begejstret: *Næææh, det er jo Arnfred selv - ! Jeg tænkte kættersk, nå og hvad så ? Han sang jo ikke eller noget, vel?*

Nu var jeg lige fyldt 18 år og skulle tage ansvar for mine handlinger. *Ja, Helle Arnum, hm,* - sagde Arnfred og kiggede på skemaet... *men jeg ser, at du ikke har meldt dig til regning og matematik, hm?*

Jamen det er med vilje, forstander Arnfred, jeg tænkte om ikke jeg kunne slippe for det, for der er så meget andet, jeg gerne vil gå til? svarede jeg håbefuld. *Jae, men måske du skulle tænke lidt over det* - sagde han og munden krusede til et O. *Årh, Arnfred, men jeg har tænkt ! ?* ... og så kom næste elev.

Bagefter gik jeg over til Farmor, men først ind til Niels Pedersen for at bestille bøger. Han fik lige historien at vide, om det der med regningen, jeg gerne ville slippe for, og så spurgte han mig interesseret om, hvordan Arnfred havde reageret? *Jae, hvordan - ? Nåh jo, han kløede sig med højre hånd på venstre arm og så lo han lidt.* Jaså, sagde Pedersen og lo rungende, *jamen så slipper du!*

Kort efter oplevede jeg Niels Pedersen sammen med nogle af lærerne til Klem. Klem kaldte man den aften, hvor lærerne underholdt eleverne. De spillede et klassisk stykke jeg ikke husker titlen på, men teknikken var fremragende. Hver havde en bog eller teksten i hånden, men gjorde sig fri og spillede et teater, så man troede, at de kunne det udenad. Uden at klæde sig ud. Ordene stod meget stærkere på den måde.

Foran os i foredragssalen på første række sidder en pige og lyser op, med en hestehale der danser, hvis hun da ikke ruller den op på hovedet. En munter pige, som hedder Ghita Nørby. Frk. Bartholdy, som underviser i musik, hilser spørgende til hendes far, som er kammersanger Einar Nørby fra det kgl. teater og så spørger hun, *Og hvad skal du så være Ghita ?- Jeg ?* svarer hun uden tøven, *Jeg skal være skuespillerinde!* Tænk engang, den manglende ydmyghed satte mig i stor forundring, men hun vidste om sit talent. Og hun er blevet

Den kendte boghandler, Niels Pedersen, Askov imellem Margrethe og Søster Arnum

en stor kunstner, der ikke står stille, og som stadig overrasker os. Hun var en god kammerat. En dag havde hun været henne hos bager Jessen der bagte nogle skønne store sprøde løjtnantshjerter, vores redning, når der kom for mange selleribøffer på bordet, og selvom hun skulle til at sætte tænderne i et helt nyt hjerte, tilbød hun generøst en bid til os hver, inden hun nydende satte den til livs.

Tage Hind vores temperamentsfulde lærer, som underviste i moderne drama og som lærte os at læse Garcia Lorcas stykker og digte, lod os indøve Anouilh´s: *Antigone* og Jean Giraudoux´s: *Apollon fra Bellac.* Han valgte at sætte Aristophanes´: *Lysistrate* op, der har *Kvindernes oprør* som undertitel, for hele skolen. Tage Hind instruerede Ghita i hovedrollen og skolens bibliotekar Agnete Hagen i en anden større rolle, så det blev en stor oplevelse at spille med, som en af kvinderne. Nogle doriske søjler af svært tykt reb illuderede fint det græske drama, som blev en succes. Som katten ved fløden sidder jeg og mæsker mig i mindet om Ole Wivels rosende ord om især to elever, for jeg var den anden.

Mary Wulff akkompagnerede morgensangen på klaveret, hvor forstander Arnfred holdt morgenandagt. Hver dag var der 2 foredrag i foredragssalen. Vi gik til timer i de fag vi havde valgt, eksempelvis dansk litteratur og stil, sprog, kunsthistorie og religion og filosofi, håndarbejde og vævning og naturfag. Der var mange fortrinlige lærere på Askov højskole, og jeg når kun at fremhæve nogle.

Georg Wulff holdt kunstforedrag illustreret af lysbilleder på holdet, som jeg deltog i. I hans små *Bagateller* som han skrev til en årgang af *"Askov Lærlinge"* genkendte jeg en sætningslære, jeg senere havde liggende i min tegnebog i flere år: *Det er loven og ikke retfærdigheden, der sker fyldest, når dommen falder.*

Juul Andersen talte indtrængende om verdenshistorien, og dyrkede især Kina og den gule fare ! Han foretog 2 rejser til Kina.

Else Bartholdy havde musikkundskab og lod os, i et lille udsøgt kor, synge flerstemmigt direkte fra nodebladet, lige fra madrigaler til svenske drikkeviser. Hende kendte jeg allerede, fordi hun assisterede som organist, når min faster ikke kunne.

I det store kor, hos Frode Hasseriis og Kamma Laursen var timerne allerbedst, når lærer Johs. Engberg deltog med sin smukke tenorstemme. *Hvem vil med ud at flyve* sang han *Det vil vi, det vil vi..*

meget betegnende fløj vi med ham på sangens vinger 5-stemmigt,- jeg husker kun melodien og nogle stumper tekst i dag. Vi sang flere mindre korværker. Og Johs. lærte os at synge Morten Børups *Frydeligt med jubelkor* på den gamle melodi fra 1582, som vi for altid foretrækker. Frode Hasseriis og hans kone var især faster Tuttes venner, de spillede sammen i flere år.

Birgit Arnfred spurgte mig den vinter, om vi i familien vidste, hvor stor en musikbegavelse Søster Arnum var, med et totalt gehør. Hun havde selv erfaret det, ved nogle korprøver, hvor hun var trådt til, som korleder.

Cand.mag. Jytte Engberg havde en foredragsrække, hvor hun fortolkede tysk litteratur på en så levende måde, at hun rev os med, trods mishaget ved det tyske. Det var jo i 1952! Og hun fortalte om Käthe Kollwitz, den tyske grafiker og billedhugger, som blev professor ved kunstakademiet i Berlin i nogle år, indtil hun blev afsat som *entartet* af nazisterne. Om hendes kunst, der beskrev sult og hunger og om hendes dagbogsfortegnelser. Når jeg møder Käthe Kollwitz navn i dag genkender jeg fornemmelsen af rædsel. Jytte Engberg satte sit præg på skolen, hun var en oplevelse og havde en klar forståelse af at stå på en højskole og få sine elever med.

Der var faste gæstelærere, bl.a. radioens kloge udenrigskommentator, magister John Danstrup, som var en god ven af Engbergs, kom flere gange; man hang på så godt man kunne, for det var foredrag med seriøse og aktuelle emner fra den store verden udenfor Askovs beskyttede miljø. For sådan var det jo også.

Jørgen Bukdahl der boede på *Bjerget* i Askov kom med store armbevægelser og høj røst. Han brugte Ambrosius Stub´s digt: *Livet som Seylads* for at illustrere sine meninger og tegnede til på tavlen, mens han citerede:

Fra Vuggen til Graven må krydses omkring
Blant Haabets og Frygtens de stridige Ting:
Snart vippe vi oppe
på Bølgernes Toppe,
Snart nærmes vi Grunden i flyvende Spring.

Ofte blev hans foredrag for abstrakte for mig, men i Farfars bog-

skab står der flere af hans bøger. Sidst læste jeg om *Bjørnson og Danmark* og nu fanger hans forfatterskab. Jørgen og Magnhild Bukdahl, hans norske kone, var meget gæstfrie og inviterede os børn på besøg et par gange, for at lege med Else Marie og Jørgen og spise varme vafler hjemme på *Bjerget*, som huset blev kaldt. En særlig nytårsaften gjorde Bukdahl en visit hjemme hos farmor og det blev til en ganske festlig happening. Men der kom flere gæstelærere, kirkeminister Bodil Koch, pianist Kjell Olsson, pastor Kaj Thaning. for blot at nævne nogle. Askovs præst Dons Christensen, senere biskop i Ribe, underviste på skolen og kunne hver søndag prædike for fuldt hus. Han tog det dagsaktuelle stof eller prædikede over en bog, evt. H.C. Branner, stof vi kendte, måske i en anden opfattelse; han var en vedkommende præst og ganske naturligt kom vi i kirken. Askov har altid haft gode præster.

Vi elever samledes i Fengers hus eller i Sporvognen til tevand og natlige samtaler. Tiden efter 2. verdenskrig var fuld af sorg over det skete, men der var et stort håb, som forplantede sig til os: Aldrig mere krig.

Den 19. december fejredes skolens fødselsdag. Man kom i mørkt tøj og lange kjoler man havde lånt, syet eller ligefrem ejede, sko var stadig svære at købe, men fine blev vi. Det gamle forstanderpar førte an ved indmarchen og jeg kan stadig se dem danse menuet eller var det Lanciers, i hvide handsker og med stor ynde. Det var en stor festaften.

En tredje del af eleverne blev forelskede og en tredje del af forelskelserne holdt, sagde man. Arnfred vidste besked og en kedelig januar dag, hvor stemningen var lidt tung, for skuffet elskov er en alvorlig sag, samlede han os og sagde med sit lille smil, at han kunne tænke sig at glæde os med at vise en munter film fra Amerika med Danny Kaye! Filmen blev modtaget i samme ånd, som den var tiltænkt.

På Arnfreds 70års fødselsdag samledes eleverne udenfor hans soveværelse, vi havde lys i hånden og sang "Se nu stiger solen." for den holdt han så meget af.

Da vi skulle rejse hjem for at holde juleferie gik vi alle sammen rundt hos lærerne med fakler og sang om eftermiddagen og derefter i sluttet trop til togstationen i Vejen. *"Derfor bærer blus vi med glæde"*. Et dejligt minde, ikke i sentimental forstand for livet bevæger sig, men sådan var det lige der´. Jeg er ikke sikker på, vi hørte til den

nøjsomme ungdom, sådan som Rifbjerg har omtalt 50.ernes ungdom. Det kommer så an på hvilken vinkel, man anskuer det fra, for da eleverne holdt et Folketingsvalg, som man traditionen tro afholdt sideløbende det rigtige folketingsvalg, skriver Arnfred, *at det var interessant derved at trods lokkende nye programmer, så samlede stemmerne sig om de gamle politiske partier.*

Ole Wivels foredrag havde en meget stor tilstrømning. Naturligvis, for han formidlede sin viden med en stor indsigt i stoffet. Han fortalte om sine oplevelser, da han var med Røde kors i det bombehærgede Tyskland, og han drog litteraturen eller lyrikken frem som vidnesbyrd på det skete. Efterkrigstidens unge digtere, som han selv hørte til. Og som mange af os gjorde til vores talerør for en tid vi forstod, men havde været for unge til at deltage i. Han trak Morten Nielsens digtning frem, *"Jeg har ikke det, jeg kan hælde mit hoved til"*

Jeg kendte Mortens Nielsens forfatterskab fra min tidligere klasselærer forfatteren Preben Ramløv, der var årsag til, at jeg læste op i radioprogrammet "Poesibogen" hos Henning Pade. Her valgte jeg digte af Nis Petersen, Tove Ditlevsen og Morten Nielsen, der levede i den ejendommelig vished om sin egen død. *Døden, den har jeg truffet da jeg var dreng. Men kun som en stilhed hos nogen, som jeg holdt af.* Men så taler han om den død, der venter - *den gør det mere rigt med de nye sekunder og mere ondt. Og den er mig altid nær.* Han døde af et vådeskud, men han var modstandsmand, han havde modet, han turde.

Vi forstod, at livet er betinget af døden, selvom man ikke kan gøre rede for det og så oplevede vi et menneske som Ole Wivel, der kunne. Og eleverne fulgte ham. Han var en eminent fortolker af de værker, han drog frem og en elegant stilist, der leverede stoffet let og ubesværet. Han kunne være meget privat, men når vi oplevede mennesket bag det elskværdige ydre, holdt jeg allermest af ham.

Med Ole Wivel fulgte vennen forfatteren Martin A. Hansen, som gæstelærer, Noget af en begivenhed. Sådan en kendt forfatter skulle der lyttes til, men vi brugte mest tid på bare at iagttage ham, mens han holdt foredrag. Manden, der havde skrevet *Lykkelige Kristoffer*, engang eksamensstof, og *Løgneren* og mange andre stod nu der og talte om *Fiskekatten* og om tilblivelsen af den historiske roman, *Orm og Tyr*, mere husker jeg ikke, jo, at Sven Havsteen-Mikkelsen blev omtalt for sine træsnit til bogen, som den store kunstner, han også er.

Søn af Ejnar Mikkelsen. Om aftenen tog nogle af os med, da Martin A. Hansen talte på Vejen museum.

Ole Wivel tog et lille hold med fra Veum til bl.a. Aagaard, hvor vi besøgte Richard Andersen der var frivalgsmenighedspræst, - han var sådan en engageret fortæller. Kort efter kom han til Askov Højskole, hvor han blev en meget afholdt lærer, der blev i Askov til sin død.

Askov Højskole havde tradition for fastelavnsoptog, og *Veum pigerne* forestillede *Kong Faruk med Harem* - et koldt, men sikkert smukt syn. Og eleverne holdt en *Dialektaften*, der på grund af interesse måtte fremføres 2 gange.

I mit senere arbejde, både som plejehjemsleder og politiker har jeg brugt af det, jeg fik med fra Askov Højskole, og det første job jeg søgte, efter at have afsluttet skolen, fik jeg, fordi jeg havde været elev på Askovs udvidede folkehøjskole, i Ribe amt.

Folkeoplysning, folkehøjskole og folkeuniversiteter synes ikke at have den store prioritet lige nu, på tinge. Den dalende økonomiske støtte kan blive en dyr fejltagelse. Skyldes det uvidenhed? Folkehøjskolen defineres jo som en *skoleform hvis undervisning går ud på at give den enkelte en baggrund for at kunne sætte sig ind i og tage stilling til samfunds spørgsmål og almenmenneskelige problemer* - den er eksamens fri og giver ikke formel kompetence, men eleverne er motiverede og suger viden og næring til sig, uden stress.

Den mand, jeg senere mødte, Henning Barbre´, kom en dag med et kærligt forslag. *Kan vi ikke få kirkens velsignelse i Askov på vores kobberbryllupsdag?* Provsten gav tilladelse og nu synes jeg, at ringen er sluttet.

Jytte og Johs. Engberg blev forstanderpar på Båring Højskole og bad 2 gode venner om at skrive vers til indvielsen i 1959. Ole Wivels står i Højskolesangbogen 15. udgave nr. 288 "Der truer os i dide", og kan du ikke selv synge den, så lad Kim Larsen gøre det. Thorkild Bjørnvig står som nr. 289 i højskolesangbogen, Danmarks sangskat.

"Mørk er november og løvfaldet slut / vandet begynder at fryse / lyset fra solen og blomsterne brudt / da må vort hjerte selv lyse...."

Redningsbåden stævner ud.

Klemmen Nielsen Karstensen ved sine bi-staderne.

Mit Blåvand

før verden gik af lave

Af Klemmen Koch, Varde

Blåvand - Ho-Oksby Sogn fra omkring år 1900. Det var et efter datidens forhold økonomisk fattigt, men social- og kulturelt rigt samfund på nogle få tusinde indbyggere, hovedsageligt bønder.

De første minder er af naturlige årsager (jeg er født i 1936) overleveringer fra min far og ikke mindst min "Bedstefar", om hvem det især i første omgang handler.

Klemmen Nielsen Karstensen, efter hvem jeg iøvrigt er opkaldt, var født i 1852. Han boede på en gård som stadig er beliggende på Hvidbjerg Strandvej, i Øster Oksby.

Jeg mindes ham som en høj rank og stowt vestjyde med fuldskæg. Han var strandfoged og redningsbådsfører, og netop som sådan var han den 7. november 1911 med til at redde 13 fiskere fra den tyske fiskertrawler Brandenburg af Emden, som var strandet på Horns Rev.

For den dåd blev de 12 redningsmænd ved årerne af Kejser Wilhelm d. II af Prøjsen belønnet med hver 40 kr. Opsynsmand Poul Thøstesen og bådsfører Klemmen Nielsen Karstensen fik hver en søkikkert med en ægte 300 gr. sølvplade i låget af kikkertetuiet med følgende indskrift:

Wir
Wilhelm
von Gottes Gnaden deutscher Kaiser,
König von Preussen, bevilligen diese Anerkennung
dem Fürer des Rettungsbootes Blåvandshuk,
Klemmen Nielsen Karstensen für rettung
der Besatzung des deutsches Schiffes
"Brandenburg".

Den opmærksomme læser har sikkert bemærket, at "Bedstefar" var sat i anførselstegn, og det skyldes, at han i virkeligheden ikke er min "rigtige" bedstefar, men min fars plejefar.

"Bedstefar" og "Bedstemor" - Marie Amanda var barnløse, og havde derfor søgt om at få en feriedreng fra København. I de år blev en masse børn fra København sendt på ferie i det jyske. Min far Viggo Koch, født 1908 på Østerbro i København, søn af Alvilda Koch (senere gift med Marius Nielsen, Gentofte) var en af de heldige som blev sendt på landet. Han var 8 år da han første gang kom til Blåvand, og efter et par år blev "Bedstefar og Bedstemor" enige med Bedstemor Alvilda om, at lille Viggo, som i mellemtiden var blevet omkring 11 år, skulle blive i Blåvand.

Far kom i skole og blev konfirmeret i Blåvand, kom senere ud at tjene ved landbruget bl.a. omkring Outrup, hvor han her traf min mor Valborg Adsersen fra Kastkjær mellem Lunde og Nr. Nebel. De blev gift i 1931 i Oksby Kirke, og samme år var min mor på et 3 mdr. damefrisørkursus i København.

I 1933 købte de en byggegrund af Strandfoged Peder Bertelsen for 500,00 kr. og byggede derpå et hus (mit senere fødehjem - det lå der hvor Blåvand Feriecenter i dag er beliggende). Far havde fået arbejde ved Kystinspektoratet, og var med til at bygge høfderne på Skallingen. I den periode var han kun hjemme i week-enderne, og mor passede min storebror Stefan, som i mellemtiden var blevet født i 1932, samtidig med, at hun krøllede - friserede og satte hår på egnens damer.

Desuden havde mor købt en strikkemaskine, hvorpå hun kunne strikke uldne underbukser - undertrøjer og strømper af uldgarn, som folk selv kom med. Dengang havde næsten alle folk selv får, og købetøj var der ikke råd til, det gav en lille ekstraskilling til én på dette tidspunkt ussel arbejderløn.

Da mor og fars hus var færdig, solgte "Bedstefar", som i mellemtiden var blevet enkemand sin gård, og flyttede ind hos dem. Her boede han til sin død i 1947 - 95 år gammel.

Som tidligere nævnt blev jeg født i 1936, og min far arbejdede nu ved Klitvæsnet. Han plantede marehalm på stranden. Det var hårdt arbejde, især for ryggen, for der skulle plantes adskillige tusinde marehalm hver dag, for at holde en bare nogenlunde dagløn.

Far var også kommet med i Redningsvæsnet, og har også været

med til at redde søfolk fra druknedøden, når deres skibe/sejlbåde strandede på Horns Rev.

Det at være ansat i Redningsvæsnet var ikke bare at sejle ud med redningsbåden. Nej når der blev meldt blæsevejr af kuling eller stormstyrke, blev redningsfolkene sendt på strandvagt om aftenen og natten. En mand gik mod syd til høfte 11, og en mod nord - halvvejs til Vejrs, hvor han mødte en som kom derfra. Både ved høfte 11 og mellem Vejers og Blåvand var der opstillet et lille telefonhus med lige netop plads til en tre-fire mand. Der hang en telefon på væggen og langs begge sider en bænk, hvor de kunne sidde og hvile sig - snakke og få en kop kaffe med "en lille én". De skulle ringe hjem til opsynsmanden når de ankom til telefonhuset og melde om alt var vel, eller naturligvis det modsatte, hvis de havde observeret nødblus eller nødraketter på havet. Det kunne være nogle barske vagter, især om natten når stormen suste og regnen skyllede ned, og de skulle kæmpe sig imod vinden. Men der var også vagter, hvor det var knap så slemt, og så kunne det ske, at min bror eller jeg fik lov til at komme med min far på aftenvagt.

"Bedstefar", min far og landmand/ungkarl Peder Knudsen Nielsen, som havde en gård på Vandflod helt op til Kallesmærsk Hede havde i fællesskab en bi-gård. Om vinteren stod bistaderne hos Peder Knudsen, og om foråret blev de kørt ud til "Navels-vand" - et ca. 6 ha. stort stykke jord, som min far og Peder Knudsen i fællesskab havde købt af Martin Hansen i 1937 for 300 kr. Her havde de indrettet en større bi-farm med 105 bi-stader og en hytte, hvor de kunne opholde sig, og hvor de opbevarede alle deres remedier. Her havde vi også en lille robåd liggende i søen, som min bror og jeg sejlede meget i. Med 105 bi-stader blev det naturligvis også til flere hundrede kg. honning hvert år, og vel at mærke den allerfineste lynghonning, som blev solgt dels til private i Blåvand men også til kunder i København, Odense, Århus m.m. Det blev tappet i 1/2 kg., 1 kg., 2 1/2 kg. og 5 kg. spande, og blev sendt med rutebil og tog til kunderne på efterkrav.

De 5 forbandede år

I 1941 blev jorden eksproprieret af Hærens Bygningstjenestes 4. bygningsdistrikt på Krigsministeriets vegne af Staten og overdraget til den Tyske Værnemagt til fri afbenyttelse. De fik dog godt nok til

gengæld en lejekontrakt på jorden et år ad gangen, hvor de måtte betale 50 kr. i leje p.a. I 1943 - det var en meget streng vinter - havde tyske soldater desværre kikket til alle bi-staderne, og ikke fået lukket ordentlig for dem igen, hvilket bevirkede at alle bierne var frosset ihjel, det fik de ingen erstatning for, og det var så slut med deres biavl.

Min far havde nu fået job som "altmuligmand"/viceværd på Blåvand Radio. Der var 7 beboelseshuse med et fælles centralfyr i kælderen under nr. 4. Før krigen fyrede man med kul og koks, det var rimelig nemt at have med at gøre, for med det kunne man "fyre over", det blev værre under krigen, for da kunne der ikke skaffes hverken kul eller koks, og så måtte man fyre med kvas. Ja, krigen var nu også kommet til Blåvand, der blev bygget bunkers i næsten hver klit, ikke bare langs hele kysten, men også inde i klitterne bagved. En dag i 1943, hvor min mor var alene hjemme og min far var på arbejde som sædvanlig på Blåvand Radio, kom der et par danske "tyskertøser" og bankede på. Da min mor lukkede op, sagde de, at de skulle besigtige vores hus. Min mor blev naturligvis "gram i hu", og smed dem på porten. Der gik ikke lang tid før de kom igen, nu med en tysk officer, som forlangte at komme ind og bese huset. Min mor var stædig, hun bad dem endnu engang forsvinde, og sagde, at de kunne komme igen, når min far var kommet hjem fra arbejde. Da de kom igen ved aftenstid blev de modtaget af min far med sit jagtgevær i døren. Det var vistnok, som han også senere har indrømmet, en lidt farlig situation han bragte sig selv i, men der skete heldigvis ikke noget.

Derimod fik de nogle dage senere et brev fra Ribe Stiftsamt, som meddelte dem, at de skulle fraflytte huset, idet den Tyske Værnemagt skulle bruge det.

Jeg husker ikke hvor mange dage vi fik til at flytte, men det skulle gå stærkt.

Heldigvis havde vores gode ven og biavler-kompagnon Peder Knudsen god plads på gården, så han tilbød, at vi kunne flytte ind hos ham, og det gjorde vi så. Vores hus skulle tyskerne bruge til vagthus. Der blev sat bom for vejen, og alle som skulle forbi ud mod Blåvand Radio og Blåvand Fyr skulle ind og vise "ausweis" i vores hus. Selv min far, som skulle på arbejde på Blåvand Radio hver dag måtte vise "ausweis" for at komme forbi.

Da jeg skød en tysk flyver ned

Ca. et par hundrede meter vest for Peder Knudsen's gård, på en klittop havde tyskerne en større kanonstilling og en pejlestation, og fra gården kunne vi tydelig følge med i når tyskerne havde skydeøvelse efter et fly med skydemål på slæb. Den tyske flyver kredsede rundt om kanonstillingen og hen over hovedet på os, med en frygtelig larm til følge. Jeg havde netop fundet en lille kartoffel, og sagde til Peder Knudsen, at næste gang den kom hen over os, så ville jeg skyde den ned med den lille kartoffel. Jeg havde knap sagt det før vi hørte lyden af en anden flyver, som kom meget lavt, lige over trætoppene og gården. Vi kunne tydelig se, at det var en engelsk flyver med Royal Airforce mærket på haleroret. Den fløj lige ind under det tyske fly - en kort maskingeværsalve - og det tyske fly faldt brændende i Vesterhavet. Der blev nu meget stor aktivitet på den tyske kanonstilling, men de nåede ikke så meget som at løsne et skud efter den engelske flyver, før den var forsvundet ned bag klitterne langs kysten. Om aften sad vi, som så mange andre, og lyttede til BBC fra London. Den aften hørte vi, at en meget ung engelsk jagerpilot netop den dag havde skudt 5 tyske fly ned.

Tyskerne havde også beslaglagt vores gamle stråtækte skole, som i dag er museum, hvor man for øvrigt kan se "Bedstefars" søkikkert og sølvpladen, som han fik af Kajser Wilhelm. Skolen var blevet flyttet ned på "Bedstefars" tidligere firlængede går på Hvidbjerg. Her blev indrettet 2 klasseværelser i en del af aftægtsboligen.

Fredag den 4. maj 1945 hørte vi, som så mange andre budskabet gennem radioen fra BBC i London. Krigen var endelig slut, nu kunne vi vende tilbage til vores eget hus igen, men det var ikke noget særligt opløftende syn der mødte os, for huset var meget ramponeret. Alle indvendige døre var brændt i kakkelovnen, gulvene var slidt så tynde, at der flere steder var huller helt igennem. Der var skudhuller i både lofter og vægge, så der forestod en større renovering. Da det var meget begrænset hvad mor og far fik i erstatning, måtte min far selv reparere det meste, hvilket han så heldigvis også var god til. Det var dog ikke alene indvendig i huset det var galt, bag garagen havde tyskerne efterladt et skur fyldt med landminer, og vores dejlige store have var blevet brugt som mødding. (før krigen havde vi ikke toilet -

kun et Das). Vi fik dog gennemført, at tyskerne selv kom til at flytte skuret og landminerne, samt grave hele haven, her fandt man liget af to tyske soldater, som åbenbart var blevet skudt af deres egne, sandsynligvis i forbindelse med et drikkegilde.

Efter et halvt års tid kunne vi flytte hjem igen, men det tog et par år før min far var helt færdig med renoveringen.

Efter at de tyske tropper havde forladt Blåvand kunne man finde store mængder af våben og ammunition gravet ned i klitterne, det var naturligvis spændende for vi drenge. Vi fandt masser af patroner, som vi brækkede projektilet af og gemte krudtet, vi fandt stangkrudt og trotyl - alt sammen meget farligt, men ikke mindre spændende. Vi fandt også ca. 10.000 lyspatroner med nødblus og sporlys, så de første 3-4 års nytårsaftener havde vi et festligt lysshow over Blåvand.

Udenfor smedjen hos den gamle smed i Blåvand stod en lille støbejernskanon. Det var ikke en rigtig, kun en model med et løb på vel ca. 50-60 cm. og et hul på ca. 7-8 cm. i diameter. Den havde min storebror Stefan og en kammerat ved navn Erik fået kig på - de havde jo masser af krudt, så hvorfor ikke prøve, om den kunne skyde. En søndag eftermiddag, hvor de havde sikret sig, at smeden ikke var hjemem skulle det afprøves. Da jeg havde hørt om deres planer, var de nødsaget til at tage mig med, for at jeg ikke skulle sladre til mor og far, så vi cyklede ned til smeden og proppede krudt, avispapir og sten, som vi fandt i vejkanten, i kanonen, stampede det godt sammen med en kæp, satte et stykke stangkrudt i fænghullet og tændte. Nu var det om at komme væk i en fart, heldigvis var der en lille klit bag smedjen, hvor vi kunne gemme os - men der skete ikke noget. Min storebror gik op på toppen for at se hvorfor der ikke var gået af, og netop da lød et kæmpe brag, kanon var gået af. På modsat side af vejen boede forhenværende opsynsmand i redningsvæsnet Poul Thøstesen. Han kom nu farende ud af døren og råbte efter min bror, som stadig stod på toppen af klitten og frydede sig over braget. (Erik og jeg lå stadig gemt bag klitten). Et par store vinduer var smadret af lufttrykket fra kanonen, så min storebror måtte stå skoleret og indrømme, at det var ham der havde skudt kanonen af, og derfor betale for ruderne. Senere viste det sig også, at stenene, som vi havde proppet i kanonen var gået gennem taget på Ove Thøstesens gård et

par hundrede meter længere mod syd. Erik og jeg var for længst forduftet, så Stefan måtte gå til snedkermester Chr. Gade (en af fars gode venner) for at få ham til at sætte nye ruder i.

Uheldigvis sad min mor netop der, så det var ikke så let at få forklaret hvorfor Stefan skulle sørge for, at Poul Thøstesens rude skulle skiftes.

Krigen og tyskerne efterlod Blåvand med nogle grimme ar, men hvad værre er, det er nu nogle udefra kommende pengegriske forretningsfolk og en flok, om ikke uduelige, så desværre naive kommunalpolitikere der de sidste 50 år fuldstændig har maltrakteret det jeg i min indledning kaldte for et økonomisk fattigt, men kulturelt og socialt rigt samfund. De har ganske vist skabt et økonomisk rigt samfund, men desværre et kulturelt, socialt og ikke mindst miljømæssigt ludfattigt Blåvand.

Fra venstre forreste række: onkel Carlo, storebror Stefan, min far Viggo. Bagerst fra Venstre: faster Edith, min mor med mig på skødet, "Bedstefar Klemmen".

Mit barndomshjem i Egknud

Af Sv. Aage Møller, Varde

Jeg blev født i Egknud ved Ølgod den 3. februar 1930, en meget kold vinternat, efter hvad min far og mor fortalte. De første år ved jeg naturligvis ikke så meget om. Det første jeg husker var, da min søster blev født den 28 november 1932, for da husker jeg, at jeg blev kørt op til min bedstemor i Ølgod.

Inden jeg går videre vil jeg fortælle lidt om mine forældre. Min far blev født den 1. juli 1906 i Haulund, lidt nordvest for Ølgod. Han mistede meget tidlig sin far. De var 4 søskende, Johanne, Olga, min far Jacob og Ove. De hed alle Madsen til efternavn, min far den eneste der havde et mellemnavn, nemlig Møller, så derfor blev han aldrig kaldt andet end Jacob Møller. Hvorfor han fik det navn, ved jeg i øjeblikket ikke.

Min far og hans 3 søskende, altså dem der hed Madsen til efternavn, blev meget tidlig sendt hjemmefra til andre familiemedlemmer. Johanne kom til Bounum nær Horne, hvor hun var enebarn der. Far og Olga kom til Søhale, som ligger ved V. Nebel, vest for Varde. Ove ved jeg ikke i øjeblikket hvor kom hen. Jeg vil forsøge at komme tilbage til disse 4 senere.

Min mor blev født i Hallum ved Kvong, som ligger ca.15 km. Nord for Varde. Hun blev født den 3. oktober 1904. Hun havde 8 søskende. De hed efter alder Mette, Inger, Niels, min mor Jørgine, Alfred, Dagny, Marinus, Emma og Viggo, som var tvillinger. Rækkefølgen er vist rigtig. Dem kommer jeg også tilbage til.

Min bedstefar hed Niels Jørgen Eriksen, i daglig tale blev han aldrig kaldt andet end Jørgen "Fisker". Hvorfor ved jeg ikke.

Min bedstemor hed Nielsine, som min søster for øvrigt blev opkaldt efter. Hvad hendes ungpige efternavn var, ved jeg ikke. Hvad jeg oplevede her i ferierne kommer jeg tilbage til.

Jeg vil fortælle lidt om vores hjem i Egknud. Min far og mor blev gift i 1929. De havde lært hinanden at kende, da de begge tjente på en gård i Bjallerup ved Horne, og straks efter deres giftermål købte de ejendommen i Egknud. Min far og mor har fortalt mig at de overtog ejendommen i efteråret 1929. Min far boede der selv om vinteren. Far fortalte at det var meget koldt den vinter. Ejendommen var på 15 tdr. land, hvortil der senere kom et lille stykke eng oppe ved Ølgod by. I stalden var der plads til 6 køer og 2 heste, desuden var der 3 svinestier. Senere byggede de om så der blev plads til 6 kalve, og 2 svinestier mere, hvoraf den ene blev brugt til nyfødte kalve om sommeren og til roer om vinteren. Disse roer blev kørt ind når stien var ved at være tom, så kom de frosne roer ind og lå i stien for at tø op, så de var optøet, når de andre var brugt op. Der var også et udhus, hvor der var plads til brændsel (klyner) og et hønsehus, hvor der var plads til ca. 100 høns. Senere blev der bygget en lade som var sat op af bølgebliksplader. Den var på ca. 150 m². Der var en meget stor have, som far og især mor var meget stolt af og gjorde meget ud af. Jeg vil lige tilføje at den blev holdt efter alle kunstens regler. Der var også en meget stor køkkenhave, så vi var selvforsynende i næsten alt. På et tidspunkt prøvede de at plante solbærtræer og ribstræer, der var vist også stikkelsbærbuske. Det prøvede de et par år. Det gik vist ikke så godt, for efter 3 – 4 år blev de gravet op igen. Det var meningen at bærrene skulle sælges i Ølgod, men hvor de gjorde det, kan jeg ikke huske.

Far måtte for at få det til løbe rundt økonomisk gå ud at arbejde for andre. Det var især på de større gårde, hvor der var brug for hjælp. Han gik ud om dagen og hjalp med alt. Det var alt det hårde arbejde han skulle udføre til et par kroner om dagen. Far arbejdede som daglejer på andre gårde. Det var især om foråret, når møddingen skulle køres ud og spredes på marken. Først skulle det læsses på kassevognene og derefter køres ud på marken for at blive læsset af i dynger, dernæst skulle det spredes. Det foregik med håndkraft, for derefter at bliv pløjet ned. Det var nødvendig, med den ekstra indtjening for tiderne var meget svære i trediverne. Dagene var lange, det var fra kl.6 om morgenen til kl. 6 aften.

Daglønnen var mellem 6 og 10 kr. om dagen. Så, hvordan de fik det hele til at løbe rundt, forstår jeg ikke den dag i dag. På den tid var der ikke noget med at holde fri om lørdagen. Man skal tænke på at

når han kom hjem skulle han også lave det derhjemme. Han havde også noget arbejde for elværket, hvor han cyklede rundt og klippede grene ned ved el-ledningerne. Han havde en liste over de strækninger, han skulle klippe. Han brugte et ørnenæb på en lang stang, hvori der var en snor, som nåede ned til jorden, som han så kunne klippe grenene af, så de ikke rørte trådene. Derforuden havde han en sav, hvormed han måtte kravle op i træerne og save de tykke grene, som han ikke kunne klippe med ørnenæbbet.

Jeg husker at jeg af og til var med for at hjælpe ham. Jeg var vel 12 – 13 år, da jeg fik lov at komme med. Det var lange cykelture vi havde, hvor vi havde madpakker med til hele dagen. Jeg vil gerne sige her og nu, at det var dagens højdepunkter, når vi sad i vejgrøften eller et andet sted, og spiste vores madpakker. Det var nogen af de bedste stunder jeg havde sammen med min far. Jeg husker en dag, det var meget varmt, og jeg havde korte bukser på og bare arme. Vi var cyklet til midt mellem Strellev og Ølgod og begyndt på nogle meget store grantræer og grenene var ret tykke, og jeg var kravlet op i en af træerne for at save grene ned. Jeg klatrede fra træ til træ, som en anden Tarzan. Men på et tidspunkt kom jeg over i et træ, hvor der ikke var grene på stammen, og lige pludselig kunne jeg ikke holde fast og gled ned af stammen med mine bare lår og arme. Jeg var fuldstændig hudløs på arme og ben, jeg husker ikke helt hvor meget, men det gjorde i hvert fald meget ondt. Far stoppede straks sit arbejde og vi cyklede omgående hjem. Det var en hård tur, vi var vel ca. 15 km. hjemmefra. Det var en af de oplevelser jeg aldrig glemmer.

Senere begyndte far at køre mælk, d.v.s. kørte fra gård til gård for at hente spande og køre dem til mejeriet, og derefter få sur eller skummet mælk med hjem, som de på gårdene fodrede grise og kalve med. Han startede kl. 6 om morgenen og kørte op til Andreas Randeris, som var den første på turen, og derfra videre til ca. 16 – 17 ejendomme og gårde. Jeg var med mange gange for at hjælpe lidt til, det var nu ikke meget, for spandene var lidt for tunge for mig. Vi kaldte spandene for tressere og firsere, fordi de indeholdt enten 60 eller 80 lt. mælk. Ved spandene var der ofte sedler ved, hvor de forskellige enten bestilte smør eller ost, som vi så havde med tilbage. Andre bandt et stykke snor ved en af spandene, så de på mejeriet kunne se, at de gerne ville ha` kærnemælk med hjem. Der var et sted jeg altid

kunne klare, hvor der kun stod en lille spand, den skulle vi ha` med til mejeriet for at få fyldt enten med kærnemælk eller sødmælk, som vi så havde med tilbage.

Vi vidste altid hvilke spande der hørte til de forskellige steder, for alle havde et leverandør nummer, som stod på spandene, stemplet i låget. Hjemme havde vi nummer 131.

Det var værst om vinteren, for når det var meget sneglat eller bare glat, så måtte far stå tidlig op for at brodde hestene, som det hed, d.v.s. slå nogle søm i hesteskoene for at de kunne stå fast. Vi havde en banke lige før Ølgod, som vi kaldte "æ fares bank", den kunne heste slet ikke komme op ad om vinteren, uden at være broddet. Det var lige så slem at komme ned, når vi skulle hjemad. Vi kunne være hjemme ved ca. kl. 11, alt efter om vi skulle ha` noget med hjem enten fra foderstofforeningen eller fra brugsforeningen. Det hed alt sammen foreninger, på grund af, at alt var andelsforeninger dengang.

Senere købte far et tærskeværk og en 5 hestes benzinmotor, og kørte rundt for at tærske for andre. Det var på den måde, at det hele blev læsset på en gummivogn, og så kørte far rundt i hele Ølgods omegn for at tærske korn. Han kørte så langt som 15-20 km hjemmefra. Han startede tidlig morgen, spændte hestene for, og kom først hjem sent om aftenen. Sommetider havde han cyklen med på vognen, og så cyklede han hjem om aftenen, og næste morgen cyklede han tilbage for at fortsætte. Så blev hestene stående, indtil han blev færdig næste dag. Det skete mange gange, at han ikke fik sine penge med det samme og måtte vente på dem, indtil de kunne betale. Jeg husker at jeg måtte cykle rundt for at kræve penge op, og det var mange gange kun små beløb, kun 10–15 kr., men det var mange penge for far og mor dengang. Jeg husker et sted i Forsomho, nord for Ølgod, hvor jeg vist cyklede en 7 – 8 gange, men stadig ingen penge fik, da blev far så gal, at han cyklede derned, og jeg har siden hørt, at han ville gi` ham klø for pengene, hvis han ikke fik dem. Det var blevet for meget for ham, at en dreng som mig skulle så mange gange for at hente 20 kr. Der skulle noget til for at far blev gal, men blev han det først var han gal, hvis I forstår, hvad jeg mener.

Under krigen 40–45 og et par år derefter, var det tørvemoserne det gjaldt, både for far og "Tulle" og "Musse" og mig. Far startede i Lindbjerg, 3–4 km hjemmefra, hos Hans Thomsen, hvor der på hans jord

fandtes tørv. Det foregik på den måde, de var 4 mand i et "sjak", 2 mand gravede dynd op af jorden, og kastede det op i en presser, hvorefter det kom ud til en mand, der tog fra, og lagde tørvene op på "trolje". Derefter var der et par kuske som kørte det ud på pladsen til den 4. mand. Som så derefter læssede det af og skar dem i passende stykker. Disse 4 mænd arbejdede altid på akkord, så jo mere de lavede, jo mere tjente de. Så det var et meget hårdt job, de arbejdede ca. 12 timer om dagen, 6 dage om ugen. Med hensyn til disse tørv blev de kørt op på et højere stykke jord, det var for det meste en græsmark, der lå de så og tørrede, indtil der kom nogle og vendte dem, og derefter stable dem i dynger. Det var ikke vanskelig at komme af med dem, fordi der under krigen ikke fandtes andet brændsel.

I året 1942 var der ikke flere tørv i Lindbjerg, så far fik arbejde i Bække, og så skulle "Tulle" med, så den også kunne tjene nogle penge. De drog af sted søndag aften de 30 km, så de kunne være klar mandag morgen.

Så blev far deroppe hele ugen, og kom først hjem lørdag aften, hvorefter han igen cyklede af sted søndag aften. "Tulle" blev for det meste i Bække, men skulle den lave noget derhjemme søndag måtte den med hjem. Og så af sted igen. Det var hårdt også at være hest dengang.

I den tid far arbejdede i Bække, kørte jeg i en tørvemose i Harkes øst for Ølgod. Jeg kørte med en hest der hed Claus, det var Niels Lauridsen hest. Han boede i Lindbjerg, hvor jeg hentede den mandag morgen tidlig, hvorefter den gik i mosen hele ugen. Den sommer tjente jeg ret godt, jeg fik 15 kroner om dagen.

Da jeg var færdig den sommer havde jeg sparet en del penge op og for de fleste af dem købte jeg et dobbelt klædeskab til mor. Et skab hun altid havde ønsket sig. Jeg tror aldrig jeg har været så stolt, som den dag jeg hentede det i Ølgod og kom hjem og forærede mor det. Så vidt jeg husker græd vi begge to.

I 1943 begyndte far derefter, at køre tørv til Ølgod fra forskellige steder, Lindbjerg, Grønfeldt, Hejbøl og andre steder fra. De blev kørt til private i Ølgod og til banevogne på Ølgod Station. Jeg mener, at tørvene blev sendt til øerne, dog mest til København. Far kunne på gummivognen ha` ca. 4 tons pr. læs, og da han fik betaling pr. tons, var det om at ha` så meget på vognen som muligt. Jeg ved på et tidspunkt fik han 15 kr. pr. tons. Han startede om morgenen ved 3 halv 4-

tiden, den ene dag og på den næste dag ved 7-tiden. Den dag han startede tidlig kunne han nå 3 ture, og var hjemme ved 10-tiden om aftenen og den næste, hvor han startede senere var hjemme ved 6 tiden. Jeg var mange gange med for at hjælpe med at læsse af og på. Jeg havde en kartoffelgreb at læsse med, mens far havde en såkaldt tørvegreb, den var næsten dobbelt så stor som den jeg brugte. (Jeg har for øvrigt den store greb endnu) Tørvemoserne lå i Hejbøl ca. 4 km. øst for Grønfeldt, så der var ca. 15 km. til Ølgod banegård. Far kørte altid hestene fra mosen til Ølgod, og jeg lå mange gange oven på læsset og sov lidt. Når vi så kørte tilbage til mosen, kørte vi først om til mejeriet og købte en liter kærnemælk, hvor der kom 2 dl. fløde i. Derefter sad vi i vognen og spiste vores medbragte mad. Hestene kendte jo næsten selv vejen. Det eneste sted, hvor vi skulle passe på, var når vi kom dertil, hvor vejen gik hjemad, da ville de altid hjemad. Så snart vi havde spist, og var kommet uden for Ølgod fik hestene deres mulepose på og jeg fik tømmerne og kørte ud til mosen, alt imens far sov i vognen. Et par episoder husker jeg tydelig fra dengang. Den ene gang kørte vi fast ude i mosen, da vi skulle op på vejen fra mosen. Far kørte hestene, men drejede lidt for tidligt, og der skete det at den ene baghjul gik ned i grøften. Far prøvede først at få hestene til at trække læsset op, men de kunne ikke. Far snakkede og skældte ud og var godt tosset over, at han havde gjort en fejl, men læsse af det ville han ikke. Han gav tømmerne til mig, og sagde, at jeg bare skulle stramme dem, så de tog ved af en gang. Han gik om til det hjul, der var kørt i grøften, og råbte så kører vi. Jeg fik hestene til at tage fat samtidig og far løftede og skubbede så i den side, hvor vi var kørt fast. Jeg tror aldrig far og hestene har haft sådan fat, som den dag. Vi kom op ved første forsøg. Der var det sjove ved det, at Musse var en lille hest i forhold til Tulle, som var noget større og stærkere. Så det var sådan, at Tulle havde den "korte hammel" d.v.s., at der er tre huller i sådan en hammelstok, så Tulle havde kun den ene og Musse havde to, altså det var nemmere for Musse. Jeg tror aldrig, at hverken far eller hestene nogensinde har taget sådan fat som den dag. Jeg var meget stolt af både min far og hestene, men ikke mindst af mig selv, at det lykkedes.

En anden gang var vejen fra Grønfeldt og 2 km udad mod Hejbøl blevet hugget op, da der skulle ny belægning på. Dette havde vi ikke

set om morgenen ved kørsel fra hjemmet, fordi vi kørte en anden vej ud til mosen. Da vi kom til stedet, med fuldt læs var der lagt grus på. Far kunne ikke se, hvor meget der var lagt på og arbejderne sagde, at vi sagtens kunne køre igennem. Far troede på dem og kørte ud i det, men opdagede med det samme, at hestene og vognen skar over 30 cm. ned i det. Hestene var ved at gå i stå, for de kunne ikke trække 4 tons, og far tog en pisk han altid havde med, som han ellers aldrig brugte, og slog løs på dem, hvorefter far løb ved siden af og holdte dem i gang, de 2 km. Da far var kommet forbi, løb han næsten lige så hurtigt tilbage til der hvor arbejderne stod, og skældte dem ud, fordi de ikke havde sagt, hvor meget grus der var lagt på.

Jeg husker tydelig da vi havde læsset af i Ølgod, kørte vi hjem, vi skulle ikke køre mere den dag, han syntes vi havde været ude for rigeligt.

Angående tørvekørslen, vil jeg imens jeg husker det, fortælle at fars bror Ove, som også boede i Egknud, også kørte tørv. De skulle begge køre samme vej, og Ove skulle forbi os derhjemme, fordi der på vore mark gik en markvej, som var nærmere ud til Grønfeldt. Derved blev der en vis konkurrence med, hvem der kom først af sted om morgenen. Det var altid fars ære for nær, hvis Ove kom af sted først. Jeg forstod egentlig ikke hvorfor. For var jeg med, fik vi altid læsset først og ligeså læsset af, så noget må jeg dog ha` lavet. Ove havde lidt stærkere heste end vi havde, men vi skulle altid slå ham, hvad angår tons tørv vi kørte. Det lykkedes ikke altid, men havde vi klaret det fik fars heste altid et ekstra lille klap. Jeg tror såmænd ikke det var pengene, men æren der stod på spil.

Det med tørvekørsel holdt jo op på et tidspunkt, og far måtte finde på noget andet, og det varede faktisk ikke ret lang tid. Der var en dræningsmester i Hjedding, han boede for resten i verdens ældste og første andelsmejeri, efter at den var flyttet til Ølgod, blev den udlejet som privatbolig, indtil den blev indrettet til museum. Denne dræningsmester hed Jens Kjær, og tog rundt og drænede folks jorde, som trængte til afvanding. Han gravede grøfterne med håndkraft, sammen med et par folk han havde ansat. Når de var færdige med dræningen, var der en masse grøfter som skulle jævnes igen. Dette arbejde fik far. Han fik lavet en Storm P model, som han kunne spænde hestene for, der var bare den hage ved det, at der skulle to til at arbej-

de med den. Jeg kan ikke rigtig forklare, hvordan den så ud, men det var en jernplade på ca. 1 kvadratmeter med en træstang på. Foran var der en jernkæde, hvorpå hammelstokken var spændt til. Så foregik det på den måde, far gik med jernpladen og holdt i træstangen, og jeg kørte hestene på den anden side af grøften. Så satte far pladen foran jorden, så kørte jeg hestene ca. tre skridt frem, så bakkede jeg hestene ca. 2 skridt tilbage, og far løftede pladen tilbage, derved blev en halv meter jord skubbet ned i grøften. På den ene side af grøften lå lerjorden og på den anden side lå muldjorden. Når vi havde nogle grøfter skubbet ned med pladen, fik hestene en pause og vi tog de riller, der var blevet tilbage af lerjorden, og skovlede med håndkraft resten ned i grøften. Dernæst tog vi muldjorden og græstørvene og lagde dem pænt ovenpå. Der var bare det, jeg skulle jo også i skole, så tog vi et godt stykke med hestene, når jeg kom hjem fra skole, og dagen efter ordnede far leret og muldjorden om formiddagen, og så cyklede jeg ud til ham når jeg kom fra skole og kunne hjælpe ham med hestene. Der er rigtig mange steder, hvor jeg kører forbi i dag, hvor jeg kan sige: Der har jeg hjulpet med at jævne drængrove. Efter dette arbejde med dræningsarbejdet begyndte far at arbejde med så meget andet, bl.a. at arbejde for en maskinstation i Gårde. Det var mest sæsonarbejde. Især om foråret og især i høstsæsonen arbejdede han næsten dag og nat.

Nu har jeg næsten kun skrevet om min far, men havde far ikke haft min mor derhjemme, kunne det aldrig ha` gået. Hun var på farten fra morgen til aften. Der ud over havde hun os børn at tage sig af. Foruden mig der var født i 1930, min søster Nielsine, som blev født den 29. november 1932, opkaldt efter min bedstemor, for øvrigt et navn min søster var rigtig ked af. Hjemme blev hun altid kaldt søster, senere blev det til Ine. Jeg tror nok det var et navn hun fandt på. Hun forkortede simpelthen Nielsine.

Det første jeg kan huske, (nogen siger det ikke kan passe), men jeg er helt sikker, jeg blev nemlig kørt op til bedstemor i Ølgod, imens det med fødselen stod på.

Jeg ved ikke rigtig om det var meningen, men der skete det, at far og mor, 10 år efter mig, fik tvillinger, nemlig den 5. marts 1940. De kom til at hedde Maja og Krista. Det var vist min skyld de fik disse navne. Jeg gik i skole i Lindbjerg, hvor der gik et par tvillinger ude

fra Lindbjerg Mark, som hed Maja og Krista, så da de skulle ha` navne foreslog jeg dette, og derved blev det. Jeg husker også tydelig, da mor skulle føde de to, blev jeg sendt over til Hjedding for at hente en kone, en såkaldt barselskone, som skulle passe mor i barselssengen, som det hed dengang. Så pludselig var vi 4 børn. Så ud over at skulle passe os skulle mor også passe al arbejde i stalden og i marken, når far var på arbejde. Desuden havde hun haven at passe, så hvordan hun kunne holde det hele så flot, forstår jeg ikke, når jeg tænker på, hvor stor den var.

De stod begge op meget tidlig om morgenen, for at starte med at malke køerne, og det foregik jo med hånden dengang, inden de fik morgenkaffe, for så derefter at få os sendt i skole. Så vidt jeg husker havde vi børn ingen pligter om morgenen. Jeg passede tit de to tøser, altså tvillingerne. Vi havde en tvillingebarnevogn, som jeg tit skulle køre en tur med, når mor havde andet at lave. Jeg husker engang jeg kørte en tur med dem hen ad vejen, så da jeg ville vende og køre hjemad, der var en stor grøft ved siden af vejen, uheldigvis vippede barnevognen over og begge to væltede bagover og ud af vognen, de skreg i vilden sky, men jeg fik dem dog samlet op, og der var heldigvis ikke sket noget med dem. Jeg husker det tog et par dage inden jeg fortalte mor om det. Jeg fik nok lidt skældud, men jeg husker ikke hvor meget. Jeg husker også når far og mor skulle i byen, skulle søster og jeg passe de to. Om aftenen, når vi var kommet i seng lå jeg med en i hver arm, og turde ikke røre mig for så vågnede de. Jeg var helt ødelagt når far og mor kom hjem og tog sig af dem. Begge mine arme sov, så det tog nogen tid før jeg havde førelsen tilbage. Der var også det problem begyndte den ene at græde var det li` så sikkert, at så begyndte den anden også.

Sv. Aage Møller

Han har set amt og verden efter 100.000 km. på cykel

Af Hans Sigfred Knudsen, Billum

Esben Kræn har trådt pedalerne på Polarcirklen og i Tasmanien syd for Australien. Alle vejfarende i det vestlige Ribe amt må have set ham cykle. Konstant rytme og med målsat fremdrift. Stort set med samme speed uanset modvind eller medvind. Oftest efter arbejdstid.

Den cyklende hedder Esben Kræn. I 12 år har han dagligt cyklet 30-50 km. Få er de veje og cykelstier, som ikke fik aftryk af hans dæk.

- Dav Esben, nå du er ov i Varde i dav, sagde en ven, han mødte. - JA, jeg kørte lige en omvej fra Billum over Hjerting, svarede Esben uden sved på panden. Kilometertæller har han på cyklen, og tre har han slidt op efter at have båret ham 100.000 km. Udgangspunkt for hans ture har været Oksbøl og nu Billum.

Geografi og mekanik

Esben, nu 62, havde sin opvækst i Billum, hvor hans far var førstelærer, som det hed dengang. De to var ikke altid enige om undervisningens formål, da Esbens interesse mest var geografi og mekanik. Hertil føjede han aldrig i årenes løb at have røget eller nydt spiritus. De sparede penge ville han bruge til at se verden.

Og den har han fået mere teoretisk viden om i et 1000 kroners atlas med tusindtal af allerhånde oplysninger. Selv de mindste øer i Polynesien i Stillehavet er nøje beskrevet.

Købte sit lærested

Nået til skelsår og alder kom Esben i lære som mekaniker og blev udlært hos Bjerg i Oksbøl i 1956. Ti år senere købte han virksomheden og drev den til 1996 som Kræns Auto. Godt hjulpet af sin kone Edel. I den årrække steg værkstedtimelønnen fra 24 til 240 kr.

Esben med kurs mod Billum fra Polarcirklen.

Her kunne han praktisere sin interesse for sportsvogne og blev som specialist landskendt, fik kunder fra hele landet - med Færøerne og Island som yderområder.

Kronprinsen så ind

Da Kronprins Frederik var soldat i Oksbøl, kiggede han, som også havde interesse i hurtige biler, indenfor i Kræns Auto, og der opstod et venskabeligt forhold mellem ham og Esben. Det førte til prøveture i adskillige sportsvogne.

Også da Kronprins Frederik engang gæstede Oksbøl i sin nye BMV-sportsvogn, fik Esben overladt rat og speedmuligheder sammen med den kongelige ejer, mens livvagterne så agtpågivende til.

Italienske de bedste

Erfaren mand er god at lytte til. Hvilke cykler foretrækker Esben. Jo, de skal være letvægts. Og de kan være samlet af stel fra Korea, dele fra Schweiz og gear fra Italien, hvor fremstilling af især gearsystemer, og cykler i det hele taget, er enestående med priser op til 100.000 kr. Esben har investeret 5000 kr. i sin tredje veltilkørte cykel.

Hans første langtur var fra Akropolis i Grækenland. Cyklen blev sendt til Athen, og han bar den op på tempelhøjen. Derfra var der 3200 km. hjem. Som makker havde han Jørgen Klemmensen fra Varde.

Den næste langtur var 1500 km. på Sardinien. Så fulgte 3000 km. på New Zeland, hvor tidligere Oksbøl-boere Karen og Jens Bukholt stod med cyklen til ham. De to danskere har i de forløbne 40 år både indført og ledet dansk gymnasik på New Zealand.

I 1984 tog Esben med lastbil til finsk Lapland, og stående på Polarcirklen begyndte han at træde pedalerne hjemad.

Modvind og Atlant-øerne

Udmattede var en tur på 600 km. fra Spanien til Frankrigs Kanalkyst, hvorfra der gik færge en gang om ugen til Cork i Irland. Tre dage var afsat til turen, men en strid modvind hver dag tærede på humør og kræfter. Han nåede færgen og kørte derefter Irland og Skotland. 3000 km. viste "tælleren".

Ø grupperne i Atlanten nord for Skotland havde Esben længe haft kig på. Han lagde ud med at cykle på syv af Færøerne. Derfra med

færge til Shetlands- og Orkneyøerne og over Skotland til Yderhebriderne. Igen til Skotland med kurs mod færge til Esbjerg.

Tasmanien stod der på æblekasserne

Tasmanien stod der på nogle æblekasser i Billum Brugs, da Esben var dreng, og det groede fast i ham, at øen syd for Australien ville han gæste engang.

Næsten et halvt århundrede gik, før han fik sit ønske opfyldt. Sammen med Thorkild Slaikjær fra Hvidbjerg Camping i Blåvand kørte de 2000 km. mest på grusveje. Så havde begge fået Tasmanien nok, og Slaikjær returnerede til Blåvand.

Foran lå nu 5000 km. i Australien, og ny fælle blev dyrlæge Verner Jessen, Oksbøl, som efter 1000 km. blev syg og rejste hjem. Så dukkede en 20 år yngre schweizer op, og 1000 km. fulgtes de ad. For første gang måtte Esben lide den tort, at skulle ligge i baghjul efter den yngre makker fra alpelandet. Nordpå, mod Billum i det meget fjerne, fulgte Esben den australske østkyst mod flyvepladsen ved byen Kairns. Solbrændt og lettet for 10 kilo.

Foreløbig den sidste længere cykeltur var i år 2000. 2000 km. på Island, hvis grusveje ikke gav mange hvil på frihjul. Natur, og logi hos venlige bønder langs ruten, var enestående. Ledsagere på turen var de tidligere venner Verner Jessen og Jørgen Klemmensen. Ny i gruppen var den yngre og veltrænede cyklist tandlæge Thorkild Fjordgaard fra Grindsted.

Oplevelse på fire hjul

Ældre læsere mindes måske Kr. Pallesen fra Føvling, som omkring 1960 arrangerede ture til Afrika. Som mekaniker var Esben en velkommen deltager på fribillet. Holdet kørte i fire biler, hvoraf Pallesens var den ene. Passagerne betalte 10 øre pr. km.

Ruten i Afrika udgik fra Algier over Atlasbjergene og gennem Sahara. En bil kom på afveje og løb tør for benzin. Den blev fundet af soldater fra den franske Fremmedlegion og bragt sammen med danskerne den 23. december, så de dagen efter kunne synge julesalmer sammen.

Hjem mod Føvling blev kursen sat gennem Niger, Nigeria og over Sudan langs Nilen til Ægypten. Og til sidst den trivielle distance gennem Europa.

Høj status som afholdsmand

I Esbens yngre dage var der på større skibe mangel på maskinassistenter. Som en, der var vant til at arbejde med metal, fik han hyre på DFDS´s Virginia, som skulle til Sydamerika.

Alle på skibet fik en særlig oplevelse. Radaren svigtede og viste forkert. Det var udsigtsmanden, der i sidste øjeblik så en kyst, som nærmede sig hastigt. Brasiliens fastland var det, skibet stævnede vinkelret imod!. Esben fik en særlig og beundret status hos den menige besætning, da det blev kendt, at han var afholdsmand. Og mange besluttede at følge hans eksempel. Dog et fortsæt, der gik i opløsning næste gang, skibet lagde til kaj, hvorfra der var udsigt til spirituelle barer med sød underholdning og en afveksling fra det ensformige liv ombord.

Henslængt i stor camper

Esben er en usædvanlig livfuld fortæller, og naturligvis stimuleres han af at have kvalificerede tilhørere. Og de kommer snart til at høre nyt.

For mens disse linjer skrives, kører Esben sammen med sin garvede cykelfælle Verner Jessen New Zealand rundt. Denne gang ikke med en smal cykelsaddel i rumpen, men behageligt henslængt i en stor camper - og tilmed underholdt, i samtlige fem uger, af ægtefællerne Edel og Etna.

Bellevue

Af Jørgen Thomsen, Varde

Når man går eller kører ud af Lundvej fra Varde by kommer man til Østerlund kirkegård. I forlængelse af kirkegården, eller kort sagt hvor kirkegården ender, ligger Bellevuevej. Fortsætter man ned af den møder man for enden af vejen - jernbaneskinner. Det vil sige, jernbanen er vogtet med led, en på hver side. Hvis man - ved at kigge til begge sider - har overbevidst sig selv om, at der ingen tog kommer, kan man fortsætte ned i Bellevue. Med garanti en af de dejligste og skønneste steder i Varde og omegn. Her blev jeg født den 7. december 1932 - i det gule hus - Bellevuevej 17. Huset blev revet ned til grunden i 1999, men der er bygget et nyt hus på grunden i år 2000.

For folk, som aldrig har været her, kan det anbefales at går en tur i denne skønne natur. Jeg har minder derfra af 2 gange. Første gang fra mine første leveår og anden gang, da jeg som en lidt større dreng har leget i området.

Naturen her har lidt af alt. Som dreng tror jeg nok man følte sig, som medlem af Macbeth-klanen i det skotske højland. Her var bakker, sletter, skove og vandløb. Ja, der var så galt en kilde i jorden, hvorfra der kom rent kildevand. Ja, og når vi legede cowboy og indianer, var engene de store sletter, hvor kampene foregik. Her havde vi også åen med en lille indsø. Midt i det hele - lå et lille sommerhus - på dette, som vi dengang kaldte øen. I dag er der bygget et moderne hus på øen. Dengang var der gedder i massevis i søen, men i dag er gedderne vistnok skiftet ud med ørreder og laks!

I dag er Macbeth-klanen ændret til noget mere nutidigt. Da jeg var dreng boede Laura og Lorenz Vagtborg i hus nr. 13 - lige ved leddet. De lever ikke mere, men i dag bor en af sønnerne i huset. En anden søn bor i huset lige ved siden af og sådan kan vi blive ved. Der bor 2. og 3. generations Vagtborger i de huse, der ligger i Bellevue. Humoristisk kan man sige: Macbeth-klanen er skiftet ud med Vagtborg-klanen? Jeg kan godt forstå, at de bor her.

Området er bare dejlig! Jeg tror ikke mange Vardenser kender til dette område. Jeg har fået fortalt af en beboer her, at enhver har lov til at gå en tur ned i Bellevue. Man skal blot følge vejen og ikke gå ind på de private områder. Sådan en naturoplevelse er nok en overvejelse værd?

Som sagt mindes jeg Bellevue af 2 gange. Første gang - da jeg blev født her, - må jeg nok indrømme, jeg ikke kan huske noget fra. Alt har jeg senere fået fortalt. Jeg var f. eks. ikke mere end 2-3 år, da jeg blev fundet gående langs jernbaneskinnerne. Hvordan en lille dreng var kommet ud på skinnerne melder historien ikke noget om, men mon ikke der var nogle forældre, der havde fået en stor lærestreg. Jernbaner og børn er en livsfarlig blanding. Jeg kan huske 2 dødsfald på grund af tog i dette område. Derfor tænker jeg også tit på, hvad en beboer fortalte, om de vogterled, som skulle lukkes op og i, når man skulle over jernbanen. Når de var slidt op og ikke kunne hænge sammen mere skulle de fjernes og så ville jernbanen kun være beskyttet af de skilte, som der normalt står ved en jernbaneovergang. Det bliver farligt for børnene på Bellevuevej?

Jeg har også været med ude at stange ål i Varde å dengang vi boede her. Barnepige havde man jo ikke, så man blev bare bundet fast til båden. En 3. erindring var, da min mor fandt en daler i min faders bukser. De skulle vaskes. En daler, som var en 2 krone dengang, var mange penge især for en stålværksarbejder. Derfor kunne hun ikke vente til min far kom hjem. Nej, hun måtte afsted. Det blev en lang travetur om til stålværket. Her bad hun portneren om at kalde på min far. Da far så kom, fik han den glædelige besked. Jo, det var anderledes små kår vi havde dengang.

Da jeg kom her anden gang, var jeg 12-13 år. Vi boede nu på Palludansvej. Sammen med kammerater fra Lundvej legede jeg og min lillebror Tony i Bellevue, så ofte som vi kunne. Det var både sommer og vinter i disse år. Jeg husker tydelig, hvordan en dreng, som hed Leif, klarede en situation en vinterdag her ude. Han skulle på WC. Lave stort. Papir havde vi ikke og der var sne over alt. Det var nu ingen problem for Leif. Han tørrede bare bagdelen med sine hænder. Dernæst vaskede han sine hænder i den nyfaldne sne. Jeg tror nok vi andre blev lidt chokeret. Han skulle ikke række os noget fra sin mors

madkasse den dag. Når Leif var ihvertfald ikke rådvild. Han brugte det, der var nærmest ved hånden?

En anden gang var min bedstefar, Laurids Sørensen ude i Bellevue med min lillebror Tony, som var 2 år yngre end jeg. Medens de gik nede på vejen, udbrød min bedstefar: Tony! Deroppe er der en løve. Så pegede han på toppen af bakken, som var en 15-20 meter høj. Da bedstefar vendte sig om, var Tony væk. Forsvunden som dug fra solen! Da var der en der blev ræd. Bare han ikke havde skræmt drengen så meget, at han var løbet hjem? Men ganske kort efter hørte bedstefar en drengestemme oppe fra toppen af højen, som råbte: Der er ingen løver her, bedstefar, det er bare 2 tomme sække. Jo, det var et natur, som gav udfoldelse for fantasien for både børn og voksne.

De tyske soldater har også skudt hen over hovedet på os i Bellevue. Jeg var ikke selv tilstede den dag, men de har nok i første omgang troet, det var sabotører, der løb over i skoven! Da de så havde set, det kun var børn, skød de bare ud i luften, som advarsel!

Jeg ved godt det er svært i disse computer tider, at tænke tilbage til den ungdom, som vi havde. Der var jo ikke noget der hed PC eller PlayStation dengang. Vi tilbragte megen tid i naturen. I dag, kommer de jo næsten ikke hjem fra skolen af, før de sidder ved skærmen. Her sidder de så indtil de skal i seng! Den gamle tid kommer nok ikke igen, men alligevel vil jeg ønske nogle tog deres børn med ud i f. eks. Bellevue. Brug jeres fantasi sammen med dem og går en tur gennem indianerland eller bare en tur gennem junglen?

Man kan også kommer ned i Bellevue ved at køre hen af Skrænten - en sidevej til Lundvej. For enden af vejen kommer man til Varde nord. Holdeplads for togrejsende, der skal af i dette område. Her er også en overgang til Bellevue. En tredie overgang findes lidt længere ude af Lundvej, nemlig ved Skovkrogen. Her var det, der skete en ulykke for et par år siden. Så pas på!

Indholdsfortegnelse:

30 år for fru Thalia med og uden gebis 9
Robert Fast, Varde

Jeg har så meget at give endnu 23
Margot Bøving, Varde

Glimt fra elevtiden på Nørremarken
oktober 1934 til marts 1938 39
Henrik P. Nielsen, Oksbøl

Teatercafeen - mit barndomseventyr 51
Jenny Bergholt Kaas, Esbjerg

Ugens tilbud 57
Thyge Clausen, Varde

Kaptajn Kurt Carlsen 60
Jørgen Thomsen, Varde

Præst i "Eventyrets land" 65
Gunnar Bank Kodal, Esbjerg

Historien om et moderne eventyr 79
Pouel Erik Eriksen, Varde

Beretning om min barndom og skoletid 85
Andreas Gade, Alslev

7-kanten - et stærkt vanedannende teater 99
Ole F. Gudmundsen, Varde

Minder om Askov og højskolen 105
Helle Arnum Grell, Varde

Mit Blåvand - før verden gik af lave 121
Klemmen Koch, Varde

Mit barndomshjem i Egknud 128
Sv. Aage Møller, Varde

Han har set amt og verden efter 100.000 km. på cykel.. 137
Hans Sigfred Knudsen, Billum

Bellevue 143
Jørgen Thomsen, Varde

